

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
KUR'AN-I KERİM OKUMA VE KIRAAT İLMİ BİLİM DALI

KIRAAT İLMİNDE FETH, BEYNE, İMÂLE OLGUSU ve
EBÛ AMR ed-DÂNÎ'NİN EI-MÛDIH LİMEZÂHİBİ'L-KURRÂ
Fİ'L-FETH VE'İ-İMÂLE ADLI ESERİNİN TAHLİLİ

Hasan ÇİFTÇİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Recep KOYUNCU

KONYA 2019

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	HASAN ÇİFTÇİ		
	Numarası	148106011085		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI KUR'ÂN-I KERİM OKUMA VE KIRAAT İLMİ BİLİM DALI		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	Kıraat İlminde Feth, Beyne, İmâle Olgusu ve Ebû Amr ed-Dânî'nin El-Mûdih Limezâhibi'l-Kurrâ fi'l-Feth ve'l-İmâle Adlı Eserinin Tahlili			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin Adı Soyadı
İmzası

Hasan ÇİFTÇİ

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ KONYA SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	---	---

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Hasan ÇİFTÇİ
	Numarası	148106011085
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri / Kur'ân-ı Kerîm Okuma ve Kıraat İlmî
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Recep KOYUNCU
	Tezin Adı	Kıraat İliminde Feth, Beyne, İmâle Olgusu ve Ebû Amr ed-Dânî'nin El-Mûdih Limezâhibi'l-Kurrâ fi'l-Feth ve'l-İmâle Adlı Eserinin Tahlili

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan "KIRAAT İLMİNDE FETH, BEYNE, İMÂLE OLGUSU ve EBÛ AMR ed-DÂNÎ'NİN EI-MÛDIH LİMEZÂHİBİ'L-KURRÂ Fİ'L-FETH VE'L-İMÂLE ADLI ESERİNİN TAHLİLİ" başlıklı bu çalışma 04/10/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği / oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	Dr. Öğr. Üyesi	Recep KOYUNCU	
2	Doç. Dr.	Ali ÖGE	
3	Dr. Öğr. Üyesi	İrfan ÇAKICI	

ÖNSÖZ

Hamd'ın bütün çeşidi âlemlerin Rabbi olan Allah'a aittir. Bütün salât ve selam bize kitabı getiren ve öğreten Allah'ın Rasûlü, elçisi ve kulu olan Hz. Muhammed Mustafa'ya, ailesinin ve o güzîde ashâbının üzerine olsun.

Kur'an-ı Kerim, Allah'ın (cc) insanlığa indirdiği son ilâhî kitaptır. Kur'an-ı Kerim'in lâfzı da, mânâsı da Allah'a aittir. O, İlâhî bir kitap, semâvî bir hitâptir. Kur'ân yalnız mânâsıyla değil, aynı zamanda hem lâfzıyla, hem kelimeleri oluşturan harflerin seçilişiyile, hem de kelimelerin cümledeki sıralanışıyla ve bu sıralanıştaki âhengiyile bütün olarak bir mûcizedir. Peygamber Efendimiz (sav); “Kur'an'ı okuyun! Zira kur'an, kıyamet günü okuyana şefaâtçi olarak gelir.” (Müslim, Salatü'l-Müsafirîn, 252.), “Sizin en hayırlınız, Kur'an'ı öğrenen ve öğretenlerinizdir.” (Tirmîzî, Fedâilü'l-Kurân, 15) hadisleriyle, Kur'an'ı okumak, öğrenmek ve öğretmekle ilgili insanlara teşvikte bulunmuşlardır.

Kur'an'ın nâzil olmaya başladığı çağlardan itibaren, insanlar Kur'an'ı öğrenme, ezberleme ve anlama gayretinde bulunmuşlardır. Yüzyıllar boyunca nice büyük âlimler ortaya çıkmış, dünyanın pekçok farklı bölgesinde nice talebeler yetiştirmiş ve sayısız eserler kaleme almışlardır. Kur'an öğrenme gayreti kesintiye uğramadan devam etmiştir.

Kurân ilimleri içerisinde en önemli ve kapsamlı olanlardan biri de Kıraat ilmidir. Bu ilmin en önemli temsilcilerinden ve en büyük âlimlerinden biri de Ebû Amr Osman b.Saîd b. Osman b. Saîd b. Ömer Ebû Amr ed-Dânî'dir. Henüz 14 yaşında iken ilim tahsiline başlayıp İslam coğrafyasının birçok farklı bölgesinde uzun süreler kalıp ilim tahsili yaptığı kaynaklarda anlatılmaktadır. Çok küçük yaşlarda Kur'an-ı Kerim'i ezberleyip hâfız olmasıyla birlikte, kendisinde Kur'an ilimlerine karşı büyük bir heves uyanmıştır. Dânî'nin el-Muhkem adlı eserini neşreden İzzet Hasen; “Endülüs'ün nahiyeleri, onun ilim aşkı ve azmi karşısında adeta dar geliyordu. Sanki o, bütün gücünü şeyhlerin ve âlimlerin karşısında tüketmek istiyordu” sözleriyle ondaki ilim aşkıdan bahsetmiştir. Yaklaşık 120 civarında eseri bulunan Dânî, sadece döneminin değil, günümüzde de kıraat ilmi adına en çok istifâde edilen isimlerdendir. Bu eserlerden biri de, Kıraat

Istilahlarından olan Feth, İmale uygulamasına dair, “El-Mûdih Limezâhibi’l Kurrâ fi’l-Feth ve’l İmâle” isimli eseridir.

Kıraat ile ilgili uygulamalardan biri olan feth ve imale, uygulanış şekli, mânâya ve telaffuza yönelik etki ve yansımaları yönüyle titizlikle ele alınması gereken bir konudur. Bu yönüyle ed-Dânî’nin bu eseri, oldukça kapsamlı ve önemlidir.

Biz bu çalışmamızda öncelikle ed-Dânî’nin, hayatı, ilmî şahsiyeti, yaşadığı bölgeler, hocaları, yetiştirdiği talebeler, eserleri ve Kıraat ilmine olan katkılarından ve “El-Mûdih Limezâhibi’l Kurrâ fi’l-Feth ve’l İmâle” adlı eserini, bu eserin feth ve imale hususunda ele aldığı bütün konuları tez konusu yaparak araştırdık. Çalışmamız iki bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde Ebû Amr ed-Dânî’nin hayatı, hocaları, talebeleri, eserleri ile, yaşadığı dönemde toplumun siyasi, ekonomik, sosyal yapısı; medreselerindeki eğitim ve özellikle Kur’an eğitimi konuları anlatılmıştır. Yine o dönemde Ebû Amr ed-Dânî’nin tahsil hayatı, eserleri, hocaları, öğrencileri, ilmi yönü, seyahatleri üzerinde durulmuştur.

İkinci bölümde ise onun kıraat ilmine dair yazdığı “El-Mûdih Limezâhibi’l Kurrâ fi’l-Feth ve’l İmâle” isimli eseri esas alınmak üzere, bu konuda temel kaynak kabul edilen eserlerle ve o dönem okutulan eserlerle bu eserin benzer ve farklı yönleri, Ebû Amr ed-Dânî’nin farklı görüşleri ve bu görüşlerin kaynağı, onun kıraat ilmindeki yeri ortaya konularak eser ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

Bu çalışmamızın hazırlanmasında emeği geçen ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Recep KOYUNCU’ya, sadece Kur’ân-ı Kerîm ve Kıraat alanında değil, diğer birçok alanda kendisinden istifade ettiğim hocam Doç. Dr. Ali ÖGE’ye, bugüne kadar üzerimizde emeği olan tüm hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Hasan ÇİFTÇİ

KONYA/2019

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Hasan ÇİFTÇİ		
	Numarası	148106011085		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslâm Bilimleri / Kuran-ı Kerim Okuma ve Kıraat İlmî		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Dr. Öğretim Üyesi Recep KOYUNCU		
Tezin Adı	Kıraat İlminde Feth, Beyne, İmâle Olgusu ve Ebû Amr ed-Dânî'nin <i>El-Mûdth Limezâhibi'l-Kurrâ fi'l-Feth ve'l-İmâle</i> Adlı Eserin Tahlili			

ÖZET

Kur'an-ı Kerim, Allah'ın (cc) insanlığa indirdiği son ilâhî kitaptır. Kur'an-ı Kerim'in lâfzı da, manası da Allah'a aittir. Kur'an'ın nâzil olmaya başladığı çağlardan itibaren insanlar Kur'an'ı öğrenme, ezberleme ve anlama gayretinde bulunmuşlardır. Yüzyıllar boyunca nice büyük âlimler ortaya çıkmış, dünyanın pek çok farklı bölgesinde nice talebeler yetiştirmiş ve sayısız eserler kaleme almışlardır. Kurân ilimleri içerisinde en önemli ve kapsamlı olanlardan biri de Kıraat ilmidir.

Bu ilmin en önemli temsilcilerinden ve en büyük âlimlerinden biri de Ebû Amr Osman b.Saîd b. Osman b. Saîd b. Ömer Ebû Amr ed-Dânî'dir. Meşgul olduğu birçok ilim içerisinde, Kıraat ilminin en büyük âlimlerinden biri de Ebû Amr ed-Dânî'dir. Yüzlerce eser kaleme almış, sayısız talebeler yetiştirmiş olan ed-Dânî, kıraat ilminin sadece belli yönlerine değil, bütün şubelerine vâkıf olan, bütün yönleriyle ilgili eserleri bulunan biridir.

Araştırmamızda büyük kıraat âlimi Ebû Amr ed-Dânî'nin hayatını, hocalarını, talebelerini, ilmi şahsiyetini ve *El-Mûdth Limezâhibü'l Kurrâ fi'l-Feth ve'l-İmâle* adlı eserinin kıraat ilmindeki yerini, bu ilme katkısını, getirdiği metot farklılıklarını ve yeniliklerini incelemeye çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, Kur'an İlimleri, Kıraat, Ebû Amr ed-Dânî.

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
---	--	--

	Name and Surname	Hasan ÇİFTÇİ		
	Student Number	148106011085		
	Department	Basic Islamic Sciences / Quran Reading and Qiraat Science		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Dr. Öğr. Üyesi Recep KOYUNCU		
	Title of the Thesis/Dissertation	The phenomenon of conquest, Beyne and Imale in the Qiraat Science and The Analysis of Ebû Amr ed-Dânî's "El-Mûdih Limezâhibi'l-Kurrâ fi'l-Feth ve'l-İmale"		

ABSTRACT

The Quran is the last divine book that Allah has revealed to humanity. The Word and meaning of the Quran belong to Allah. Since the beginning of the Quran, people have tried to learn, memorize and understand the Quran. Many great scholars have emerged for centuries; many students in many different parts of the World have trained and wrote numerous works.

One the most important representatives and the greatest scholars of this science is Abû Amr Osamn b. Saïd b. Osman b. Omar Abû Amr ed-Dânî. Among the many sciences in which he was engaged, one the greatest scholars of the Qiraat science was Abû Amr ed-Dânî, who was written hundreds of works and trained numerous students, is one who has knowledge of not only certain aspects of Quran but also all branches, and has works related to all aspects.

In the research, we tried to examine the life of the great Quranic scholars Abû Amr ed-Dânî, his teachers, his students, his scientific personality and the place of his work named "El-Mûdih Limezâhibi'l-Kurrâ fi'l-Feth ve'l-İmale" in the science of qiraat and his contributions to this science.

Key Words: Quran, Quran Science, Qiraat, Abû Amr ed-Dânî.

KISALTMALAR

- a.g.e : Adı geçen eser
b. : Bin
c. : Cilt
c.c. : Celle Celâlühû
DİA : Diyanet İslâm Ansiklopedisi
h. : Hicrî
hz. : Hazreti
İFAV : İlâhiyat Fakültesi Vakfı
nşr : Neşreden
ö : ölümü
s : Sayfa
sav : Sallâllahu Aleyhi ve Sellem
thk : Tahkîk Eden
trc : Tercüme Eden
ts : Tarihsiz
vb : ve benzeri
yay : yayınları

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
KISALTMALAR	v
İÇİNDEKİLER	vi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

EBÛ AMR ED-DÂNÎ'NİN HAYATI, HOCALARI, TALEBELERİ VE ESERLERİ

1.1.EBÛ AMR ED-DÂNÎ'NİN HAYATI	5
1.2.DÂNÎ'NİN HOCALARI.....	8
1.3.DÂNÎ'NİN TALEBELERİ	10
1.4.DÂNÎ'NİN ESERLERİ.....	11
1.4.1.Yedi Kıraatın Tamamını İhtiva Eden Eserleri.....	11
1.4.2.Sadece Bir Kıraatle İle İlgili Eserleri	12
1.4.3.İki Okuyuşun Mukayesesıyla İlgili Eserleri	12
1.4.4.Sadece Bir Râvinin Okuyuşuyla İlgili Eserleri	12
1.4.5.Kıraat İlminin Diğer Konularına Dair Eserleri.....	13
1.4.6.Tecvid İlmine Dair Eserleri	13
1.4.1.1.el-Beyân fi Addi Âyi'l-Kur'ân	13
1.4.1.2.Câmiu'l-Beyân fi'l-Kıraati's-Seb'a	14
1.4.1.2.1.Nuruosmaniye Nüshası	15
1.4.1.2.2.Kahire Nüshası	15
1.4.1.2.3.Hindistan (Patna) Nüshası.....	15
1.4.1.3 el-İdğamü'l-Kebîr	15

1.4.1.4. el-İktisad fi'l-Kıraati's-Seb'a.....	16
1.4.1.5. el-Mudih Fi'l-Feth ve'l-İmâle.....	16
1.4.1.6. el-Muhkem fi Nakti'l-Mesâhif.....	16

İKİNCİ BÖLÜM

EL-MÛDIH Li-MEZÂHİBİ'L-KURRÂ

Fİ'L-FETH VE'L-İMÂLE

2.1.ESERİN DAYANDIĞI NÜSHA	17
2.3.FETH, İMÂLE VE İKİ LAFIZ ARASINDA OLUŞAN (BEYNE) İLE İLGİLİ GÖRÜŞLER.....	17
2.3.1 Kıraat İlminde Fetha:.....	19
2.3.1.1.Fetha-i Şedîd	19
2.3.1.2.Fetha-i Mutavassıta	19
2.3.2 Kıraat İlminde İmale:	19
2.3.2.1.İmâle-i Mutavassıta	20
2.3.2.2.İmâle-i Şedîde	20
2.3.3.İmâleyi Gerektiren Sebepler ve Örnekleri.....	22
2.3.3.1.Kesra İle İmale Durumu	22
2.3.3.2.Yâ (ﻯ) İle İmale Durumu	22
2.3.3.3.Yâ'dan Münkalib (Dönüşmüş) Bir Elif İle İmale Durumu.....	23
2.3.3.4.Yâ'dan Çevrilmiş Olan Harflerin Benzer Durumları.....	23
2.3.3.5.İmale İçin İmale Durumu.....	23
2.3.3.6.Eliften Önceki Harfin Harekesinin Kesre Olduğu Hallerin İmale Durumu	23
2.3.3.7.Eliften Sonraki Harfin Harekesinin Kesre Olduğu Hallerin İmale Durumu	24
2.3.4.Fiillerde Ya da İsimlerde Feth ve İmale	24

2.3.5.Kuralları İtibariyle İmâle Edilebilecek ve Edilemeyecek Durumlar	24
2.3.6.Aslında Yâ Olup Bir Sebep Neticesinde Elif'e Dönüşen Elif.....	25
2.4.Kıraatlara Göre İsimlerdeki Feth ve İmale ile İlgili İhtilaflar.....	26
2.4.1 أفعال (Ef'âl) Veznine Göre Olan İsimlerde Feth ve İmale	26
2.4.2.فَعَال (Fe'âl) Veznine Göre Olan İsimlerde Feth ve İmale	27
3.4.2.فعال (Fiâl) Veznine Göre Olan İsimlerde Feth ve İmale.....	28
4.4.2.فُعَال (Fu'âl) Veznine Göre Olan Kelimelerde Feth ve İmale.....	28
5.4.2.فَعَال (Feâle) Veznine Göre Olan Kelimelerde Feth ve İmale.....	29
6.4.2.فَاعِل (Fâale) Veznine Göre Olan Kelimelerde Feth ve İmale.....	30
7.4.2.فِعَال (Fiâl) Veznine Göre بدينار Bidînâr Kelimesinde Feth ve İmale.....	31
2.4.8.أفعال (Ef'âlin) Veznine Göre Olan Kelimelerde Feth ve İmale.....	31
9.4.2.فُعْلَان (Fü'lân) Veznine Göre Olan Kelimelerde Feth ve İmale	32
10.4.2.الناس (Ennâs) Kelimesinde Feth ve İmale.....	33
11.4.2.يس (Yâsîn) Kelimesi Üzerinde Feth ve İmale	33
12.4.2.ضِعْفَان (Dîâfûn) Kelimesi Üzerinde Feth ve İmale	34
13.4.2.المحراب (Mihrâb) ve عمران (Îmrân) Kelimesi Üzerinde Feth ve İmale	34
14.4.2.فَعْلِي (Fe'lâ) Veznine Göre Müennes İsimlerde Feth ve İmale.....	36
15.4.2.تَتْرَا (Tetrâ) Kelimesi Üzerinde Feth ve İmale.....	37
16.4.2.فِعْلِي (Fi'lâ) Veznine Göre Müennes İsimlerde Feth ve İmale.....	38
17.4.2.فُعْلِي (Fü'lâ) Veznine Göre Olan İsimlerde Feth ve İmale.....	39
18.4.2.أَي (Ennâ) Kelimesi Üzerinde Feth ve İmale.....	41
19.4.2.فُعَالِي (Füâlâ) Veznine Göre Olan İsimlerde Feth ve İmale	42
20.4.2.فَعَالِي (Feâlâ) Veznine Göre Olan İsimlerde Feth ve İmale	43
2.5.Üç Harfli Maksur (sonundaki ا harfi ي ile yazılmış) İsimlerde Feth ve İmale .	44
1.5.2.مَفْعَل (Mef'al) Veznine Göre Olan İsimlerde Feth ve İmale.....	46
2.5.2.أَفْعَل (Ef'al) Veznine Göre Sıfat Göreviyle Gelen İsimlerde Feth ve İmale..	47

3.5.2. فَوَعَلَ (Fev'ale) Vezninden Gelen التوراة Tivrâh Kelimesinde Feth ve İmale	48
4.5.2. مَفْعَل (Mef'ale) Veznine Göre Geçen Kelimelerde Feth ve İmale	49
6.2. فَعَلَ (Feale) Veznine Göre Üç Harfli Mazi Fillerde Feth ve İmale	51
1.6.2. زَاعَ (Zâğa) Fiilinde Feth ve İmale	53
2.6.2. خَافَ (Hâfe) Fiilinde Feth ve İmale	53
3.6.2. حَاقَ (Hâga) Fiilinde Feth ve İmale	55
4.6.2. ضَاقَ (Dâga) Fiilinde Feth ve İmale	55
5.6.2. طَابَ (Tâbe) Fiilinde Feth ve İmale	55
6.6.2. رَانَ (Râne) Fiilinde Feth ve İmale	55
7.2. فعل Veznine Göre Olan Olan Kelimelerde Feth ve İmale	58
8.2. فَعَلَ (Feale) Veznine Göre İlet Harfli Fiillerde Feth ve İmale	60
9.2. أَفْعَل (Ef'al) Veznine Göre Mazi Fiillerde Feth ve İmale	62
10.2. فَعَّلَى (Fe'lâ) Veznine Göre Mazi Fiillerde Feth ve İmale	63
11.2. تَفَعَّلَ (Tef'al) Veznine Göre Mazi Fiillerde Feth ve İmale	64
12.2. إِفْتَعَلَ (İfteale) Veznine Göre Mazi Fiillerde Feth ve İmale	65
2.13. اسْتَفْعَلَ (İstef'ale) Veznine Göre Mazi Fiillerde Feth ve İmale	66
14.2. فَاعَلَ (Fâale) Veznine Göre نادى (Nâdâ) Kelimesinde Feth ve İmale	67
15.2. تَفَاعَلَ (Tefâale) Veznine Göre تعالى (Teâlâ) Kelimesinde Feth ve İmale	68
16.2. فَعَلَ (Feale) Veznine Göre, عَسَى (Îsâ), مَتَى (Metâ), بَلَى (Belâ) Kelimelerinde Feth ve İmale	69
17.2. يَفْعَل (Yef'al) Veznine Göre, Müstakbel (gelecek zaman) Fiillerde Feth ve İmale	72
18.2. يَفْعَل , تَفَعَّل , نَفَعَلَ Veznine Göre, Geçen Kelimelerde Feth ve İmale	73
19.2. تَفَعَّلَ (Tüfa'al) Veznine Göre Geçen Kelimelerde Feth ve İmale	75
20.2. يَتَفَعَّلَ (Yetefa'al) Veznine Göre Geçen Kelimelerde Feth ve İmale	76
21.2. تَتَفَعَّلَ (Tetefa'al) Veznine Göre Geçen Kelimelerde Feth ve İmale	76

2.22. Sure Başlarındaki Huruf-u Mukattaalarda Feth ve İmale.....	77
1.22.2. الر Harflerinde Feth ve İmale	77
2.22.2. كهيعص Harflerinde Feth ve İmale.....	77
3.22.2. طه Harflerinde Feth ve İmale	78
2.22.4. يس Harflerinde Feth ve İmale	78
2.22.5. طسم , طس Harflerinde Feth ve İmale	79
2.22.6. حم Harflerinde Ferh ve İmale.....	79
2.23. Vakıf Halinde Hâ-i Te'nîs (müenneslik tâ'sı) İle gelen Kelimelerde	79
Feth ve İmale.....	79
2.23.1. Müenneslik tâ'sından Önce Hemze (ء) Olan Kelimelerde Feth ve İmale..113	
2.23.2. Müenneslik tâ'sından Önce Hâ (ه) Olan Kelimelerde Feth ve İmale....	79
2.23.3 Müenneslik tâ'sından Önce Râ (ر) Olan Kelimelerde Feth ve İmale ...	80
23.2.4. Müenneslik tâ'sından Önce Kâf (ك) Olan Kelimelerde Feth ve İmale..	80
SONUÇ	81
KAYNAKÇA	84

GİRİŞ

Biz çalışmamızda (371/981) yıllarında doğduğu rivayet edilen¹ Ebû Amr Osman b.Saîd b. Osman b. Saîd b. Ömer **Ebû Amr ed-Dânî**'nin Kıraat ilmindeki yeri ve *El-Mûdîh Limezâhibi'l Kurrâ fi'l-Feth ve'l İmâle* isimli eserini inceleyeceğiz. Kıraat ilminin önde gelen isimlerinden biri olan Osman b. Said'in künyesi kaynaklarda Ebû Amr olarak geçmektedir. Dânî yaşamının son dönemlerini Endülüs'ün Valansia (Balansiye) bölgesindeki Dania'da geçirdiği ölümüne kadar da burada ikamet ettiği için Dânî nisbesini almış ve Ebû Amr ed-Dânî lakabı ile meşhur olmuştur..

Hayatını araştırırken devrin ekonomik, sosyal ve siyasi yapısını da bilmek gerektiğinden bu konulara da yer vereceğiz. Hayatını anlatırken maksadımız sadece onun hayatını gün yüzüne çıkarmak değil; devrin özelliklerine, eğitim yapısına da ışık tutmaktır. Dolayısıyla çalışmamızın belli bir bölümünü de devrin siyasi, sosyal yönü de olacaktır.

Çalışmamız 2 ana bölümden oluşacaktır. Birinci bölümde yukarıda da belirttiğimiz gibi Ebû Amr ed-Dânî'nin yaşadığı dönemde toplumun siyasi, ekonomik, sosyal yapısı; medreselerindeki eğitim ve özellikle Kur'an eğitimi konuları anlatılacaktır. Yine o dönemde Ebû Amr ed-Dânî'nin tahsil hayatı, eserleri, hocaları, öğrencileri, ilmi yönü, seyahatleri üzerinde durulacaktır.

İkinci bölümde ise onun kıraat ilmine dair yazdığı, *El-Mûdîh Limezâhibi'l Kurrâ fi'l-Feth ve'l İmâle* isimli eseri irdelenecektir. Bu konuda temel kaynaklardan sayılan İbnü'l-Cezerî'nin *en-Neşr Fil'-Kıraati'l-Aşr* isimli eseri başta olmak üzere bu konuda asıl kaynak kabul edilen eserlerle ve o dönem okutulan eserlerle bu eserin benzer ve farklı yönleri, Ebû Amr ed-Dânî'nin farklı görüşleri ve bu görüşlerin kaynağı, onun kıraat ilmindeki yeri ortaya konulacaktır.

---

¹ Akdemir Mustafa Atilla, *Kıraat ilmi eğitim ve öğretim metodları*, İfav yayınları, 1. baskı, İstanbul, 2015, s.114.

Çalışmanın Konusu ve Problemi

Kur'an ilimleri arasında Kıraat ilminin önemi büyük, kapsamı oldukça geniştir. Kur'an'ın nüzulünden itibaren yüzyıllar boyunca bu ilimle ilgilenen nice âlimler olmuş, bu âlimlerin yetiştirdiği nice talebeler, yazdıkları sayısız eserleri olmuştur. Bu eserler sadece zamanının değil, yazıldığı dönemden bu döneme kadar istifade edilen, araştırılan ve bunlar üzerine çalışmalar yapılan, önemli eserlerdir.

Meşgul olduğu birçok ilim içerisinde, Kıraat ilminin önde gelen âlimlerinden biri de Ebû Amr ed-Dânî'dir. Yüzlerce eser kaleme almış, sayısız talebeler yetiştirmiş olan ed-Dânî, kıraat ilminin sadece belli yönlerine değil, bütün şubelerine vâkıf olan, bütün yönleriyle ilgili eserleri bulunanlardan biridir. O birçok eser yazdı. Kıraat ilmini öğrenenler onun eserlerine itimat ettiler, yüzyıllar boyunca bu eserlerden istifade ettiler.

Kıraat ilmi son derece geniş ve kapsamlı bir ilimdir. Ayetlerle ilgili farklı okuma şekilleri, bu ilimle ilgili uygulamalar, terim ve ıstılahlar, oldukça fazladır. Bu durumların kapsamlarının geniş olduğu, yazılan eserler incelendiğinde kolay bir şekilde anlaşılacaktır. Sadece ed-Dânî, feth ve imale hususunda üç farklı eser yazmıştır. Kıraat ilmiyle ilgili diğer âlimlerin eserleri de dikkate alındığında bu sayının daha da artacağı malûm bir durumdur.

Araştırmamızda Ebû Amr ed-Dânî'nin hayatını, hocalarını, talebelerini, ilmi şahsiyetini ve *El-Mûdih Limezâhibi'l Kurrâ fi'l-Feth ve'l İmâle* adlı eserinin kıraat ilmindeki yerini, bu ilme katkısını, getirdiği metot farklılıklarını ve yeniliklerini incelemeye çalışacağız.

Çalışmanın Amaç ve Önemi

Araştırmamızın amacı Ebû Amr ed-Dânî'nin hayatına ve dönemine ışık tutmak, onun kıraat ilmindeki yerini tespit etmektir. Kıraat gibi bir ilmin en önemli ve en büyük isimlerinden biri olan ed-Dânî ile ilgili araştırma yapmak, eserlerini incelemektir. Bunun yanında Ebû Amr ed-Dânî'nin yaşadığı dönemin sosyal, siyasal, ekonomik yönlerini ele alarak çıkarmak, o dönemde eğitimin, özellikle de Kur'an eğitiminin mahiyetini, yöntemini de mercek altına almaktır. Nasıl bir ortamda yaşamıştır, tahsil hayatı nasıldır, nasıl yetişmiştir, ne gibi ilmî çalışmalarda bulunmuştur, hangi alanlarda eserler yazmıştır, yazdığı eserlerin ilmî değeri nedir,

ilim dünyasına ne gibi katkıları olmuştur, gibi sorulara cevap verilmeye çalışılacaktır.

Bunun yanı sıra araştırmamızın diğer bölümünde, Ebu Amr ed-Dânî'nin en önemli eserlerinden biri olan *El-Mûdih Limezâhibi'l Kurrâ fi'l-Feth ve'l İmâle* adlı eseri üzerinde durulacak, bu eserin kıraat ilmindeki yeri ve üzerinde durulacaktır. Kıraat ile ilgili en önemli uygulamalardan olan; Feth, Beyne, İmale hususunda gerekli tanımlar yapılacak, eserin bütünlüğü içerisinde ayetlerde geçen bölümleri belirtilecektir. Bu bölümlerde hangi kıraatlerin ne gibi uygulamalar yaptığı, bu uygulamaların sebebini açıklama hususunda böyle bir çalışma yapmak, kıraat ilmiyle uğraşanlar ve bu ilmi anlama noktasında gayret gösterenler için oldukça önemlidir.

Çalışmada Uygulanan Metot ve Kullanılan Kaynaklar

Ebû Amr ed-Dânî'yi ve “El-Mûdih Limezâhibi'l Kurrâ fi'l-Feth ve'l İmâle” adlı eserini konu edindiğimiz bu çalışmamızı iki ana bölüme ayırdık.

Birinci bölümde, Ebû Amr ed-Dânî'nin hayatını, yaşadığı dönemi, ilim ile ilgili seyahatlerini, ilmî şahsiyetini, hocalarını, talebelerini ve eserlerini ele aldık. Eserleriyle ilgili önemli ve kapsamlı gördüğümüz eserleri üzerinde biraz daha detaylı bilgiler verdik. Bu bölümle ilgili olarak, Dânî'nin “Câmiu'l Beyân fi'l-Kıraati's-Seb'a'l –Meşhûre”, Dânî'nin “el-Muhkem”, İbnü'l-Cezerî'nin “Ğâyetü'n-Nihâye”, Diyanet İslam Ansiklopedisi'nin “Dânî” bölümü, Ez-Zehebî'nin “Mârifetü'l-Kurrâ”, Dabbî'nin “Buğyetü'l-Mültemis”, İbn Beşkûvâl'in “Kitabü's-Sıla”, Abdurrahman Çetin'in “Ebû Amr ed-Dânî ve Kıraat İlmindeki Yeri” gibi eserlerin yanı sıra daha birçok farklı kaynaktan yararlanılmıştır.

İkinci bölümde ise, Ebu Amr ed-Dânî'nin “El-Mûdih Limezâhibi'l Kurrâ fi'l-Feth ve'l İmâle” adlı eseri üzerinde duracak, bu eserin kıraat ilmindeki yeri ve üzerinde durduk. Kıraat ile ilgili en önemli uygulamalardan olan; Feth, Beyne, İmale hususunda gerekli tanımlar yapılacak, eserin bütünlüğü içerisinde ayetlerde geçen bölümleri, bu bölümlerde hangi kıraatlerin ne gibi uygulamalar yaptığı, bu uygulamaların sebebini açıklama gayretinde bulunduk. Bu araştırmayı, İbnü'l-Cezerî'nin “en-Neşr fi'l-Kırâati'l-Aşr”, El-Bennâ'nın “İthâf'ü Fudalâ'il-Beşer”, İbn

Mücahid'in "Kitâbü's-Seb'atü fi'l-Kıraat", Dâni'nin "et-Teysîr fi'l-Kirâati's-Seb'a" gibi alanda temel kabul edilen bazı eserleri esas alarak gerçekleştirdik.

BİRİNCİ BÖLÜM

EBÛ AMR ED-DÂNÎ'NİN HAYATI, HOCALARI, TALEBELERİ VE ESERLERİ

1.1.EBÛ AMR ED-DÂNÎ'NİN HAYATI

Ebû Amr Osman b. Said b. Osman b. Said b. Ömer b. Ed-Dânî h. 371/m. 981 yılında Kurtuba'da doğmuştur.² Kimi kaynaklar bunu 372/982 olarak söylemiş olsalar da, tabakât kitaplarının çoğunluğu ilk belirtmiş olduğumuz tarih üzerinde ittifak etmişlerdir.³ Endülüs'lü olduğu için el-Endelüsî, Emevîlere mensup olduğu için el-Emevî, Malikî mezhebine tâbî olduğu için de el-Malikî künyeleri, onun için kullanılan diğer isimlerdir.⁴ Ayrıca Şeyhü'l-İslâm, Şeyhu meşâyihu'l-Mukriin, el-İmam, el-Mukri, el-Kureşî, el-Fakîh, O'na nispet edilen diğer isimlerdendir.⁵ Tüm bu isimlerle birlikte, kendisi uzun bir süre Belensiye (Valencia) bölgesine bağlı Dâniye şehrinde yaşadığı için ed-Dânî nisbesi ile tanınmış ve meşhur olmuştur.⁶

Hayatının ilk dönemlerinde İbnü's-Sayrafî olarak bilinen Dânî'nin, h.386 yılında 14 yaşında iken ilim tahsiline başlayıp İslam coğrafyasının birçok farklı bölgesinde uzun süreler kalıp ilim tahsili yaptığı kaynaklarda anlatılmaktadır.⁷ Çok küçük yaşlarda Kur'an-ı Kerîm'i ezberleyip hâfız olmasıyla birlikte, kendisinde Kur'an ilimlerine karşı büyük bir heves uyanmıştır.⁸

Ebû Amr ed-Dânî, tahsilinin ilk yıllarını, o günün yüksek seviyede ilim merkezlerinden olan Kurtuba'da geçirmiştir. Kaynaklardan edinilen bilgiler ışığında, bu dönem on bir yıl kadar sürmüştür. O, bu süre içerisinde Kurtuba'nın yanı sıra

² Ebû Amr ed-Dânî, *Câmiu'l Beyân fi'l-Kıraati's-Seb'a'l –Meşhûre*, Ankara, 1999, s. 6.

³ Zehebî, Ebû Muhammed b. Ahmed, *Ma'rifetü'l-Kurrâi'l-Kibâr ale't-Tabakâti ve'l-Âsâr*, Mısır, 1967, 1. 326, İbnü'l-Cezerî, *Gayetü'n-Nihâye fi Tabakâti'l-Kurrâ*, Kahire, 1. 503.

⁴ Zehebî, *Mârifetü'l-Kurrâ* 1. 326, İbnü'l-Cezerî, *Ġâyetü'n-Nihâye* 1. 503, Suyutî, Celâleddin Abdurrahman, *Tabakatü'l-Huffâz*, Kahire, s. 429, Dânî, *Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA)*, 3. 467.

⁵ Zehebî, *Mârifetü'l-Kurrâ* 1. 325, 2. 774.

⁶ Dânî, *Diyanet İslâm Ansiklopedisi, (DİA)*, İstanbul, 1993, 3. 467.

⁷ Zehebî, *Mârifetü'l-Kurrâ*, 1.326, İbnü'l-Cezerî, *Ġâyetü'n-Nihâye*, 1. 503,

⁸ Zehebî, *Mârifetü'l-Kurrâ* 1. 326, İbnü'l-Cezerî, *Ġâyetü'n-Nihâye*, 1. 503.

İsticce (Eciye),⁹ Beccâne (Pechine),¹⁰ Serekosta (Zaragoza),¹¹ ve diğer sahil şehirlerinde de, pek çok âlimden ilim tahsil etmiştir.¹²

Cemâziyelevvel 393/1002 yılında 22 yaşında iken babası vefat eden ed-Dânî, babasının vefatından sonra ilim tahsil etmek üzere seyahatlere başlamıştır.¹³

Dânî'nin *el-Muhkem* adlı eserini neşreden İzzet Hasen, şu ifadelere yer vermektedir. “Endülüs’ün nahiyeleri, onun ilim aşkı ve azmi karşısında adeta dar geliyordu. Ve sanki o, bütün gücünü şeyhlerin ve âlimlerin karşısında tüketmek istiyordu. Doğuya gitmeyi ve orada ilmini ziyadeleştirmeyi düşünmeye başladı. O zamanlar Endülüslüler de ilim için doğuya gitme geleneği vardı. Çünkü doğuda medeniyet çok ilerlemiş, ilmi kurallar sağlam bir şekilde yerleşmişti. Doğunun âlimleri meşhurdu, şeyhleri daha üstün ve daha çoktu.”¹⁴

Ebû Amr ed-Dânî, doğuya gerçekleştirdiği seyahatlerini bizzat kendisi şu şekilde anlatmaktadır:

“ 397 yılının Muharrem ayında bir Pazar günü Şarka doğru yola çıktım. Kayravan’a da uğradım. Burada kaldığım 4 ay içerisinde pek çok âlimden ilim tahsil ettim ve bunları yazdım. Sonra aynı senenin Şevval ayında Kahire’ye gittim. Mısır’lı, Şam’lı, Bağdad’lı, Hicaz’lı ve diğer farklı birçok ülkelere mensup âlimden Kıraat, Hadis, Fıkıh ve diğer alanlarda ilim tahsil ettim ve bunları yazdım. 398/1007 yılında Mısır’dan çıktım ve Hac niyetiyle Mekke ve Medine bölgesine gittim. Hac vazifesini yerine getirdikten sonra, orada bulunan meşhur âlim Ebu’l-Abbas Ahmed el-Buhârî (ö.408/1017) ve Ebu’l-Hasan el-Fârîsî’den (ö.405/1014) Kur’an ilimleri okudum. Hadis, Fıkıh ve Kıraat’a ait bilgileri yazdım. Sonra tekrar Mısır’a döndüm ve burada bir süre kaldıktan sonra Batı’ya gelerek Kayravan’da birkaç ay daha kaldım. Daha

⁹ İsticce: Kurtuba’nın batısı ile kıblesi arasında bulunan Reyne nehri civarında bir bölgedir ve Kurtuba’ya 75 km. kadar uzaklıktadır. Bkz. Yâkut, Şihâbuddîn er-Rumî el-Hamavî, *Mûcemü’l-Buldân* 1. 175.

¹⁰ Beccâne: Meriyye’ye 11 km kadar uzaklıkta bir bölgedir Bkz: Yâkut, Şihâbuddîn er-Rumî el-Hamavî, *Mûcemü’l-Buldân* 1. 339.

¹¹ Serekosta: Endülüs’ün güney doğusunda bulunan meşhur bir şehirdir. Burası es-Suğru’l-Âlâ olarak da bilinmektedir. Bkz: Yâkut, Şihâbuddîn er-Rumî el-Hamevî, *Mûcemü’l-Buldân* 3. 212.

¹² Suyutî, *Tezkîretü’l-Huffâz*, 3. 1120, Yakût, Şihâbuddîn er-Rûmî el-Hamevî, *Mûcemu’l-Udebâ*, Beyrut, 5. 35.

¹³ Yakût, *Mûcemu’l-Udebâ*, 5. 36, Zehebî, *Mârifetü’l-Kurrâ* 1. 325.

¹⁴ Ebû Amr ed-Dânî, *el-Muhkem fî Nakti’l-Mesâhif*, Şam, 1960, s. 6.

sonra buradan da ayrılarak siyasi sebeplerle büyük bir kargaşanın başladığı 399/1008 yılında Kurtuba'ya geri döndüm.”¹⁵

403/1012 yıllarına kadar Kurtuba'da kalan Dâni, bu süre içerisinde yine ilimle iştikâl etmiş, özellikle Kur'an ilimleriyle meşgul olmuş, hem okumuş, hem okutmuş, hem de eserler telif etmiştir. O dönemde var olan siyasi karışıklıklar neticesinde, Kurtuba'nın huzursuz ve güvensizliği nedeniyle buradan ayrılmak zorunda kalmış ve Suğru'l-Âlâ'ya (Sarakusta) göç etmiş ve burada yedi yıl kadar kalmıştır.¹⁶ Daha sonra 409/1018 yılında Endülüs'ün batısındaki Majorka (Meyurka) adasına gitmiş, orada da sekiz yıl kadar kaldıktan sonra 417/1026 yılında tekrar Daniye'ye dönmüştür.¹⁷ Ebû Amr ed-Dâni vefatına kadar (27 yıl) kaldığı ve ilmî çalışmalarının zirve dönemini oluşturan bu bölge, pek çok eser yazıp talebeler yetiştirdiği Daniye şehrine nispet edilerek ed-Dâni ismiyle anılmasına da sebep olmuştur.¹⁸

Dâni, 444 yılının Şevval ayının 14. Günü (6 Şubat 1053) yılında Daniye'de vefat etmiştir. Diyanet İslam Ansiklopedisi'nde: “İlim ve fazlından başka, terceme-i hâlini yazanlar, muasırlarından hiç birinin erişemeyeceği derecede mükemmel bir hafızaya sahip olduğunu tasdik ederler.”¹⁹ Zehebî (ö.578/1182)²⁰ ve Taşköprüzâde (ö.968/1560) gibi âlimler de onu şu cümlelerle övmüşlerdir: “Dâni, sadece asrının değil, ilimde kendisinden sonraki nesillere de kaynak olmuş, ilmî derinliğini ve kâbiliyetini herkese kabul ettirmiş çok büyük bir âlim ve büyük bir kurrâdır.”²¹ Yine onun hakkında: “Kendi devrinde sonrasında, onun hıfzı ve ilmî güvenilirliğine benzer bir kimse gelmemiştir.” denilmiştir.”²² Dâni'nin kendisiyle ilgili şu sözü

¹⁵ Zehebî, *Mârifetü'l-Kurrâ*, 1. 324, Yakût, *Mûcemu'l-Udebâ*, 5. 36.

¹⁶ Yakût, *Mûcemu'l-Udebâ*, 5. 37, Zehebî, *Mârifetü'l-Kurrâ*, 1. 326, İbnü'l-Cezerî, *Ğayetü'n-Nihâye*, 1. 503.

¹⁷ Zehebî, *Mârifetü'l-Kurrâ* 1. 324, İbnü'l-Cezerî, *Ğayetü'n-Nihâye* 1. 504, Yakût, *Mûcemu'l-Udebâ*, 5. 36.

¹⁸ Yakût, *Mûcemu'l-Udebâ*, 5. 37, Zehebî, *Mârifetü'l-Kurrâ*, 1. 326, Zehebî, *Mârifetü'l-Kurrâ*, 1. 326, İbnü'l-Cezerî, *Ğayetü'n-Nihâye* 1. 503, Taşköprüzâde, Ahmed b. Mustafa, *Miftâhu's-Seâde ve Mısbâhu's-Sıyâde fî Mevdûâti'l-Ulûm*, Kahire, 1968, 2, 48.

¹⁹ Dâni, *DİA*, İstanbul, 1993, 3. 467.

²⁰ Zehebî, *Tezkîretü'l-Huffâz*, 3. 1121.

²¹ Zehebî, *Tezkîretü'l-Huffâz*, 3. 1121, Dabbî, Ahmed b. Yahyâ b. Ahmed, *Buğyetü'l-Mültemis*, Beyrut, 1967, 411.

²² Zehebî, *Tezkîretü'l-Huffâz*, 2. 1121, Taşköprüzâde, *Miftâhu's-Seâde ve Mısbâhu's-Sıyâde fî Mevdûâti'l-Ulûm*, 2, 48.

meşhurdur: ”Gördüğüm her şeyi yazdım, her yazdığım şeyi ezberledim ve ezberlediğim şeylerden hiçbirini unutmadım.”²³

1.2.DÂNÎ’NİN HOCALARI

Ebû Âmr ed-Dânî’nin başta kıraat olmak üzere tefsir, fıkıh, hadis, kelâm ve diğer ilimlere dair hocalarından bazılarını şöyle sıralayabiliriz:²⁴

Abdullah b. Ebî Abdurrahman el-Mesâhifî, Dânî’nin Kıraat okuduğu hocalarındandır.²⁵

Abdurrahman b. Osman el-Kuşeyrî, Hadis hocalarındandır.²⁶

Abdurrahman b. Ömer en-Nahas, Hadis ve Fıkıh okuduğu hocalarındandır.²⁷

Abdülaziz b. Ca’fer, Dânî’nin Kur’an ve Kıraat’a dair en çok istifade ettiği hocalarındandır.²⁸

Abdülvahhab b. Münîr el-Mısrî,²⁹

Ahmed b. Muhammed b. Bedr, Ahmed b. Muhammed b. Ömer el-Mısrî,³⁰

Ali b. Muhammed el-Meârifî, Ebû’l-Abbas el-Buhârî,³¹

Ali b. Muhammed b. Halef Ebu’l-Hasen el-Mearifî, Devrinin Hadis ve Fıkıh imamlarındandır, Dânî’nin bu alanlarda ilim tahsil ettiği hocalarındandır.³²

Ebubekir b. Halil, Ebûbekir et-Tûcibî,

²³ Zehebî, *Tezkîretü’l-Huffâz*, 2. 1121, İbnü’l-Cezerî, *Ğayetü’n-Nihâye*, 1. 504, *Taşköprizâde, Miftâhu’s-Seâde ve Mısbâhu’s-Sıyâde fî Mevdûâtî’l-Ulûm*, 2, 48, Makkârî, Ebû’l-Abbâs Ahmed b. Muhammed, *Nefhu’t-Tib min Ğusnî’l-Endelüsî’r-Ratîb*, 1856, 2. 550.

²⁴ İbnü’l-Cezerî, *Ğayetü’n-Nihâye fî Tabakâti’l-Kurrâ* 1. 503-504.

²⁵ Hamîttû, Abdüülhâdî Abdullah, *Mu’cemü’l-Müellefât*, Riyad, 2011, s.94.

²⁶ Dânî, *el-Beyân fî Add’i Âyi’l-Kur’ân*, Kuveyt, 1994, s. 21, Dânî *el-Muhkem*, s. 25.

²⁷ Dânî, *et-Teyisîr fî’l-Kıraati’s-Seb’*, İstanbul, 1930, s. 16, Dânî, *el-Muktefâ* s. 339.

²⁸ İbnü’l-Cezerî, *Ğayetü’n-Nihâye* 1. 392.

²⁹ İbnü’l-Cezerî, *Ğayetü’n-Nihâye* 1. 126.

³⁰ İbnü’l-Cezerî, *Ğayetü’n-Nihâye* 1. 126.

³¹ Zehebî, *Tezkîretü’l-Huffâz*, 3. 1079.

³² Dânî, *el-Muktefâ* s. 455, Dânî, *el-Beyân* s. 21, s. 29-30.

Ebû Osman b. El-Kazzâz,

Fâris b. Ahmed b. Mûsâ b. İmran el-Hımsî,³³

Halef b. İbrahim b. Muhammed b. Ca'fer b. Hamdan Ebû'l-Kâsım el-Hâkânî, el-Mısrî, Dâni'nin kıraata dair en çok istifade ettiği ve bu alandaki yetkinliğini ifade ettiği hocalarındandır.³⁴

Halef b. Yahyâ, Hasen b. Muhammed, el-Bağdâdî el-Kurtubî el-Kasımî,³⁵

Hasen b. Süleyman b. Ali el-Antakî, Kıraat alanında istifade ettiği hocalarındandır, döneminin en iyi hafız ve hocalarından olup, Dâni onun tefsir ve Arap Belağatına olan hâkimiyetini bildirmiştir.³⁶

Hatem b. Abdillâh Ebû Osman b. el-Bezzâz,³⁷

İbrahim b. Abdurrahman Ebû İshak el-Bağdâdî, Kendisi İbn Mücahid'den okumuş ve Dâni'nin Kıraat hocalarındandır.³⁸

Muhammed b. Abdillâh en-Neccâd el-Kurtubî,³⁹

Muhammed b. Abdillâh b. İsâ el-Meriy Ebu Abdillâh ez-Zemenîn, Dâni'nin birçok eserinde rivâyette bulunduğu, özellikle Hadis ve Fıkıh alanında istifade ettiği hocalarındandır.⁴⁰

Muhammed b. Yûsuf b. Muhammed Ebû'l Ferec en-Neccâd el-Kurtubî, Dâni'nin hem akrabası hem hocası olup, Kıraatın yanı sıra Arapça ve Ferâiz gibi ilimleri okumuştur.⁴¹

³³ Dâni hakkında: "Zabt ve hıfz bakımından onun benzerine rastlamadım." Demişdir.

³⁴ İbn Beşkûvâl, *Kitabü's-Sıla*, s. 406, Hamîtü, *Mucemu Şuyûhu'l-Huffâz*, s. 65-66, Dâni, *el-Beyân* s. 23, 34, 53, *Dâni et-Teysîr*, s. 11-12.

³⁵ İbn Beşkûvâl, *Kitabü's-Sıla*, s. 406.

³⁶ İbnü'l-Cezerî, *Ğayetü'n-Nihâye* 1. 215, ed-Dâvûdî, *Tabakâtü'l-Müfessirîn*, 1. 133.

³⁷ İbn Beşkûvâl, *Kitabü's-Sıla*, s. 406.

³⁸ İbnü'l-Cezerî, *Ğayetü'n-Nihâye* 1. 16.

³⁹ Dâni, *et-Teysîr*, s. 84.

⁴⁰ Dâvûdî, Muhammed Ali b. Ahmed, *Tabakâtü'l-Müfessirîn*, Kahire, 1972, 2. 161-162, Dâni *et-Teysîr*, s. 84, Dâni, *es-Sünen*, 1. 334.

⁴¹ Hamîtü, *Mucemu Şuyûhu'l-Huffâz*, s. 140-143, İbnü'l-Cezerî, *Ğayetü'n-Nihâye*, 2. 287.

Saîd b. Osman b. Said b. Ömer Ebû Osman el-Emevî, Dâni'nin babasıdır, devrinin âlimlerinden ve Dâni'nin hocalarındandır.⁴²

Tâhir b. Abdülmünîm b. Ubeydullah b. El-Mübarek el-Halebî el-Mısrî, Kıraat alanında en çok istifade ettiği, Fem-i Muhsin yoluyla bu ilmi okuduğu hocasıdır. Dâni onun hakkında şöyle demiştir: “Okuyuşu, fazileti, ilmi, şivesinin düzgünlüğü ve doğruluğu bakımından devrinde onun gibisi görülmemiştir. Ondan çok şey öğrendik ve yazdık.”⁴³

Ubeydullah b. Seleme Ebû Mervân el-Yahsubî, Kıraat hocalarındandır. Dâni onunla ilgili; “O bana Kur'an'ın tamamını öğretti” demiştir.⁴⁴

Yûnus b. Abdillâh b. Muhammed Ebû'l-Velîd el-Kâdî.⁴⁵

İsimlerini zikrettiğimiz bu hocalar arasında özellikle Kıraat alanında; Fâris b. Ahmed, Abdülaziz b. Ca'fer, Muhammed b. Ahmed el-Bağdâdî, gibi isimler, Ebû Amr ed-Dâni'nin fazlasıyla istifade ettiği hocalarındandır.

1.3.DÂNÎ'NİN TALEBELERİ

Ebû Amr ed-Dâni, Dâniye, Kurtuba, Majorca, Suğru'l-Âlâ'ya (Sarakusta) gibi bölgelerde uzun yıllar kalmış, Kur'an ve Kıraat ilimlerine dair sayıları yüzleri, hatta binleri bulabilecek talebeler yetiştirmiştir. Bu talebelerden; Ahmed b. Muhammed b. Abdillâh el-Havlânî ve Ebu'l-Abbas Ahmed b. Abdulmelik b. Ebî Hamza, kendisinden icâzet alan talebelerindendir.⁴⁶ Ebû Amr ed-Dâni'nin en meşhur talebelerinden biri ise; Süleyman b. Necâh Ebû Dâvûd el-Kurtubî el-Emevî'dir. Çok sayıda eserinden bazıları şunlardır: *el-Beyânü'l-Câmiu li Ulûmi'l-Kur'an, et-Tebyîn li Hecâ'it-Tenzil*⁴⁷

⁴² İbn Beşkuvâl, *Kitabü's-Sıla*, s. 212-213.

⁴³ İbnü'l-Cezerî, *Ğâyetü'n-Nihâye* 1. 339, Dâni, *İdğamü'l-Kebîr*, s. 34, Dâni, *et-Teysîr*, s. 13, Dâni, *el-Muknî*, s. 7.

⁴⁴ İbnü'l-Cezerî, *Ğâyetü'n-Nihâye* 1. 487, İbn Beşkuvâl, *Kitabü's-Sıla*, s. 301.

⁴⁵ İbnü'l-Cezerî, *Ğâyetü'n-Nihâye*, 1. 503-504.

⁴⁶ Zehebî, *Tezkîretü'l-Huffâz*, 2. 1121, İbnü'l-Cezerî, *Ğâyetü'n-Nihâye*, 1. 77.

⁴⁷ Yakût, *Mûcemu'l-Udebâ*, 4. 278, İbn Haldun, *Mukaddime*, s.438, İbnü'l-Cezerî, *Ğâyetü'n-Nihâye* 1. 317.

1.4.DÂNÎ'NİN ESERLERİ

Kaynaklar Ebû Amr ed-Dânî'nin eserlerinin sayısının yüz yirmi civarında olduğunu bildirmektedir.⁴⁸ Eserlerin birçoğu maalesef günümüze ulaşamamış, var olanların da çoğunluğu yazma halindedir. Suyûtî (ö.911/1506) Dâni'ye ait 120 eserin kendisine ulaştığını nakletmiştir.⁴⁹ Yâkût el-Hamevî, bir ürcûze (manzume) şeklinde saydığını söylemiş,⁵⁰ Dabbî (ö.599/1202) ise, hocalarından aldığı bilgilere göre, Dâni'nin telif ettiği eserlerinin sayısının yüz'ü bulunduğunu kaydetmektedir.⁵¹ Dâni'nin eser telifatı ile alakalı İbn Beşküval: "Kur'an ilimlerini, rivayetlerini, tefsirlerini, manalarını, tariklerini, îrâbını bilmede önde gelen imamlardan biri olan Ebû Amr ed-Dâni, bualanda sayılması uzun sürecek faydalı eserler telif etmiştir."⁵² Büyük Kıraat imamlarından İbnü'l-Cezerî (ö.833/1429) Dâni ve eserleriyle ilgili şöyle demiştir: "Onun kitaplarına bakan kimse, onun ilmen ne denli büyük olduğunu ve Allah'ın Ona olan lütfunu anlar."⁵³

Dâni'nin eserlerini konuların tasnifine göre şu şekilde sıralayabiliriz:

1.4.1.Yedi Kıraatın Tamamını İhtiva Eden Eserler

Câmiû'l-Beyân fi'l-Kıraati's-Seb'

el-İktisad fi'l-Kıraati's-Seb'

Mezâhibü'l-Kurrâi's-Seb'a bi'l-Emsâr

Muhtasar fi Mezahibi'l-Kurrâi's-Seb'a

Müfredatü'l-Kurrâ, es-Seb'a

et-Tezhîb fi'l-Kırae

et-Teysîr fi'l-Kıraati's-Seb'a

⁴⁸ Zehebî, *Tezkiratü'l-Huffâz*, 2. 1121, İbnü'l-Cezerî, *Ğâyetü'n-Nihâye*, 1. 505, Makkârî, *Nefhu't-Tib*, 2. 136.

⁴⁹ Zehebî, *Tezkiratü'l-Huffâz*, 2. 1121, Zehebî, *Mârifetü'l-Kurrâ*, 1. 327.

⁵⁰ Yakût, *Mûcemu'l-Udebâ*, 5. 37.

⁵¹ Dabbî, *Buğyetü'l-Mültemis*, s. 412.

⁵² İbn Beşküval, *es-Sıla*, s. 406, Makkârî, *Nefhu't-Tib*, 2. 136, İbnü'l-Cezerî, *Ğâyetü'n-Nihâye*, 1. 504.

⁵³ İbnü'l-Cezerî, *Ğâyetü'n-Nihâye*, 1. 504-505.

1.4.2.Sadece Bir Kıraatle İle İlgili Eserler

Kıraatü İbnü Kesîr

Müfredâtü Abdullah b. Kesir el-Mekkî

Müfredâtü Ebî Amr b. el-Âlâ el-Basrî

Müfredâtü Nâfi b. Abdurrahman el-Medenî

Müfredâtü Ya'kûb fi'l-Kirâe

Risâle fi'l-Kıraat

et-Târif fi'htilâfi'r-Ruvât an Nâfi

Tezhîbü Kıraati Ebî Amr b. el-Âlâ

et-Telhîs li Usûli Kıraati Nâfi

et-Temhîd li İhtilâfi Kıraati Nâfi

el-Vüsûl İlä İhtilâfi Ashâbi Nâfi

1.4.3.İki Okuyuşun Mukayesesıyla İlgili Eserler

el-İhtilâfü Beyne'l-Mufaddal ve Ebî Bekr an Âsım İhtilâfü Verş ve Kâlûn

1.4.4.Sadece Bir Râvinin Okuyuşuyla İlgili Eserler

Îcâzü'l-Beyan fi Kıraati Verş

el-Mûciz fi Usûli Verş

Risâle fi Beyâni Mezhebi Ya'kub el-Ezrak

Rivâyeti Ebî Neşit

Rivâyeti Kâlûn min Tarîki'l-Hulvânî

Rivâyetü Verş min Tarîki'l-Mısıryyîn

et-Takrib

el-Telhis fi Kıraati Verş

Tuhfetü'l-Kurrâ

1.4.5.Kıraat İlminin Diğer Konularına Dair Eserler

el-Ahrufü's-Seb'a li'l-Kur'ân
el-Beyan ve'l-İdğam
İhtilâfü'l-Kıraat fi'l-Yâât ve't-Tâât ve'n-Nûnât
İhtilâfü'l-Kirâe fi Kavlihî Azze ve Celle Hâ Entüm
el-İmâle
el-İntisar li Eimmeti'l-Kurrâi bi'l-Emsâr
el-İştîmâl alâ Mârifeti'l-Kat'ı ale'l-Kelîmi'l-Muhtelefi Fîhin
el-Kavl fi Nâti Kıraati'n-Nebiyi Aleyhi's-Selâm
Kitâbü'l-İmâlât
Kitâbü'l-Yâât
Mezâhibü'l-Kurrâ fi'l-Hemzeteyn
el-Mûdih fi'l-Feth ve'l-İmâle
el-Mûdih li Mezâhibi'l-Kurrâ
el-Vakf ale'l-Hemz

1.4.6.Tecvid İlmine Dair Eserler

Kitâbü'l-Hurûf
Mehâricü'l-Hurûf ve Ecnâsühâ
Mukaddimetü Ebî Amr
Şerhü'l-Kasîdetü'l-Hâkâniye fi't-Tecvid
et-Tahtîd fi'l-İtkâni

Biz bu çalışmamızda bu eserlerden bazıları hakkında kısa bilgiler sunacağız.

1.4.1.1.el-Beyân fi Addi Âyi'l-Kur'ân

Bu eser Ebû Amr ed-Dânî'nin en hacimli eserlerinden birisidir. Dâni eserin mukaddimesinde eserle ilgili şunları söylemektedir; “Bu kitap, ayetlerdeki kelime ve harflerin sayısını, humus ve uşûrunu, surelerin Mekkî ve Medenî oluşlarını, bu

konularda Hicaz, Irak ve Şamlıların ittifak ve ihtilaflarını buna benzer bazı durumları içermektedir.”⁵⁴

Sonrasındaki bablarda ise, Kur’an’la ilgili faziletlerden bununla ilgili sahih hadislerden ve daha sonrasında da Fatiha suresinden başlamak suretiyle surelerin isimlerini kaç harf, kaç kelime oldukları üzerinde geniş biçimde durulmaktadır.⁵⁵

Bu eserin Süleymaniye Kütüphanesinde bulunan Hamîdiye Nüshası, İstanbul Üniversitesi’nde bulunan İstanbul Üniversitesi Nüshası ve yine Süleymaniye Kütüphanesinde bulunan İbrahim Efendi Nüshası olmak üzere üç Nüshası olduğunu kaynaklar haber vermektedir.⁵⁶

1.4.1.2.Câmiu’l-Beyân fi’l-Kıraati’s-Seb’a

Dânî’nin Kıraatle ilgili en büyük ve en önemli eseridir. Yedi kıraate dair en kapsamlı eserlerden birisidir. Bu eserle ilgili, Dâni bu eserde tüm bildiklerini toplamıştır denilmiştir. Bu eser kıraatle alakalı kendinden sonra gelen eserlere en başta gelen kaynaklardan birisi olmuştur.⁵⁷ Dâni bu eserinde yüz’e yakın kişiden 2600 civarında rivayette bulunmuştur. Bu da eserin zenginliğini gösteren hususlardan birisidir.⁵⁸ Cezerî⁵⁹ ve Kâtip Çelebi de⁶⁰, eserde 500’den rivayetin yer aldığını söylemişlerdir. Dâni’den sonra yaşamış ve Kıraat ilminin en büyük âlimlerinden biri olarak kabul edilen İbnü’l-Cezerî, *Ğâyetü’n-Nihâye fî Tabakâti’l-Kurrâ* ve *en-Neşr fî’l-Kıraati’l-Aşr* isimli eserlerinde, bu eserden ciddi ölçüde faydalanmış ve nakillerde bulunmuştur.⁶¹

Câmiü’l-Beyân’ın dünya üzerinde sadece üç adet yazma nüshası vardır. Bunlar; İstanbul Nuruosmaniye Kütüphanesi’nde bulunan nüshası, diğeri, Mısır’da

⁵⁴ Dâni, *el-Beyân*, s. 19-20.

⁵⁵ Dâni, *el-Beyân*, s. 22-40.

⁵⁶ Çetin Abdurrahman, *Ebû Amr ed-Dâni ve Kıraat İlmindeki Yeri*, İstanbul, 2015, s. 127-129.

⁵⁷ İbnü’l-Cezerî, *Ğâyetü’n-Nihâye*, 1. 505, Zehebî, *Mârifetü’l-Kurrâ* 1, 325.

⁵⁸ Çetin Abdurrahman, *Ebû Amr ed-Dâni ve Kıraat İlmindeki Yeri*, s. 134.

⁵⁹ İbnü’l-Cezerî, *en-Neşr fî’l-Kıraati’l-Aşr*, 1, 61.

⁶⁰ Kâtip Çelebi, *Keşfü’z-Zünûn*, 1, 538.

⁶¹ İbnü’l-Cezerî, *en-Neşr*, 1, 23, 25, 30, 37, 43, 135, 206, 2, 14, 28, 438.

bulunan Hıdıviye Kütüphanesi'deki Kahire nüshası, bir diğeri de Hindistan'ın Patna şehrindeki Khuda Bahsh Public Library Kütüphanesinde bulunan Nüshasıdır.

1.4.1.2.1.Nuruosmaniye Nüshası

İstanbul Nuruosmaniye Kütüphanesinin 62. Numarasında 1b-263a varakları arasında kayıtlıdır. Gayet güzel bir tarzda yazılmıştır. Toplamda 263 yapaktır ve her sahifede 29 satır bulunmaktadır. Sayfa kenarlarında tashih kayıtları ve haşiyeler zikredilmiştir. Bu nüsha, mevcut üç nüsha içerisinde en eski ve en sağlıklı nüshadır. İçerikle alkali hataları diğer nüshalara nazaran en az olan nüshadır.⁶²

1.4.1.2.2.Kahire Nüshası

Bu nüsha “Daru'l-Kütübi'l-Mısıryye” yazmaları arasında 1.94 numarada kayıtlıdır. 373 varaktır. Her sayfada 27 satır bulunmaktadır. Eserle alakalı istinsah tarihi belli olup, h.1146'da Mahmud Paşa Medresesi mensuplarından Ebu Bekr el-boluvî tarafından ikmal edilmiştir. Nuruosmaniye nüshasından farklı olarak bu nüshada hazif ve nakil hatalarına rastlanmaktadır.⁶³

1.4.1.2.3.Hindistan (Patna) Nüshası

Bu nüsha Hindistan'ın Patna (Bankipor) şehrinde Khuda Bahsh Oriental Public Library Kütüphanesinde Kur'an İlimleri ile ilgili 1, 13, 110 nolu bölümlerde kayıtlıdır. Her sayfasında 15 satır bulunmakta olup oldukça okunaklı bir şekilde yazılmıştır. Kahire nüshasında bulunan hatalara bu nüshada da rastlanmaktadır.⁶⁴

1.4.1.3 el-İdğamü'l-Kebîr

9 babdan oluşan bir eserdir. Dâni, kendi ifadesiyle kıraat imamlarından Ebû Amr'ın idğam'ı kebirini anlatmaktadır.⁶⁵ Eserin Süleymaniye, Kahire ve British Museum'da olmak üzere 3 nüshası vardır.⁶⁶ Eserin muhtevası ise, isminden de

⁶² Çetin Abdurrahman, *Ebû Amr ed-Dâni ve Kıraat İlimindeki Yeri*, s. 136-137.

⁶³ Dâni, *DîA*, 3, 467, *Fihristü'l-Kütübi'l-Arabiyyeti'l-Mahfûza bi'l-Kütübhaneti'l-Hıdıdiyye*, 1, 94.

⁶⁴ Brockelmann Carl, *Geschichte Der Arabischen Litteratür (GAL)*, 1, 517.

⁶⁵ Dâni, *el-idğamü'l-Kebir*, s. 69.

⁶⁶ Brockelmann Carl, *Geschichte Der Arabischen Litteratür (GAL)*, 1, 517.

anlaşılacağı üzere Ebû Amr ile ravileri arasında idğamla alakalı ihtilafı yerler, harflerin sıfat ve mahreçlerine göre idğam edilme durumları ele alınmıştır.⁶⁷

1.4.1.4. el-İktisad fi'l-Kıraati's-Seb'a

Ebû Amr ed-Dânî'nin yedi kıraate dair eserlerinden biride budur. Ez-Zehebî Marifetü'l-Kurrâ isimli eserinde, bu eserin ismini “*el-İktisâr fi's-Seb'a*”, “*el-İktisar fi'l-Kıraati's-Seb'a*” adıyla da kullanmıştır.⁶⁸ Cezerî, eserle ilgili daha açık bir ifadeyle, eseri *et-Teysir*'in manzum bir şekli olarak nitelendirmiştir.⁶⁹ Eserin ismiyle alakalı, birkaç farklı görüş olsa da, eserin el-İktisad fi'l-Kıraati's-Seb' ismiyle yedi kıraate dair yazılmış bir eser olduğunu söylemek mümkündür. Öyle ki; Dânî'yle alakalı en önemli isimlerden biri olan İbn Hayr (575/1179) da, eseri bu ismiyle zikretmiştir.⁷⁰

1.4.1.5. el-Mudih Fi'l-Feth ve'l-İmâle

Eser, konumuzun esasını teşkil ettiği için, ileride geniş bir şekilde üzerinde durulacaktır.

1.4.1.6. el-Muhkem fi Nakti'l-Mesâhif

Mushafların harekelenmesi ve noktalanmasına dair bir eserdir. Dânî'nin bu eseri bu hususla alakalı en önde gelen, en eski ve en güvenilir eserlerden birisidir. Bazı kaynaklarda eser, *el-Muhkem fi'n-Nakt* ismiyle de geçmektedir. Eser, 44 sayfalık mukaddimenin ardından 203 sayfalık ve daha sonra ilave edilmiş 52 sayfalık bir bölümden müteşekkildir.⁷¹

⁶⁷ Dânî, *el-idğamü'l-Kebir*, nşr. Abdurrahman el-Hasen el-Arif, s. 50-51.

⁶⁸ Zehebî, *Mârifetü'l-Kurrâ*, 1, 408.

⁶⁹ İbnü'l-Cezerî, *Çâyetü'n-Nihâye*, 1, 505.

⁷⁰ Çetin Abdurrahman, *Ebû Amr ed-Dânî ve Kıraat İlmindeki Yeri*, s.161.

⁷¹ Çetin Abdurrahman, *Ebû Amr ed-Dânî ve Kıraat İlmindeki Yeri*, s.179.

İKİNCİ BÖLÜM

EL-MÛDİH Li-MEZÂHİBİ'L-KURRÂ VE'HTİLÂFÜHÜM Fİ'L-FETH VE'L-İMÂLE

2.1.ESERİN DAYANDIĞI NÜSHA

Yazma bir eser olan bu kitabın bilgisayar ortamında yazılmış bu neşrini Ferğalî Seyyid Arbâvî yapmıştır. (Dâru'l-Kitâbi'l-İlmiyye, Beyrut 2010). Bu eserin aslının özelliklerine gelecek olursak, kıraat kısmında (334988) nolu eserdir. 106 yapraktan oluşmaktadır. Her yaprak iki sayfadır. Her sayfada on sekiz satır, her satırda 15/16 kelime vardır, nesih hattı ile yazılmıştır. Sayfa yapraklarının rengi sarı olup, siyah mürekkeple yazılmış, bazı başlıklar ise kırmızı renkte mürekkeple yazılmıştır. Eserin bazı bölümleri harekelenerek yazılmış, titiz bir şekilde yazılmış ve hataları çok az olan bir eserdir. Bu eserin bazı sayfalarının kenarlarında çok sayıda eklemeler bulunmuş, orijinal nüshayla karşılaştırmış ve herhangi bir eksiklik olmadığını söylemiştir. Bu nüshayı el yazısı ile yazan ise İsâ b. Ahmed el-Makdisî el-Hanbelî isimli bir zât tır. Yazdığı tarih ise (h.914) yılının Şevvâl ayının 15 gününde bitirdiğini bildirmiş ve tek nüsha olduğunu beyan etmiştir. Müellifimiz başka bir nüsha daha bulup karşılaştırmak istemiş ama elde edememiştir. Öncesinde de ele alınmamış, incelenememiş bir eser olması hasebiyle, bu tek nüsha üzerinden çalışmıştır.⁷²

2.3.FETH, İMÂLE VE BEYNE İLE İLGİLİ GÖRÜŞLER

Feth ve imâle adı verilip Kurrâların ihtilaf ettiği, meşhur olmuş, kullanılmış bu vecihler iki lügattır. Arapların diline göre iki lügattır, iki

---

⁷² Ebû Amr ed-Dânî, *el-Mudih, Limezâhibi'l-Kurrâ fi'l-Feth ve'i İmâle*, Lübnan, 2010, s. 9-10.

lehçedir.⁷³ Feth; Hicaz ehlinin lügatıdır.⁷⁴ İmâle ise; Temîm, Necd, Kays ve Esed kabilelerinin lügatıdır.⁷⁵

Âlimlerimize göre asıl olan feth'dir; imâle ise sonradan oluşmuş bir uygulamadır, bu durumun ise beş delili vardır:⁷⁶

- 1- İmale yapılabilecek her harf fetih ile de okunabilir. Fakat imâle yapılabilmesi için mutlaka bir sebebin olması gerekir. Bu sebeplerden biri kesre harekedir.
- 2- İmale, bir harfi iki harf arasında tutmaktır. Asıl olan ise bu şekilde değildir, her bir harfin başka bir harfin mahrecine karışmadan kendi mahrecinden çıkmasıdır.
- 3- Nahivciler, genel bir ittifakla ي ile yazılacak isimler ya da fiiller ا ile de yazılabilir.
- 4- Herhangi bir kelimenin yazımında و ya da ي ile ilgili tereddüt olursa ا ile yazılabilir.
- 5- Hicaz ehlinin konuşması kalın bir telaffuzla olduğu için, resmi mushafın tümünde şu örneklerini vereceğimiz kelimeler و ile yazılmıştır الصلاة الزكاة النجاة كمشكاة⁷⁷

Yukarıda zikredilen tüm durumlar fethin asıl olduğuna delalet etmektedir. İmâle yapmayı seçen kişi ise telaffuzu kolaylaştırmak ve ses uyumluluğu amacıyla bunu uygulamıştır. İmaleyi uygulayabilmek için de fethayı kesraya indirip elifi ya'ya dönüştürmek gerekir, imaleyi uygulayabilmek için bu iki kural olmazsa olmazdır. İmaleyi en mükemmel haliyle uygulayabilmek için, öncelikle fetha hareketinin kesra harekeye yakınlaştırılması gerekmektedir, çünkü kesra hareke aslında ي harfindendir. Böyle olması sonraki elifi imale yapmaya daha uygundur.⁷⁸

⁷³ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr fi'l-Kıraâtî'l-Aşr*, 2, 89.

⁷⁴ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr fi'l-Kıraâtî'l-Aşr*, 2, 89, Sehâvî, *Cemâlü'l-Kurrâ ve Kemâlü'l-İkrâ*, , (thk. Ali Hüseyin el-Bevâb), Mektebetü't-Türâs, Mısır, 1987, 2, 499.

⁷⁵ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr fi'l-Kıraâtî'l-Aşr*, 2, 89, Dâni, *el-Mudîh*, s. 19.

⁷⁶ Dâni, *el-Mudîh*, s. 20, Sehâvî, Ebü'l-Hasan Alemüddin Ali b. Muhammed b. Abdüsselâm, *Cemâlü'l-Kurrâ ve Kemâlü'l-İkrâ*, Beyrut. 2011, 2, 498.

⁷⁷ Dâni, *el-Mudîh*, s. 20, Sehâvî, *Cemâlü'l-Kurrâ ve Kemâlü'l-İkrâ*, 2, 499.

⁷⁸ Sehâvî, *Cemâlü'l-Kurrâ ve Kemâlü'l-İkrâ*, 2, 500.

2.3.1 Fetha iki çeşittir:

- 1- Fetha-i Şedîd
- 2- Fetha-i Mutavassita

2.3.1.1.Fetha-i Şedîd: Harfin fethalı okunuşunda ağzın “a” yönünde tamamen açılmasıdır ki buna “tefhîm” de denmiştir. İsti‘lâ harfleri (خص ضغط قظ) ve râ ile lafza-i Celâl’in “lâm”ı istisna edilecek olursa gerek dilde gerekse kıraatte fethalı harfler için -Farsça’dan Arapça’ya geçmede bu açılım doğru bulunmamıştır. Mahreçlerin sonuncusundan, geniz boşluğundan (hayşûm) çıkan harftir. Hevâ harflerinden olan eliftir. Kârînin bir harften sonra uzatma niyetiyle okuduğu harekesiz ve med vazifesiyle gelmiş olan eliftir.⁷⁹ Bu aynı şekilde tefhim adıyla da geçmektedir.⁸⁰

Kurrular bunu kullanmazlar. En çok kullanılan şekiller Horasan lehçesi ve onlara yakın olan lehçelerdedir. Fakat bu lehçenin kıraatta kullanılması mekruh olarak görülmüştür.⁸¹

2.3.1.2.Fetha-i Mutavassita

Fetha-i Şedîd ile mütavassıt imale arasında olan feth’dir. Bu uygulama feth’i seçen kıraat imamlarının kullandığı feth’dir. İbn Kesîr, Âsım vb.⁸²

2.3.2 İmâle iki çeşittir:

- 1- İmâle-i Mutavassita
- 2- İmâle-i Şedîde

⁷⁹ Sehâvî, *Cemâlü’l-Kurrâ ve Kemâlü’l-İkrâ*, 2, 499, İbnü’l-Cezerî, *en-Neşr fi’l-Kıraâti’l-Aşr*, 2, 88, el-Bennâ, *İthâf-ü Fûdalâi’l-Beşer*, 1, 144.

⁸⁰ İbnü Mücahid, *es-Seb’atü Fi’l-Kıraat*, 1, 73, İbnü’l-Cezerî, *en-Neşr fi’l-Kıraâti’l-Aşr*, 2, 89.

⁸¹ Yakut el-Hamevî, *Mûcemü’l-Büldân*, 2, 150.

⁸² İbnü’l-Cezerî, *Ğayetü’n-Nihâye*, 1, 443-445, İbnü’l-Cezerî, *Ğayetü’n-Nihâye*, 1, 153.

2.3.2.1. İmâle-i Mutavassıta

Mutavassıt feth ile İmâle-i Şedîde arasında olan imâledir.⁸³ Bu bölüme orta imale de denilebilir. Orta yollu bir fetha ile kuvvetli bir imale arasında olan bir imale türü olmakla birlikte, beyne'l-lafzeyn, taklîl, taltîf ve beyne beyne gibi isimlerde kullanılabilir.⁸⁴ İmâle-i Mutavassıta fethalı bir harfin feth-i şedîd ile mutavassıt imâle arası bir sesle okunmasıdır ki Arapça'da feth-i şedîdin uygulandığı yerler dışında kalan fethalı harflerin tamamı bu türün örneklerini oluşturur. Türkçe'de “fener” ve “melek” kelimelerindeki ikinci “e”lerin verdiği tam “e” sesi bu tür fetha örnek olarak gösterilebilir.⁸⁵

2.3.2.2. İmâle-i Şedîde

Fetha harekenin kesre harekeye, sakin olan elif yâ 'ya yakın olmasıyla oluşan imaledir. Ama bunu yaparken tam anlamıyla bir dönüşüm olmamalıdır. Abartılı bir şekilde işbâ' da olmamalıdır.⁸⁶ Eski Musannifler ve Kurrular, bu iki imale türüne; “Kesr-i Mecâzen” ve “Kesr-i İttisâan” şeklinde ıstıhlarda kullanmışlardır. Aynı şekilde feth içinde “Tefhîm” tabirini kullanmışlardır. Tüm bunlara da genel olarak “Bath” ve “İdcâ” tanımlarını kullanmışlardır.⁸⁷

Zikredilen tüm bu isimler, imale ile ilgili bölümler kullanılmış ve isimlendirilmiştir. Bu farklı isimlerin sebeplerine bakacak olursak, kaynağın yakın olduğu şeyin ismi, iki şeyin arasındaki ilişki sebebiyle veya sebebini bilemediğimiz pek çok farklı sebepten ötürü değişik isimler kullanılmıştır.⁸⁸

Ebû Amr, kıraat âlimlerinin, bu vecihlerden hangisi ya da hangilerinin, delil ve kıyas bakımından daha evlâ olduğu konusunda ihtilaf ettiklerini söylemiştir. Bazıları, feth'in asıl olduğunu ve bunun doğru kabul edilmesi gerektiği görüşünü savunmuşlar ve Efendimiz (sav)in: “Kur'an Tefhîm üzere indirilmiştir” hadis-i

⁸³ Dâni, *el-Mûdih*, s. 22.

⁸⁴ Çağlı Necdet, *Kur'an'ın Belâğat ve Fönetik Yapısı*, s. 337.

⁸⁵ İmale Maddesi, *DİA*, İstanbul, 2000, 22, 177.

⁸⁶ İbn Mücahid, *es-Seb'atü fi'l-Kırâat*, 1, 57, Dâni, *et-Teyisîr fi'l-Kıraati's-Seb'* s. 41.

⁸⁷ Sehâvî, *Cemâlü'l-Kurrâ ve Kemâlü'l-İkrâ*, 2, 501.

⁸⁸ Dâni, *el-Mudih*, s. 22.

şerîfini delil olarak göstermişlerdir.⁸⁹ Bir diğer kısmı, saf imalenin daha doğru olduğunu, sebebinin ise yazım şeklinin buna daha uygun olduğu görüşünü savunmuşlardır. Diğerleri ise, imâle-i hâlisa'nın değil, imale-i mütavassita (beyne beyne) nin daha doğru olduğunu, Kurrânın bir kısmının ve âlimlerin bütününün ittifak ettiği uygulama budur ve Ebû Amr ed-Dânî'de bu görüşü savunduğunu belirtmiş ve bu durumu üç sebebe bağlamıştır:⁹⁰

- 1- İmâle-i mütavassita'da bir uyarı niteliğinde elifin aslı yâ olacak, fiilin aslının hangi harf olup elifin ya harfine dönüştüğünü, bunun da imâle-i mahda'nın bir çeşidi olduğunu söylemiştir.
- 2- Sahabe resmi mushafa ittifak etmiştir, resmi Mushaf üzerinde ihtilaf edilmiş her harf ع ile yazılmıştır, bundan ötürü imâle ع harfindendir.⁹¹
- 3- Anlam bununla değişmez, bilakis anlam ziyadesiyle var olan haliyle zikredilir.

Tüm bunları söylerken yukarıda geçen “Kur'an tefhim üzere indirilmiştir” hadisi, Kur'an sadece tefhim ile okunabilir, ya da en doğru okuyuş şekli tefhim üzeredir anlayışının çıkarılmaması gerekir. Tefhîm üzere okuyuşun yanında diğer okuyuş şekillerinin de geçerli ve sahih okuyuşlar olduğunu, tüm kıraat imamlarının da tefhimin mubah olduğunu, ama diğer okuyuş şekilleriyle de okunabileceğini söylediklerini unutmamak gerekir.⁹² Zira Efendimiz (sav)in diğer okuyuş şekillerinin de geçerli olduğunu ve bu okuyuş şekillerinin de tercih edilebileceğini belirten Hadis-i Şerifleri de vardır.⁹³

Peygamber efendimiz (sav): “Kur'an'ı Arapların lahniyle okuyun” buyurmuştur.⁹⁴ Ali b. Mâbed ve Naîm de; “Kur'an'ı Arapların nameri ve sesleriyle

⁸⁹ Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî, *Şuabü'l-İmân*, 5, 305, Ebû Ubeyde el-Kasım b. Sellâm, *Fedâilü'l-Kur'an*, 2, 189.

⁹⁰ Dâni, *el-Mudîh*, s. 24.

⁹¹ Sehâvî, *Cemâlü'l-Kurrâ ve Kemâlü'l-İkrâ*, 2, 503.

⁹² İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2, 89.

⁹³ “Muhakkak ki Kur'an yedi harf üzere indirilmiştir, bundan kolayınıza geleni okuyun.” el-Müslim, *Şerhu'n-Nevevî*, 7, 292, Sahîh-i Buhârî, 15, 392, Sünen-i Ebû Dâvud, 4, 274, Sünen-i Tirmîzî, 10, 198, Sünen-i Nesâî, 4, 8.

⁹⁴ Ebû Ubeyde el-Kasım b. Sellâm, *Fedâilü'l-Kur'an* 1, 216, Sehâvî, *Cemâlü'l-Kurrâ ve Kemâlü'l-İkrâ*, 2, 504, İbnü'l-Cezerî, *Neşr*, 2, 89.

okuyun, Yahudilerin ve Hristiyanların okuduğu gibi okumaktan sakının” demiştir.⁹⁵ Ebû Amr ed-Dânî de konuyla alakalı şunları söylemiştir: “Şüphesiz ki imâle, yedi harften biridir, Arapların namelerinden ve seslerinden biridir. Çünkü o nameleri, sesleri, düşünce ve kültürleri hakkında okuyuşları itibariyle bilgiler edindik. Öyleyse, sahih olan bu hadisler ışığında tefhim gibi, imale uygulanan bir okuyuşun da sahih ve doğru bir okuyuş olduğu açıktır.”⁹⁶

2.3.3.İmâleyi Gerektiren Sebepler ve Örnekleri

İmâleyi Câiz kılacak yedi sebep vardır:

1. Kesra
2. Yâ
3. Yâ’dan münkalib olmak (sonradan başka bir şeye dönüşmek
4. Yâ’dan münkalib olan bir şeye benzemek
5. İmâle için imâle etmek
6. Bazı durumlarda öncesi ve sonrası kesralı olan elif
7. Üç harftan fazla olan kelimelerde kelimenin sonunda olan elif⁹⁷

2.3.3.1.Kesra İle İmale Durumu

Bakara/54 (الْيَ بَارِءُكُمْ), Bakara/168 (مِنَ النَّارِ), Tevbe/40 (فِي الْغَارِ) vb.

Bu ve buna benzer örneklerdeki elifler, kesreye yakın olması amacıyla imale ile okunmuştur.

2.3.3.2.Yâ İle İmale Durumu

Bakara/148 (الْخَيْرَاتِ), En’âm/ 71 (حَيْرَانٍ) vb.

Bu ve benzer örneklerde hem elif hem de sonrasındaki harf imale yapılarak okunur.⁹⁸ Buradaki imale yapılması hususunda kıraat imamları ihtilaf etmişlerdir.

⁹⁵ Muhammed el-Münâvî, *Feyzû'l-Kadîr*, 2, 83-84.

⁹⁶ Sehâvî, *Cemâlü'l-Kurrâ ve Kemâlü'l-İkrâ*, 2, 504.

⁹⁷ Dâni, *el-Mûdih*, s. 32, el-Bennâ, *İthafü Fûdalâ'il-Beşer*, 1, 178.

⁹⁸ Dâni, *et-Teysir*, 1, 47, İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 159, 2, el-Bennâ, *İthafü Fûdalâ'il-Beşer*, 1, 178.

Kıraat iamamlarından Nâfi 'nin ravisi Verş buraları Taklîl (beyne beyne) ile okumuştur, dil bilimci Sîbeveyh (ö. 180) de bu kelimelerde imale yapılabileceğini söylemiştir.⁹⁹

2.3.3.3. Yâ'dan Münkaliib (dönüşmüş) Bir Elif İle İmale Durumu

Nisâ/3 (طَبَّ), Tâhâ/111 (خَابَ) vb.

Bu ve buna benzer isim veya fiiller imale yapılır, çünkü bu elifler ya'dan dönme bir eliftir. Bu kelimelerin asılları خَيْبٌ . طَيْبٌ gibi kelimelerdir. İmale yapılmasıyla birlikte buralardaki eliflerin asıllarındaki yâ harfi de ortaya çıkmış olmaktadır.

2.3.3.4. Yâ'dan Çevrilmiş Olan Harflerin Benzer Durumları

İsrâ/15 (مُوسَى . عِيسَى . يَحْيَى) (سُكْرَى . أُخْرَى)

Bu kelimelerin sonları müzekker ya da müennes olsun imale yapılabilir. Bu kelimelerin çekimleri yapıldığında tesniye ya da cemî durumlarında kelimelerdeki ya harfi ortaya çıkmaktadır. سُكْرِيَانِ . أُخْرِيَانِ . سَكْرِيَاتِ . أُخْرِيَاتِ gibi.

2.3.3.5. İmale İçin İmale Durumu

En'âm/72 (رَأَى), İsrâ/83 (نَأَى)

رَأَى kelimesinde imale yapılan hemzenin varlığından ötürü öncesindeki ر harfi de imale yapılır.¹⁰⁰

2.3.3.6. Eliften Önceki Harfin Harekesinin Kesre Olduğu Hallerin İmale Durumu

Bakara/182 (خَافَ), Nisâ/9 (خَافُوا), Nisâ/128 (خَافَتِي) vb.

⁹⁹ İbn'ül- Cezerî, *Ğâyetü'n-Nihâye*, 1. 602.

¹⁰⁰ İbn Hâleveyh, *el-Hücce fi'l-kırâ'âti's-seb'*, 2, 57, Dânî, *el-Unvân fi'l-Kıraati's-Seb'a* s. 30, İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2, 112.

Bu kelimelerin asıllarına bakıldığı zaman fetha hareketinin aslında kesre olduğu görülecektir. Kesre hareke de imale için güçlü sebeplerden birisidir.

2.3.3.7.Eliften Sonraki Harfin Harekesinin Kesre Olduğu Hallerin İmale Durumu

Tevbe/112 (وَالنَّاهُونَ)

• harfinin damme olan harekesi kelimenin aslında kesredir. Damme hareketinin ağır oluşundan ötürü hemze hafzedildi. İlet harfinin düşmesinden ötürü hareke dammeye dönüşmüştür, aslı hali وَالنَّاهُونَ (nâhiûne) şeklindedir. Damme hareketinin ağır oluşundan ötürü hemze hafzedildi.

2.3.4.Fillerde Ya da İsimlerde Üç Harften Fazla Olanların İmale Durumu

**Âli İmrân/101 (تُثَلِّي), Tâhâ/76 (مَنْ تَزَكَّى), Câsiye/28 (تَدْعِي)
(مُصَلِّي . مُسَمِّي . مُصَفِّي . مُفْتَرِي) vb.**

Bu ve buna benzer isim ya da fillerin tümünün son harfi, ya harfinden dönme bir elif olsun ya da olmasın, vav harfinden çevrilmiş olsa da imale yapılır.¹⁰¹

2.3.5. Kuralları İtibariyle İmale Yapılabilen ve Yapılamayan Durumlar

İmale isimler ve filler için geçerlidir, İsimler güçlüdür, fiiller ise değişkendir. Harfler imale olmaz, çünkü harfler zayıftır, çekimleri yoktur ve hiçbir zaman değişikliğe uğramazlar. Ancak bazı harfler isimlere benzemesinden ötürü imale yapılabilmektedir. Elif olan isimler iki çeşittir; üç harfli olanlar ve üç harften fazla olanlar.¹⁰²

Üç harfli olan bazı fiillerde kıraat imamları imale yapmamışlardır. Bunun sebebi ise zikredeceğimiz fillerin vav harfinden dönme bir elif olmasındandır. دعا

¹⁰¹ Dâni, *el-Mûdih*, s. 35.

¹⁰² Dâni, *el-Mûdih*, s. 35.

نجا . علا . بدا . خلا . عفا gibi fiillerdir. İmale yapılmayan bu fiillerin de istisna olarak imale yapıldığı toplam dört yer vardır:

- 1- Nâziât/29 (ضَحَاها)
- 2- Şems/6 (طُحَاها)
- 3- Şems/2 (تَلَاها)
- 4- Duhâ/2 (سَجَا)

Bazı görüşlere göre de bu dört yere ilaveten Nur suresinde geçen زَكَّى kelimesinde de imale yapılabilmektedir. Buna benzer yerler elifi ya harfinden dönme bir elif olduğu sürece imale yapılabilmektedir. Bu duruma da رَمَى . سَعَى gibi kelimelerin asli hallerinin الرمى . السعى şeklinde oluşları delil olarak gösterilebilir.

Kurrâların tümü sonunda vav harfinden dönüşme bir elif olan üç harfli fiillerin fetha yapılmasında ittifak ettiler.

Kıraat imamlarından Kisâî bu dört yeri imale-i Hâliisa (tam imale) ile okudu. Aynı şekilde ravilerinden Harun bin Hatim Kisaiye tabi olarak tam imale yaptı. Versî ise buraları taklil (beyne beyne) ile okudu. Kisâî ve imale yapan diğer kıraat imamlarının delili; imale yapılan bu bölümler ayet sonlarıdır. Ayrıca bu ayetlerden önceki ve sonraki ayet sonlarında imale yapıldığı için ses uyumunu ve ahengi bozmamak adına imale yaptıklarını bildirmişlerdir. Bu durumun telaffuz olarak hafif, işitsel olarak da hoş olduğunu söylemişlerdir.¹⁰³

İmale yapılan kelimelerdeki eliflerin asli harflerden olup olmadığını anlamamanın yolu ise; hangi isimden geldiğine, hangi fiilden hangi kökten geldiğine, tesniye ve cemi oluşuna bakılarak elifin durumuna karar verilebilir.¹⁰⁴

2.3.6. Aslında Yâ Olup Bir Sebebe Bağlı Olarak Elif'e Dönüşen Elif

Kelimenin aslında başka bir harf olup sonradan elife dönüşen durumu dört durumla belirleyebiliriz:

¹⁰³ Dâni, *el-Mûdih*, s. 41.

¹⁰⁴ Bennâ, *İthâfû Fûdalâ'il-Beşer*, 1, 305.

1. Hangi isimden hangi mastardan geldiğine bakılabilir.
2. Fiille bilinebilir.
3. Müsennâ (tesniye) yapmakla bilinebilir.
4. Cem' yapmakla bilinebilir.¹⁰⁵

2.4.Kıraatlara Göre İsimlerdeki Feth ve İmale ile İlgili İhtilaflar

2.4.1. أَفْعَالٌ Veznine Göre Son Harf Kesreli Ra, Hemze Fethalı, Fa Harfi Sakin Olan İsimlerde Feth ve İmale

Bu bölüm Kur'ân-ı Kerîm'de toplamda kırk dört yerde geçmiştir.

Sure İsmi	Ayet No	Ayetler
Bakara	7	ابْصَارِهِمْ (ebsârihim)
Bakara	27	انْصَارَ (ensâr)
Âli İmrân	17	اسْحَارَ (eshâr)
Âli İmrân	193	اِبْرَارَ (ebrâr)
Mâide	46	اَثَارِهِمْ (âsârihim)
Tevbe	94	اَخْبَارِكُمْ (ehbâriküm)
Nahl	80	وَأَوْبَارِهَا وَأَشْعَارِهَا (ve evbârihâ ve eş'ârihâ)
İsrâ	46	أَدْبَارِهِمْ (edbârihim)
Ahzâb	14	أَقْطَارِهَا (egdâriha)
Sebe	19	أَسْفَارِهَا (esfârihâ)
Mutaffifin	18	اِبْرَارَ (ebrâr)

Bu kelimelerin haricinde والاوزار (evzâr) ve اِلَىٰ اَثَارِ رَحْمَةِ اللَّهِ (ilâ âsâri rahmetillâh) kelimelerinde medsiz okuyan kıraat imamları imale yapmamışlardır. Abdülaziz b. Ca'fer, Ahmed b. Ferahdan rivayette bu kelimedede feth okuyuşunu tercih etmişlerdir.¹⁰⁶

¹⁰⁵ Dâni, *el-Mûdih*, s. 38.

¹⁰⁶ İbnü'l-Cezeri, *Ğayetü'n-Nihâye*, 1, 140.

2.4.2. **فَعَالٌ** Veznine Göre İlk Harf Fethalı İkinci Harf Şeddeli İsimlerde Feth ve İmale

Bu kelimeler Kur'ân-ı Kerîm'de toplamda on yedi yerde geçmiştir:

Sure İsmi	Ayet No	Ayetler
Bakara	276	كَفَّارٌ (keffâr)
Ârâf	112	سَحَّارٌ (sehhâr)
Hûd	59	جَبَّارٌ (cebbâr)
İbrâhîm	48	فَهَّارٌ (kahnâr)
Lokman	32	حَتَّارٌ (hattâr)
Rahmân	14	فُجَّارٌ (füccâr)

Bu kelimelerde Ebu'l Harisin dışındaki diğer rivayetlerde Kisai buralarda imale ile okumuştur. Yalnızca كَفَّارٌ kelimesinde Hamze ve Kisai imale yapmamışlardır.

Kıraat imamlarından Nâfî, Verş rivayetinde İsbahani burayı taklil (beyne beyne) ile okumuştur. Nafi'nin diğer ravisi Kalun rivayetinde ise İsmail ve'l-Müseybî ise bu kelimeleri tam fetha ile okumuşlardır.¹⁰⁷

¹⁰⁷ Dâni, *el-Mûdih*, s. 59.

2.4.3. **فَعَال** Veznine Göre İlk Harf Kesreli İkinci Harf Şeddesiz İsimlerde Feth ve İmale

Bu kelimeler Kur'ân-ı Kerîm'de toplamda on sekiz yerde geçmiştir:

<u>Sure İsmi</u>	<u>Ayet No</u>	<u>Ayetler</u>
Bakara	84	دِيَارِكُمْ (diyâriküm)
Bakara	259	حِمَارِك (himârike)
Hûd	67	دِيَارِهِمْ (diyârihim)
İsrâ	5	جِلَالِ الدِّيَارِ (hılâleddiyâr)
Cumâ	5	حِمَارُ (himâr)

Kur'ân-ı Kerîm'de bu vezne göre geçmiş bölümler bunlardır. Bu bölümleri Hamze ve Kisai imale ile okumuşlardır.¹⁰⁸

Abdülaziz b. Ca'fer, Faris b. Ahmed Ahfeşden gelen rivayete göre bu kelimeleri imale yapmaksızın okumuşlardır.¹⁰⁹

2.4.4. **فُعَال** Veznine Göre İlk Harf Dammeli İkinci Harf Şeddeli Olan Kelimelerde Feth ve İmale

Bu kelimeler Kur'ân-ı Kerîm'de toplamda sekiz yerde geçmiştir:

<u>Sure İsmi</u>	<u>Ayet No</u>	<u>Ayetler</u>
Mâide	57	كُفَّارُ (küffâr)
Sâd	27	فُجَّارُ (füccâr)

Kur'an-ı Kerîm'de bu vezne göre geçmiş bölümler bunlardır. Bu kelimelerde Hamze ve Kisâi imale yapmışlardır.

¹⁰⁸ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 3, 106.

¹⁰⁹ İbnü'l-Cezerî, *Ğayetü'n-Nihâye*, 1, 329, Dâni, *el-Mûdih*, s. 61.

2.4.5. **فَعَالٌ** Veznine Göre İlk Harf Fethalı, İkinci Harf Şeddesiz Fethalı Olan Kelimelerde Feth ve İmale

Bu kelimeler Kur'ân-ı Kerîm'de toplamda otuz beş yerde geçmiştir. Bu kelimelerle ilgili bazı örnekler şunlardır:

<u>Sure İsmi</u>	<u>Ayet No</u>	<u>Ayetler</u>
Bakara	164	نَهَارٍ (nehâr)
İbrâhîm	26	قَرَارٍ (garâr)
İbrâhîm	28	بَوَارٍ (bevâr)
Mü'minîn	13	قَرَارٍ (garâr)

Bu bölümleri Hamze ve Kisâî Ebu'l-Haris'in dışındaki rivayetlerde buraları imale ile okumuştur. Kisâî'nin ravisi Ebu'l-Haris ise ra harfi ile biten kelimelerde imale yapmıştır.

Ebu Umer Selim'in rivayetinde verilen örneklerin tümünü imale ile okumuşlardır. Aynı şekilde Ebû Amr ed-Dânî de hocası Ebu'l-Feth 'den okuduğuna göre, bu rivayete uyarak bu bölümlerde imale yaptığını söylemiştir.

Nâfî ise Verş rivayetinde taklil (beyne beyne) ile okumuştur. Diğer rivayetler ise feth okuyuşunu tercih etmişlerdir.¹¹⁰

¹¹⁰ Dâni, *el-Mûdih*, s. 61, İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 3, 105.

2.4.6. فَاعِل (Fâale) Veznine Göre İlk Harf Fethalı, İkinci Harf Şeddesiz Fethalı Olan Kelimelerde Feth ve İmale

Bu kelimeler Kur'ân-ı Kerîm'de toplamda seksen dokuz yerde geçmiştir:

<u>Sure İsmi</u>	<u>Ayet No</u>	<u>Ayetler</u>
Bakara	39	النَّارِ (ennâr)
Nisâ	36	وَالجَارِ (ve'l-câri)
Âraf	91	دَارِهِمْ (dârihim)
Tevbe	40	فِي الْغَارِ (fi'l-ğâri)

Bu vezinlerin tümünü Ebu Amr ve Kisai Ebu'l-Harisin dışındaki rivayette imale ile okumuştur. Bunlara ilaveten Eş-Şemunî, El-A'şâ, Ebu Bekr ve Asım da buraları imale ile okudular. Fakat bu isimler aynı ayette geçen şu iki yerde feth okuyuşunu tercih ettiler:

<u>Sure İsmi</u>	<u>Ayet No</u>	<u>Ayet</u>
Nisâ	36	وَالجَارِذِي الْقُرْبِيِّ (ve'l-câri) وَالجَارِ الْجُنُبِ (ve'l-câri)

Faris b. Ahmed, Abdülbakî b. Hasen b. Zeyd, Ahmed b. Ferah, Ebû Umer silsilesi Ebbu kelimelerde imaleyi tercih etmişlerdir. Yezîdî'nin oğlu Abdurrahman Feth ile okumuştur. Ebu Hamdûn'a göre bu okuyuşların tümü sahihtir.

Ebû Amr ed-Dânî eserinde, Hamzeden, Selim ve Ebu Umer rivayetinde bu kelimelerin tümünü imale ile okuduğunu söylemiştir.¹¹¹ Fakat iki yerde bu duruma ihtilaf etmiştir. O iki yer ise; Tevbe/40 (الْجَارِ), Nisâ/36 (فِي الْغَارِ) ayetleridir.

¹¹¹ Dâni, *el-Mûdih*, s. 65.

Halef ve Hallâd, bu kelimelerin tümünü feth okuyuşuyla okumuştur. Nâfi taklil ile okumuştur, diğer kıraatlerin tümü feth okuyuşunu tercih etmişlerdir.

Dânî'ye göre bu bölümdeki tüm kelimelerin tümü **فَعْل** veznindedir. Ancak **هَارٍ** kelimesi bu vezinden değil, **فَاعِل** vezninden gelmiştir.¹¹²

2.4.7. **بِدِينَارٍ (bidînâr) Kelimesinde Feth ve İmale Uygulaması**

Bu kelime Kur'ân-ı Kerîm'de tek yerde sadece Âli İmrân suresinde 75. Ayette geçmiştir. Kelimenin aslı **بِنَارٍ** şeklindedir. Araplar şeddeli olan harfin şeddesini düşürerek şedde yerine yâ harfî ekleyerek kelimenin telaffuzunu değiştirdiler.

Bu kelimeyi Ebû Amr ve Kisai, Ebu'l-Haris rivayetinin dışındaki rivayetler imale ile okudular. Hamze de imale yapmış, Şümünî, A'sâ, Asımın Ebu Bekir rivayeti de imale ile Nafi hz. hem feth hem de taklil okuyuşunu tercih etmiş, diğer kıraatlerin tümü ise feth ile okumuşlardır.¹¹³

2.4.8. **أَفْعَالٍ Veznine Göre Gelen Kelimelerde Feth ve İmale**

Bu kelimeler Kur'ân-ı Kerîm'de toplam sekiz yerde geçmiştir:

<u>Sure İsmi</u>	<u>Ayet No</u>	<u>Ayetler</u>
Yûnus	11	طَغْيَانِهِمْ (tuğyânihim)
Kehf	11-57	أَذَانِهِمْ (âzânihim)

Bu kelimeleri Ebû Amr, Kisâî ve Ebû Mûsâ imale ile okumuş, diğer kıraatler feth okuyuşunu tercih etmişlerdir.

¹¹² Dâni, *el-Mûdih*, s. 66.

¹¹³ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, 7, 403, Mekkî b. Ebî tâlib, *Îrâbü'l-Kuran* 2, 42.

İmale yapan kıraatler sebeplerini şu şekilde açıklamışlardır: İmale harfinden sonraki harfin harekesinin kesre hareke oluşu dolayısıyla, elifi yâ'ya doğru yaklaştırmak, dolayısıyla ses uyumunu sağlamak ve telaffuzun daha güzel olacağını savunmuşlardır.

Feth okuyuşunu savunanlar ise buradaki elifin kelimenin aslında olmayan ziyade bir elif olduğunu belirtmişler, dolayısıyla burada imale yapılmasını uygun olmadığını belirtmişlerdir.

2.4.9. **فعلان** Veznine Göre, İlk Harf Dammeli, Son Harf ن (nun) Olan Kelimelerde Feth ve İmale

طُغْيَانُ (tuğyân) kelimesi Kur'ân-ı Kerîm'de beş farklı surede aynı şekilde geçmiştir. Bu ayetler; Bakara/15, En'âm/110, Ârâf/186, Yûnus/11 ve Mü'min/75. âyetlerdir.

Bu kelimeleri Kisâî'nin ravisi Dürî ve Ebî Musa imale ile okumuş, diğer kıraatler feth ile okumuşlardır.¹¹⁴

Bu kelimedeki imale yapanların delilleri ise şu şekildedir: **يطغي** kelimesi **يطغي** kelimesinden gelmektedir. Kelimedeki var olan elif aslında yâ'dır. Yâ harfi imale yapmayı gerektiren sebeplerden birisidir. Kelimenin çekimi ile birlikte bu yâ harfi açıkça ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla imale yapılmaktadır.¹¹⁵

Kisâî, imale harfinden önce yâ harfi olduğu için, sonraki harfin harekesi kesreli ve elif ortada kaldığı için imale yapmıştır. İsmi geçen kelimedeki isti'lâ harfleri olmasına rağmen Kisâî gene de imale ile okumuştur. Bu durumu iki sebebe bağlamıştır:

- 1- **ط** harfi elife uzak olduğu ve elif ile dâ harfi arasında yâ harfi olduğu için imale yapmaya engel bir durum olmadığını söyleyerek imale yapmıştır.
- 2- İsti'lâ harflerinden sonra imale yapmanın zor olmadığını, ağır olan telaffuzdan hafife geçmenin herhangi bir zorluk teşkil etmeyeceğini, bu

¹¹⁴ Dâni, *el-Mûdih*, s. 74.

¹¹⁵ İbn Manzur, *Lisânü'l-Arab*, 7, 405.

durumda imale yapılabileceğini söylemiştir. Bu iki sebepten ötürü bu kelimedeki imale ile okumuştur.

Feth ile okuyanların gerekçeleri ise; bu kelimedeki elifin yâ harfinden dönme bir elif olmadığı ve ziyade bir elif olduğu ve **فَعْلَان** kelimesinin verdiği manayı bozmamak adına imale yapmadan feth okuyuşunu tercih ettiklerini söylemişlerdir.

Ebû Amr ed-Dânî'ye göre Kisâî'nin hem feth hem de imale okuyuşu yapmasının sebebi, her iki okuyuşunda tercih edilebileceği ve her iki okuyuşun da sahih olduğu yönündedir.¹¹⁶

2.4.10. النَّاسِ (ennâs) Kelimesinde Feth ve İmale

Bakara/8 (وَمِنَ النَّاسِ), Bakara/83 (لِلنَّاسِ), Bakara/143 (وَبِالنَّاسِ), Bakara/96 (أَخْرَصَ النَّاسِ)

Asım ve Kisâî ravileri arasındaki ihtilaf sonucunda el-Âşâ, Ebubekir, Asımdan gelen rivayette bu kelime üzerinde imale yapmışlardır.

Ebû Amr'ın ravisi Dûrî ihtilaf etmiştir. Ebu Tahir İbn Ebî Hâşim Ebi'z-Ze'râ'dan gelen rivayete göre bu kelimenin mecrurlu halî nerede geçerse geçsin imale ile okumuştur.¹¹⁷

ed-Dânî bu kelime üzerinde her iki okuyuşunda sahih olduğunu, kendisinin ise imale yapmanın daha ağır bastığını söylemiştir.

İmale yapan kıraatler bunun sebebini; imale yapılan eliften sonra gelen harfin harekesinin kesre olduğunu, bunun da imale için güçlü bir sebep olduğunu söylemişlerdir¹¹⁸

2.4.11. يَسِ (Yâsîn) Kelimesi Üzerinde Feth ve İmale

Hamze, Kisâî, Halef, Ebu Bekir ve Ravh imale ile okudular.¹¹⁹

İbn'ü-Mehran burayı feth okuyuşu ile okudu. El-Uleymî de aynı şekilde bu okuyuşa dâhil oldu.¹²⁰

¹¹⁶ Dâî, *el-Mûdih*, s. 74.

¹¹⁷ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 3, 123.

¹¹⁸ Dâî, *el-Mûdih*, s. 83.

¹¹⁹ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 3, 140.

¹²⁰ Dâî, *el-Mûdih*, s. 84.

2.4.12. ضِعَافٌ (Dîâf) Kelimesi Üzerinde Feth ve İmale

Kıraat imamlarından Hamze Halef rivayetinde bu kelimeyi imale ile okumuştur. Hallâd rivayetinde ise ihtilaf olmuştur. Ebû Ali İbn Bellîme de bu kelime üzerinde imale yapmıştır.¹²¹

Aynı şekilde Muhammed b. Vasıl, Sa'd b. Muhammed b. Cehm Hulvânî rivayetinde ise ayn ve elif harflerini kesre ile ضِعِيفٌ şeklinde okumuşlardır.¹²²

Dânî de Ebu'l-Feth'den aldığı okuyuşa göre, Hallâd rivayetine tâbî olarak imale yapmadan feth okuyuşunu tercih ettiğini belirtmiştir.

İmale yapanlar bunun sebebinin; “Ayn (ع) harfinden önceki Dad (ض) harfi kesreli olması nedeniyle imale yapılmış, sonra ayn harfi ile birlikte med görevi ile gelen elif imale yapılarak okunması tercih edilmiştir. Bu uygulamadaki en önemli nedenlerden biri de ses uyumudur” şeklinde açıklamışlardır.¹²³

Feth üzere okuyanlar ise, bu kelimedeki elifin ziyade bir elif olduğunu, dolayısıyla imale yapmanın uygun olmadığını savunarak burada feth üzere okuyuş yapmışlardır.

2.4.13. مِحْرَابٌ (Mihrâb) ve عِمْرَانُ (İmrân) Kelimeleri Üzerinde Feth ve İmale

Bu iki kelime Kur'ân-ı Kerîm'de toplam on yerde geçmiştir.

İbn'ü Âmir'in Ravisi İbn'ü Zekvan Ahfeş yoluyla imale ile okumuşlardır. Dâni de hocası Ebu'l-Feth'a aynı rivâyetle bu kelimeleri imale ile okumuştur. Bu kelimenin mecrurlu olmayan hallerini ise feth ile okumuştur.¹²⁴

Kıraat imamlarından İbn Âmir'in ravisi İbn Zekvân tüm Tarikleriyle birlikte bu kelimenin mecrurlu olan tüm hallerinde imale yapmıştır. Aynı şekilde İbn Âmir'in ravisi İbn Zekvan'ın tariklerinden Ahfeş rivayetinde Abdü'l-Aziz b. Ca'fer bu kelimeyi imale ile okumuştur.¹²⁵

يُصَلِّي فِي الْمِحْرَابِ 39/إمْرَانُ

¹²¹ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 3, 135.

¹²² Dâni, *el-Mûdih*, s. 85.

¹²³ Dâni, *el-Mûdih*, s. 85.

¹²⁴ Dâni, *el-Mûdih*, s. 87.

¹²⁵ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 3, 127.

فَخَرَجَ عَلَى قَوْمِهِ مِنَ الْمِحْرَابِ مeryem/11

Nâfi'nin Verş rivayetinde Isbahanî ise sadece Âli Imrân suresinin 33. Ayetinde geçen عِمْرَانُ (imrân) kelimesini taklîl ile okumuş, diğer yerlerde feth okuyuşunu tercih etmiştir.

Kisâî'nin Hulvânî Rivayetinde, İbn'ü Ebî Hişâmi Ahmed b. Abdullah, Hasen er-Râzî, bu kelime ve benzerleri üzerinde hem râ harfini, hem de sonrasındaki elifi imale ile okumuştur.

Bahsedilen kelimeler kesre harekeyle başladığı, işitmede hoşluk, okuyuş insicamında güzellik ve telaffuzda kolaylık olması adına, bu kelimelerde imale yapan kıraatler olmuştur.

Feth ile okuyan kıraatler ise, bu kelimelerdeki elifin ziyede elifi olması ve bu elifin eklenme amacının sağlam olması ve manada karışıklığa yol açmamak adına buralarda feth ile okumanın daha evlâ olduğunu savunmuşlardır.¹²⁶

---

¹²⁶ Dâni, *el-Mûdih*, s. 88.

2.4.14. فَعْلَى (Fe'lâ) Veznine Göre Müennes İsimlerde Feth ve İmale

Bu kelime Kur'ân-ı Kerîm'de toplam altmış beş yerde geçmiştir.

<u>Sure İsmi</u>	<u>Ayet No</u>	<u>Ayetler</u>
Bakara	57	سَلْوَى (selvâ)
Bakara	73	مَوْتَى (mevtâ)
Bakara	198	تَقْوَى (takvâ)
Mâide	6	مَرْضَى (merdâ)
Enfâl	67	أَسْرَى (esrâ)
Tevbe	78	نَجْوَاهُمْ (necvâhüm)
Yûnus	10	دَعْوَاهُمْ (da'vâhüm)
İsrâ	47	نَجْوَى (necvâ)
Tâhâ	53	سَهْتَى (şettâ)
Enbiyâ	15	دَعْوَاهُمْ (da'vâhüm)
Mü'minîn	44	تَنْزَرَى (tetrâ)
Hâkka	7	صَرَاعَى (sar'â)
Şems	11	بِطَغْوَاهَا (bitağvâhâ)
Leyl	4	لَشَّتَى (leşettâ)

Kur'ân-ı Kerîm'de bu vezne göre geçmiş bölümlerden bazıları bunlardır.

Kurrâlar ve nahivciler يَحْيَى (yahyâ) kelimesi üzerinde ihtilafa düşmüşlerdir. Kurrâlar bu kelimenin فَعْلَى vezninden geldiğini söylemişlerdir. Nahivciler ise bu kelimenin يَفْعَلٌ vezninden geldiğini iddia etmektedirler.¹²⁷

Bu durumda her iki görüşe baktığımız zaman kurrâlara göre bu kelime isim, nahivcilere göre ise fiil olarak karşımıza çıkmaktadır.

¹²⁷ Dâni, *el-Mûdih*, s. 91.

Aynı şekilde مُوسَى (mûsâ) ve عِيسَى (îsâ) kelimelerinde ihtilaf etmişlerdir.

Bu kelimeleri Hamze ve Kisâî imale ile okumuştur.

Nâfi'nin ravileri bu kelimeler üzerinde ihtilaf etmişler, Kalun'den gelen rivayette Hulvânî feth ile Verş rivayetinde İsbahânî taklil ile okumuşlardır.

Dânî, hocası Ebû'l-Hasen'den okuduğuna göre Verş'den alınan rivayete göre ayet sonlarını taklil ile okuduğunu belirtmiştir.

2.4.15. تَتْرَا (tetrâ) Kelimesi Üzerinde Feth ve İmale

(رُسُلْنَا تَتْرَا) (rusülenâ tetrâ) kelimesinde kıraat imamı ihtilaf ettiler. İbn Kesir ve Ebû Amr bu kelimeyi tenvin ile تَتْرَا (tetran) şeklinde okudular.¹²⁸ Bu kelimeyi bu okuyuş şekliyle masdar olarak kabul ettiler. Kelimenin aslı وَتَرَّ , وَيَتَرُّ , وَتَرُّ şeklindedir.¹²⁹ Bu haline göre buradaki te harfinin vav harfinden dönüştüğünü söylemişlerdir.

Bir diğer görüş ise bu kelimeyi فَعْلَى (fe'lâ) vezninden geldiğini kabul ederek burada imale yapılabileceğini belirtmişlerdir. Burada imale yapanlar ise Hamze, Kisâî ve Asım'dan gelen Hubeyra'dır.¹³⁰

Nâfi ise bu kelimedede hem tahkik hem de taklil uygulamıştır. Diğer kıraat imamı ise burada feth ile okumuşlardır.

¹²⁸ İbn Mücahid, *es-Seb'atü fi'l-Kıraat*, 1, 193, Dâni, *et-Teysir* s. 107, İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2, 419.

¹²⁹ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, 5, 273.

¹³⁰ Zehebî, *Mârifetü'l-Kurrâ* 1, 100, İbn'ül-Cezerî, *Ğayetü'n-Nihaye*, 1, 433.

2.4.16. فِعْلِي (Fi'lâ) Veznine Göre Müennes İsimlerde Feth ve İmale

Bu kelime Kur'ân-ı Kerîm'de toplam otuz beş yerde geçmiştir.

Sure İsmi	Ayet No	Ayetler
Bakara	273	بِسْمَاهُمْ (bisîmâhüm)
Bakara	282	إِحْدَاهُمَا (ihdâhümâ)
En'âm	69	ذِكْرَى (zîkrâ)
Zümer	21	لَذِكْرَى (lezîkrâ)
Muhammed	18	ذِكْرَاهُمْ (zîkrâhüm)
Necm	49	شِعْرَى (şî'râ)
Nâziât	43	ذِكْرَاهَا (zîkrâhâ)

Kur'ân-ı Kerîm'de bu vezne göre geçmiş bölümlerden bazıları bunlardır.

Bu bölümde قِسْمَةٌ ضِيْرَى (dîzâ) kelimesi üzerinde duracağız. Kıraat imamları bu kelimenin (فِعْلِي) vezninden geldiğini söylemişlerdir. Nahivciler (dilbilimciler) ise (فُعْلَى) vezninden gelip aslının ضِيْرَى şeklinde olduğunu belirtmişlerdir. Fakat kelimenin bu hali Arap gramerine göre sıfat olarak kullanılmasının kerih görüldüğü için bu şekilde kullanılmamış ve vav harfî yâ (ي) harfine dönüşmüş ve kelime ضِيْرَى şeklinde kullanılmıştır.¹³¹

¹³¹ Dâni, *el-Mûdih*, s. 91, İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 3, 66, İbn Hâleveyh, *el-Hücce fi'l-kırâ'âti's-seb'*, 2, 202.

2.4.17. فِعْلِي (fi'lâ) Veznine Göre İlk Harf Dammeli, İkinci Harf Cezimli İsimlerde Feth ve İmale

Bu kelime Kur'ân-ı Kerîm'de toplam yüz yirmi iki yerde geçmiştir.

Sure İsmi	Ayet No	Ayetler
Bakara	83	قُرْبَى (gurbâ)
Bakara	282	أَخْرَى (ührâ)
Âli İmrân	36	أُنْثَى (ünsâ)
Âraf	138	حُسْنَى (hûsnâ)
Enfâl	10	بُشْرَى (büşrâ)
Enfâl	42	دُنْيَا (dünyâ)
Enfâl	42	قُصْوَى (gusvâ)
Tevbe	40	سُفْلَى (süflâ)
Tevbe	40	عُلْيَا (ûlyâ)
Yûsuf	43	لُورِيَا (lürri'yâ)
Ra'd	39	طُوبَى (tûbâ)
Tâhâ	63	مُثْلَى (müşlâ)
Lokman	22	وُثْقَى (vüskâ)
Sâd	25	لُزْلَفَى (lezülfâ)
Dühân	16	كُبْرَى (kübrâ)
Şems	13	وَسُقْيَاهَا (vesügyâhâ)
Alâk	8	رُجْعَى (ruc'â)

Bu kelimelere ilave olarak مُوسَى (mûsâ) ve دُنْيَا (dünyâ) kelimeleri de vardır, fakat bu kelimeler Kur'an-ı Kerimde birçok yerde geçtiği için tabloya dâhil etmedik.

Bu iki kelimeyle alakalı olarak şunları söyleyebiliriz: Bu iki kelime her nerede gelirse gelsin Hamze ve Kisâî imale ile okumuştur. Bu iki yeri Ebû Amr beynellafzayn (taklil) (beyne beyne) ile okumuştur.

Diğer kelimelerin geçtiği yerler bunlardır. Kıraat imamlarından Hamze ve Kisâî buralarda imale yapmışlardır. Fakat bu iki kıraat, الرَّأْيَا kelimesinin geçtiği toplam altı yerde imale yapmadılar. Bunlar; dört tanesi Yusuf suresinde¹³², iki tanesi Saffat suresinde, bir tanesi de Fetih suresindedir¹³³. Buralarda Hamze feth ile Kisâî imale ile okumuştur.

Kisâî'nin ravileri de bir yerde ihtilaf etmişlerdir. Yusuf suresinde geçen رُيَاكَ kelimesini Dürî imale ile okumuş, Ebû'l-Haris ise bu kelimeyi feth ile okumuştur.¹³⁴

Nâfi Verş rivayetinin Ezrak Tarîkine göre, bu kelimelerin Şems Suresinde geçen وَسُقْيَاهَا ve وَعُقْبَاهَا kelimelerini haricindeki tüm kelimeleri taklil ile okudu. Bu kelimeleri eliften sonra müenneslik zamiri geçmesinden ötürü bu şekilde okumuştur.

Asım'ın ravisi Hafs'ın Hubeyra tarikine göre Bakara ve Neml suresinde geçen بُشْرَى (büşrâ) kelimelerinde imale yapmıştır.

Rum suresinde geçen السَّوَى (sûâ) kelimesinde Hamze'nin ravisi Halef'in Yahya b. Ebu Bekir b. Asım tariki imale yapmıştır.

Yusuf suresinde geçen يَا بُشْرَا kelimesinde Osman b. Muhammed el-Uleymî b. Ebu Bekir imale yapmış, bu kelimenin geçtiği diğer yerlerin tümünde feth ile okumuştur.

İmale yapanlar, bu durumu şu üç sebebe bağlamışlardır:

- 1- Zikredilen kelimelerde müenneslik durumu vardır.
- 2- İmale yapılan elifler yâ harfinden gelme eliflerdir.
- 3- Bu kelimelerde tesniye ya da cem'i yaparken yâ harfine yakın bir sesle okuyuştaki insicâmı yakalamak amacıyla imale yapmışlardır.

¹³² Saffat/105, ... (رُيَاكَ) , ... (رُيَاكَ) Yusuf/5... (رُيَاكَ)

¹³³ Feth/27 ... لقد صدق الله رسوله الرأيا بالحق

¹³⁴ Dâni, *el-Mûdih*, s. 98.

Taklil ile okuyanalar ise, kelimedeki var olan elif harfini tümüyle kaybetmeyi uygun görmedikleri için bu kelimeler üzerinde tam bir imale yapmamışlardır.

يَا بَشْرًا يَ kelimesinde ve bahsedilen diğer kelimelerde feth ile okuyanlar bu durumu şu üç sebebe bağlamışlardır:

- 1- Resmî mushafta bu kelime elif ile yazılmıştır.
- 2- Kelimenin sonunda izafet yâ'sı gelmesindedir.
- 3- Mananın sağlam olması ve anlam itibarıyla herhangi bir karışıklığa sebebiyet vermemek için feth ile okumuşlardır.¹³⁵

2.4.18. أَنَّى (ennâ) Kelimesi Üzerinde Feth ve İmale

Hamze ve Kisâî bu kelimedeki tam imale (imale-i Halisa) (İmale-i Kübrâ) yapmıştır. Ebû Amr ise Irak ehline uyararak ve Nâfiye tabi olarak bu kelimelerde taklil yapmıştır.¹³⁶

Bu kelimeler resmi mushafların tümünde bu kelimenin sonunun yâ harfi ile yazılmış olmasıdır, çünkü bu kelime yön, mekân, zaman, hal vb. durumları sormak için kullanılan bir isim olarak kabul edilmiştir. Bu kelimenin isim olduğuna dair üç delil sunulmuştur:

- 1- İlk olarak bu kelime mekânla ilgili soru sormak için kullanılmıştır:
قَالَ يَا مَرْيَمُ أَنَّى لَكِ هَذَا؟ ”ey Meryem, bu sana nereden geldi?”
- 2- Bir diğer yerde zaman sorusu olarak kullanılmıştır:
“فَأَتَوْا حَرَّتَكُمْ أَنَّى شِئْتُمْ؟”
- 3- Diğer bir durumda hal ile ilgili soru durumudur:
أَنَّى يُحْيِي هَذِهِ اللَّهُ بَعْدَ مَوْتِهَا؟ “hangi hallerde Allah onları yeniden diriltecek?”

Dânî'ye göre bu kelime üzerinde kurrâlar ve nahivciler ihtilaf etmişlerdir. Ona göre bu kelime soru kelimesidir.¹³⁷ İbn Mücahid; bu kelimenin فَعْلَى vezninden ya da أَفْعَلْ vezninden olabileceğini söylemiştir.¹³⁸

¹³⁵ Dâni, *el-Mûdih*, s. 95-101, 362, İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 3, 65-66.

¹³⁶ Dâni, *el-Mûdih*, s. 103, İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 3, 103.

2.4.19. فُعَالَى (Fuâlâ) Veznine Göre İlk Harf Dammeli, İkinci Harf Fethalı İsimlerde Feth ve İmale

Bu vezne göre olan kelimeler Kur'ân-ı Kerîm'de toplam dokuz yerde geçmiştir. Bu kelimelerle ilgili şu örnekleri verebiliriz:

<u>Sure İsmi</u>	<u>Ayet No</u>	<u>Ayetler</u>
Bakara	85	أَسَارَى (üsârâ)
Nisâ	43	سُكَارَى (sükârâ)
Nisâ	142	كُسَالَى (küsâlâ)
En'âm	94	فُرَادَى (fürâdâ)
Sebe	46	وَفُرَادَى (vefürâdâ)

Bu vezindeki kelimeler üzerinde Hamze ve Kisâî imale yapmıştır. Enfal suresinde geçen أُسَارَى (üsârâ) kelimesini أُسْرَى (esrâ) şeklinde okumuşlardır. Ebû Amr içinde ra harfi geçen kelimeleri imale ile ra olmayan kelimeleri ise feth ile okumuştur. Nâfi bu kelimeleri taklil ile diğer kıraatler ise feth ile okudular.¹³⁹

¹³⁷ Dâni, *el-Mûdih*, s. 104.

¹³⁸ Dâni, *el-Mûdih*, s. 104.

¹³⁹ Dâni, *el-Mûdih*, s. 108.

2.4.20. فَعَالَى (Füâlâ) Veznine Göre Tüm Harflerin Fethalı Olduğu İsimlerde Feth ve İmale

Bu vezne göre olan kelimeler Kur'an-ı Kerimde toplam on altı yerde geçmiştir. Bazı kelimeler şunlardır:

<u>Sure İsmi</u>	<u>Ayet No</u>	<u>Ayetler</u>
Bakara	113	نَصَارَى (nesârâ)
Bakara	220	يَتَّامَى (yetâmâ)
En'âm	146	أَوَالْحَوَايَا (evi'l-havâyâ)
Nûr	32	أَيَّامَى (eyâmâ)

Bu vezne göre olan kelimeler farklı yerlerde de geçmiştir. Bu yerlerde Hamze ve Kisâî imale yapmıştır. Hamze أوَالْحَوَايَا kelimesinde ihtilaf etmiştir. Hamzenin rivayetinde Racâ İbn Îsâ Selimden aldığı rivayetle feth ile okumuştur. Selîm diğer rivayetlerde bu kelimeyi imale ile okumuştur.

Ebû Amr bu vezne göre içinde râ harfi olan kelimeleri imale ile diğer kelimeleri feth ile okudu.

Dânî, Kisâî'den gelen Nusayr b. Yusuf rivayetinde , أَسَارَى , كُسَالَى سُكَارَى , يَتَّامَى kelimelerinde imale yapmıştır. Yalnız bu beş kelimedede bunu yapmıştır. Aynı şekilde Dûrî'den gelen rivayette Ebu'z-Ze'râ, ebi Umer, İbn Mücahid de bu kelimelerde imale yapmıştır. İbn Ferah Ebî Umer'den aldığı rivayette de imale yapmıştır.

2.6. Üç Harfli Maksur (sonundaki ı harfi ı ile yazılmış) İsimlerde Feth ve İmale

Maksur isimler üç kısımdır

2.6.1. فَعْلَ (feale) veznine göre gelen isimler toplam on altı yerde geçmiştir. Bu kelimelerden bazıları şunlardır:

Sure İsmi	Ayet No	Ayetler
Nisâ	135	هُوَى (hevâ)
Âraf	176	هُوَاهُ (hevâhü)
Yûsuf	30	فَتَاهَا (fetâhâ)
Kehf	60	لِفَتَاهُ (lifetâhü)
Tâhâ	6	سَرَى (serâ)
Fussilet	17	عَمَى (amâ)
Meâric	15	لِظَا (lezâ)

2.6.2. فِئَالِ (fiale) veznine göre gelen isimler toplam sekiz yerde geçmiştir.

Bu kelime yedi yerde aynı telaffuzla الرِّبَى (ribâ) şeklinde geçmiştir. Buradaki yâ harfi vav harfinden dönüşmüş bir harftir. Bu kelimeler içinde فَلَا فَرَبُّو عِنْدَ اللَّهِ ayetinde Nâfi ayrılarak bu kelime de farklı uygulama yapmıştır.¹⁴⁰

2.6.3. فُؤَالِ (füale) veznine göre gelen isimler toplam altmış yerde geçmiştir.

Bu vezne göre geçen kelimelerin bazıları şunlardır:

¹⁴⁰ Dâni, *el-Mûdih*, s. 114, İbn Haleveyh, *el-Hücce fi'l-kırâ'âti's-seb'*, 2, 165, Dâni, *et-Teysir* s. 115, İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr* s. 97, Halef es-Sarakustî, *el-Unvân fi'l-Kıraati's-Seb'a* 1, 27.

<u>Sure İsmi</u>	<u>Ayet No</u>	<u>Ayetler</u>
Âraf	96	قُرَى (gurâ)
Tevbe	33	هُدَى (hüdâ)
Tâhâ	54	نُهَى (nühâ)
Secde	13	هُدَاهَا (hüdâhâ)
Nâziât	29	ضَحَاهَا (duhâhâ)
Duhâ	2	سَجَى (secâ)

Maksur isimlerde bu vezne göre geçmiş isimlerden bazıları bunlardır. Bütün vezinlere göre toplamda seksen dört yerde geçmiştir. Bütün bunları Hamze ve Kisâî imale ile okumuştur. Bu kelimeler içinde iki yerde ihtilaf etmişler, bunlar; Bakara suresi ve Tâhâ suresinde geçen هُدَايَ kelimeleridir. Hamze bu iki yeri fetha ile Kisâî'nin ravisi Ebu'l-Haris de hamze gibi bu iki kelimeyi feth ile okumuştur. Dürî rivayetinde Nusayr, Kuteybe ve Ebû Musa ise imale yapmıştır.

Ebû Amr eliften sonra ra gelen kelimeleri imale ile okumuş, müennes zamiri bitişik ya da ayrı olsun her iki durumda da taklil ile okumuş, diğer durumların tümünde feth ile okumuştur. İmale yapmasını sebebini ise ra harfinin güçlü olması olarak açıklamıştır.

Ebu Amr ed-Dânî: “Şu durumlar imale yapmak için güçlü sebeplerdendir” demiştir.

Bir yerde kesreli bir ra olur ve önceki harfinin harekesi de kesreli olursa buralarda imale yapılabilir ve buralardaki imale ses uyumunu daha da güzelleştirir.

Kelime başında kesre olursa sonrasındaki kalın harfe geçilmesi zor olacağı için buralarda imale yapılması uygun olur, dil bütün harflerin telaffuzunda tek bir yön alması okuyuşu kolaylaştırmaktadır.¹⁴¹

¹⁴¹ Dânî, *el-Mûdih*, s. 118, İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr* s. 63.

2.6.4. مَفْعَلٌ (mef'âl) Veznine Göre İlk Harfin Fethalı Olduğu İkinci Harfin Cezimli Olduğu İsimlerde Feth ve İmale

Bu vezne göre olan kelimeler Kur'ân-ı Kerîm'de toplam kırk yedi yerde geçmiştir. Bu kelimelerin bazıları şunlardır:

Sure İsmi	Ayet No	Ayetler
Bakara	286	مَوْلَانَا (mevlânâ)
En'âm	128	مَنْوَاكُم (mesvâküm)
Yûsuf	23	مَنْوَايَ (mesvâye)
Câsiye	21	مَحْيَاهُمْ (mehyâhüm)
Nâziât	31	وَمَرْعَاهَا (ve mer'âhâ)
Âlâ	4	مَرْعَى (mer'â)

Hamze ve Kisâî buralarda imale yapmıştır. Fakat üç yerde aralarında ihtilaf etmişlerdir.

- 1- En'âm suresinde geçen وَمَحْيَايَ (mehyâye) kelimesinde
- 2- Yusuf suresinde geçen مَنْوَايَ (mesvâye) kelimesinde ihtilaf etmişlerdir. Bu iki yerde Kisâî Dürî rivayetinde, Nusayr, Kuteybe ve Ebu Musa rivayetinde buralarda imale yapmıştır.¹⁴²
- 3- Casiye suresinde geçen مَحْيَاهُمْ (mehyâhüm) kelimesinde Kisâî imale ile okumuş, Hamze bu üç yerde de feth ile okumuştur.¹⁴³

¹⁴² Dâni, *el-Mûdih*, s. 120, İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr* s. 68.

2.6.5. أَفْعَلٌ (ef'âl) Veznine Göre Sıfat Göreviyle Gelen İsimlerde Feth ve İmale

Bu vezne göre olan kelimeler Kur'ân-ı Kerîm'de toplam altmış üç yerde geçmiştir. Bazıları şunlardır:

<u>Sure İsmi</u>	<u>Ayet No</u>	<u>Ayetler</u>
Nisâ	135	أُولَى (evlâ)
En'âm	50	أَعْمَى (e'mâ)
Nahl	92	أَرْبَى (erbâ)
Kehf	37	أَزْكَى (ezkâ)
Tâhâ	73	أَبْقَى (ebgâ)
Kasas	49	أَهْدَى (ehdâ)
Muhammed	20	فَأُولَى لَهُمْ (feevlâlehüm)
Hucurat	13	أَتَقَاكُمْ (etgâküm)
Âlâ	5	أَحْوَى (ehvâ)
Şems	20	أَشْقَاهَا (eşgâhâ)

Bu vezne göre geçen kelimelerden bazıları bunlardır.¹⁴⁴ Hamze ve Kisâî buralarda imale yapmıştır. Ebû Amr bu kelimelerin ayet sonlarını taklil ile okumuş, ayet ortasındaki vasıl hallerini ise feth ile okumuştur.

Dânî hocası Ebu'l-Hasen'den okuduğu şekliyle, ayet sonlarında Verş'e tabi olmuş ve taklil ile okumuştur. Bu kurala uymasına rağmen sadece Şems suresinde geçen أَشْقَاهَا (eşgâhâ) kelimesinde müenneslik zamirinden ötürü burada imale yapmamıştır. Diğer yerlerin tümünde feth ile okumuştur.

¹⁴⁴ Dâni, *el-Mûdih*, s. 123-125.

Yâ harfinden dönüşmüş bir elif olduğu için, bir önceki harfin harekesi fetha olduğu için, imale yapmışlardır. Bu durum taklil yapanlar için de geçerlidir.

Feth okuyanlar ya'nın telaffuzundan kaçınarak yazıldığı şekline sadık kalmak için feth ile okumuşlardır.

Verş bu kelimelerin tümünde taklil ile okumuş sadece أَشْفَاهَا kelimesinde feth ile okumuştur; bunun sebebi kelimenin sonundaki müenneslik zamiridir.

Bu vezne dâhil olan kelimelerden birisi, isrâ suresinde geçen أَعْمَى (e'mâ) kelimesidir. Bu kelime ile ilgili olarak iki mana karşımıza çıkmaktadır, sıfat olarak kabul edilirse imale yapılabilir, ancak أَفْعَلُ (ef'âl) vezninde kıyas olarak kabul edilirse imale yapılmadan feth ile okunması daha doğru olur görüşü Ebû Amr ed-Dânî tarafından ileri sürülmüştür.¹⁴⁵

2.6.6. فَوَعَلْ (fev'ale) Vezninden Gelen التَّوْرِيَّةُ (tevrât) Kelimesinde Feth ve İmale

Bu kelime bu vezne göre Kur'ân-ı Kerîm'de toplam on sekiz yerde geçmiştir.

Bu kelime tüm Mushaflarda yâ harfî ile yazılmıştır. Bu kelimedede Ebû Amr, Kisâî ve İbn Âmir İbn Zekvan rivayetinde imale yapmıştır. Dâni de, hocası Ebu'l-Feth'den, Hamzeden aldığı okuyuşta bu kelimeleri imale ile okumuştur. Hamzenin ravileri arasında ihtilaf olmadan tüm ravileri bu kelimeyi imale ile okumuştur.¹⁴⁶

Nâfi kıraatinde Kalun rivayetinde Ahmed İbn Salih, bu kelimeyi feth ile okumuştur. Dâni ise; Ebu Nüşeyd rivayetinde bu kelimelerde beyne beyne ile okuduğunu söylemiştir.

Bu kelime üzerinde nahivciler de ihtilafa düşmüşler, Basra'lı nahivciler bu kelimenin فَوَعَلْ vezninden geldiğini savunmuşlar, bu na delil olarak da bu kelimenin masdarının وَرَى kelimesi olduğunu söylemişlerdir. Kûfîler ise bu kelimenin تَفْعَلْ vezninden geldiğini savunmuşlardır. Bu

¹⁴⁵ Dâni, *el-Mûdih*, s. 126.

¹⁴⁶ Dâni, *el-Mûdih*, s. 131.

kelimenin bu babdan gelmesi nedeniyle bu kelimedede imale yapılamayacağını ileri sürmüşlerdir.¹⁴⁷

تَوْرِيَّة (tevrât) kelimesinin aslının تَوْرَا kelimesinden gelmesi ve kelimedede yâ harfinin bulunması ve bu kelimenin yazımında elif olsa bile bu elifin yâ harfinden dönüşmüş bir elif olmasından ötürü bu kelimedede imale yapan kıraatler olmuştur.

Feth ile okuyanlar ise kelimenin aslındaki durumun önemli olmadığını, yazımında yâ harfi değil elif harfinin kullanıldığını, dolayısıyla bu kelimedede imale yapmanın uygun olmadığını iddia ederek feth ile okumuşlardır.

Nâfi ve İbn Âmir her iki okuyuşu da kabul ettiler. Her iki okuyuşunda caiz olduğunu eserlerden edindikleri bilgilere dayanarak söylediklerini belirtmişlerdir¹⁴⁸

2.6.7. مَفْعَل (mef'âl) Veznine Göre Geçen Kelimelerde Feth ve İmale

Bu vezne bağlı olarak مَرْضَاتٍ (merdât) kelimesi beş yerde geçmiştir.

Bu kelimelerin hepsi Mushafların tümünde elif ile yazılmıştır. Bu kelimelerde yalnız Kisâî imale yapmıştır. Diğer kıraatlerin tümü bu kelimedede feth ile okumuştur.

Kisâî'ye göre bu kelime مَرْضَوَهُ kökünden gelmiştir. Bu halindeki vav çekimle birlikte elife döner ve imale yapılacak durum kazanılmış olur. Buna delil olarak وَرِضْوَانٌ مِنَ اللَّهِ vb. ayetlerdir.

Feth ile okuyanlar ise; buradaki vav harfinin kelimenin aslından olduğunu ve vav harfinin imale gerektiren harflerden olmadığını, dolayısıyla burada imale yapmanın uygun olmayacağını savunmuşlardır.

Kıraat imamları bu kelimenin vakıf halinde, kelimenin sonundaki harfin ة harfi, ya da ت harfi olduğu hususunda ihtilaf etmişlerdir.

بِبِضَاعَةٍ مَرْجَاتٍ kelimesi de bu babdan kabul edilmiş ve sadece Yusuf suresinde geçmiştir. Bu kelime Mushaflarda ي harfi ile مَرْجِيَّة şeklinde

¹⁴⁷ İbn Manzur, *Lisanü'l-Arab* 2, 399, İbn'ül-Cezerî, *Ğayetü'n-Nihaye fî Tabakâti'l-Kurrâ*, 1, 78.

¹⁴⁸ Dâni, *el-Mûdih*, s. 133.

yazılmış, fakat öncesindeki harfin harekesi fetha olduğu için elif yâ harfine dönüşmüştür.¹⁴⁹

Yâ harfinden dönüşmüş bir elif olduğunun delili ise; kelimenin çekimi yapıldığında **أَزْجِيثٌ** şeklinde olacağı ve yâ harfini ortaya çıkmasıdır.¹⁵⁰

Bu kelimedede Hamze ve Kisâî imale yapmışlar, İbn Âmir kıraatinde ihtilaf olmuştur. İbn Zekvan rivayetinde Sûrî'den Harun b. Musa rivayeti imale ile okumuş¹⁵¹, aynı şekilde Ahfeş'den gelen rivayette Faris b. Ahmed, Abdullah b. el-Hasen b. Şenbûz aynı uygulamayı yapmıştır.

Dânî ise, İbn Zekvan Ahfeş rivâyetinde feth ile okumuştur. Hişâm rivayetinde ise Nâfî kıraatini dikkate alarak beyne beyne ile okuduğunu söylemiştir, diğer yerlerin tümünü feth ile okumuştur.¹⁵²

Bu vezinden gelen diğer bir kelime de **كَمِشْكَاتٍ** kelimesidir. Bu kelime tek bir yerde geçmektedir.¹⁵³ Bu kelime Mushaflarda **و** ile yazılmıştır. Kelimenin aslı **مِشْكَوَةٌ** şeklindedir. Bu vav kelimenin çoğul halinde açıkça ortaya çıkmaktadır.¹⁵⁴ (**مِشْكَوَاتٌ**)

Kisâî, Dürî rivayetinde bu kelimeyi imale ile okumuştur. Diğer ravisi Ebû'l-Feth ise feth ile okumuştur.

2.7. (يَا وَيْلَتَى) (يَا حَسْرَتَى) (يَا أَسْفَى) Kelimelerinde Feth ve İmale

Bu kelimeler Kur'ân-ı Kerîm'de toplam beş yerde geçmiştir.

<u>Sure İsmi</u>	<u>Ayet No</u>	<u>Ayetler</u>
Mâide	31	يَا وَيْلَتَى (yâ veyletâ)
Mâide	72	يَا وَيْلَتَى (yâ veyletâ)
Yûsuf	84	يَا أَسْفَى (yâ esefâ)
Furkân	28	يَا وَيْلَتَى (yâ veyletâ)
Zümer	56	يَا حَسْرَتَى (yâ hasratâ)

¹⁴⁹ Dâni, *el-Mûdih*, s. 135.

¹⁵⁰ İbn Manzur, *Lisanü'l-Arab* 14, 355.

¹⁵¹ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr* 3, 79.

¹⁵² Dâni, *el-Mûdih*, s. 135.

¹⁵³ Nûr/35 ... كَمِشْكَاتٍ

¹⁵⁴ İbn Manzur, *Lisanü'l-Arab*, 14, 439.

Hamze ve Kisâf bu kelimeleri imale ile okudu.¹⁵⁵ Dürî bu kelimelerde taklil ile okudu.¹⁵⁶

Bu kelimelerin sonuna bir zamir eklendiği ve yâ'dan elife dönüşmüş bir durum gerçekleştiği için bu kelimeler üzerinde imale ve taklil yapan kıraatler olmuştur.

2.8. فَعَلَ (feale) Veznine Göre Üç Harfli Mazi Fillerde Feth ve İmale

Bu fiiller toplamda on tanedir:

En'âm/61 : (جَاء)

Bakara/20 : (شَاء)

Bakara/10 : (زَاد)

Necm/17 : (زَاغ)

Bakara/182 : (خَاف)

Tâhâ/61 : (خَاب)

Hûd : (حَاق)

Hûd/77 : (ضَاق)

Nisâ/3 : (طَاب)

Mutaffifîn : (رَانَ)

2.8.1. جاء : Bu kelimedede Halef rivayetinde İbn Zekvân imale ile okumuştur.¹⁵⁷ Bu fiil, dört harfli olmamak kaydıyla, zamir eklensin ya da eklenmesin, Kur'an-ı Kerimde iki yüz yirmi iki yerde geçmiştir. Bu kelimenin geçtiği yerlerle ilgili olarak şu birkaç örneği verebiliriz:

¹⁵⁵ Dâni, *el-Mûdih*, s. 133.

¹⁵⁶ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr* 3, 103.

¹⁵⁷ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr* 3, 117.

<u>Sure İsmi</u>	<u>Ayet No</u>	<u>Ayetler</u>
Bakara	120	جَاءَكَ (câeके)
Bakara	275	جَاءَهُ (câehü)
Âli İmrân	184	جَاؤُ (câû)
En'âm	109	جَاءَتْهُمْ (câethüm)
Neml	8	جَاءَهَا (câehâ)
Meryem	43	جَاءَنِي (câeni)

Meryem suresi 23. Ayette geçen فَأَجَاءَهَا الْمَخَاضُ kelimesi rubâî (dörtlü) fillerden olduğu için, diğer tüm kurallara uymasına rağmen bu vezne dâhil edilmemiştir.¹⁵⁸

2.8.2. **إِنشَاء** kelimesi bu vezne göre toplam yüz altı yerde geçmiştir. Bu kelime de Halef rivayetinde İbn Zekvân imale yapmıştır.¹⁵⁹ Bu yerlerden birkaçını şu şekilde örneklendirebiliriz:

<u>Sure İsmi</u>	<u>Ayet No</u>	<u>Ayetler</u>
Bakara	70	إِنشَاءَ اللَّهِ (inşâellâh)
En'âm	112	وَلَوْ شَاءَ (velev şâe)
Âraf	37	أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ (en yeşâellâh)

Bu fiilin başına muzarilik harflerinden birisi gelirse, tüm kıraat imamları buralarda imale yapılamayacağına ittifak etmişlerdir.

2.8.3. **زَادَ** fiilinin sonuna zamir eklensin ya da eklenmesin, tüm hallerde toplam on beş yerde geçmiştir.¹⁶⁰ Bu fiillerde İbn Âmir'in ravisi Hişâm'ın tariklerinden Dâcünî imale ile Hulvânî feth ile okumuştur.¹⁶¹ Aynı

¹⁵⁸ Dâni, *el-Mûdih*, s. 142.

¹⁵⁹ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr* 3, 117.

¹⁶⁰ Dâni, *el-Mûdih*, s. 142.

¹⁶¹ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 3, 118.

şekilde Ahfeş de, İbn Şenbûz, İbn Mürşid Muhammed el-Ahram rivayetinde imale yapmıştır. İbn Zekvân rivayetinin İbn Enes, İbn Hurrazâd, Kisâî rivayetinin Nusayr, Kur'anın tümünde bu kelime imale yapmıştır.

Bu fille ilgili şu örnekleri verebiliriz:

<u>Sure İsmi</u>	<u>Ayet No</u>	<u>Ayetler</u>
Âli İmrân	173	فَزَادَهُمْ (fezâdehüm)
Âraf	69	وَزَادَكُمْ (vezâdeküm)
Enfâl	2	زَادَتْهُمْ (zâdehüm)
Tevbe	47	مَا زَادَكُمْ (mâ zâdeküm)
Tevbe	124	زَادَتْهُ (zâdehü)

2.8.4. زَاغَ kelimesi üç yerde geçmiştir. Buralarda imale yapan kıraatler olmakla birlikte ص (sâd) suresi 63. ayette geçen عَنُومِ الْأَبْصَارِ ayetinde tüm kıraat imamları ittifak ederek feth ile okumuşlardır. İmale yaptıkları üç yer ise şunlardır:

<u>Sure İsmi</u>	<u>Ayet No</u>	<u>Ayetler</u>
Ahzâb	10	وَإِذْ زَاغَتْ (ve iz zâğat)
Necm	17	مَا زَاغَ (mâ zâğa)
Saff	5	فَلَمَّا زَاغُوا (felemmâ zâğû)

2.8.5. خَافَ fiilinin sonuna zamir eklensin ya da eklenmesin, tüm hallerde toplam sekiz yerde geçmiştir. Şu şekilde birkaç örnek verebiliriz:

<u>Sure İsmi</u>	<u>Ayet No</u>	<u>Ayetler</u>
Bakara	182	فَمَنْ خَافَ (femen hâfe)
Nisâ	9	خَا فُو (hâfû)
Nisâ	128	خَافَتْ (hâfet)

Bu kelimenin geçtiği şu beş yer ise, gelecek manası verdiği için tüm kıraatler feth ile okumuşlardır:

<u>Sure İsmi</u>	<u>Ayet No</u>	<u>Ayetler</u>
Âli İmrân	175	فَلَا تَخَافُوهُمْ وَخَافُونَ (felâ tehâfûhüm vehâfûni)
En'âm	81	وَلَا تَخَافُونَ أَنْتُمْ (velâ tehâfûne enneküm)
Kasas	81	وَلَا تَخَافِي وَلَا تَحْزَنِي (velâ tehâfi velâ tehzeni)
Tâhâ	77	وَلَا تَخَافُ دَرَكًا (velâ tehâfü deraken)
Cinn	13	فَلَا يَخَافُ بَخْسًا (felâ yehâfü behsen)

2.8.6. خَابَ kelimesi bu vezne göre toplam dört yerde geçmiştir:

<u>Sure İsmi</u>	<u>Ayet No</u>	<u>Ayetler</u>
İbrâhîm	15	وَخَابَ (vehâbe)
Tâhâ	61-111	وَقَدْ خَابَ (vegad hâbe)
Şems	10	وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّاهَا (vegad hâbe men dessâhâ)

162

Bu fiilde İbn Amir'in ravisi Hulvânî'nin tariki, Dâcûnî rivâyetinde ihtilaf olmuştur. İbn Faris buraları imale ile okumuş, İbn Sivâr Ebû'l-Âlâ feth ile okumuştur.¹⁶³ İbn Zekvan rivayetinde İbn Hurrazâd طه (tâhâ) suresinde geçen خَابَ (hâbe) kelimesinde imale yapmıştır.

¹⁶² Dâni, *el-Mudih*, s. 143.

¹⁶³ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr* 3, 118-119.

2.8.7. **حَاقَ** kelimesi bu vezne göre toplam dokuz yerde geçmiştir.¹⁶⁴ Şu şekilde birkaç örnek verebiliriz:

<u>Sure İsmi</u>	<u>Ayet No</u>	<u>Ayetler</u>
En'âm	10	فَحَاقَ بِالَّذِينَ (fehâgabillezî)
Nahl	34	وَحَاقَ بِهِمْ (ve hâga bihim)

2.8.8. **ضَاقَ** kelimesi bu vezne göre toplam beş yerde geçmiştir. Şu şekilde birkaç örnek verebiliriz:

<u>Sure İsmi</u>	<u>Ayet No</u>	<u>Ayetler</u>
Tevbe	25	وَضَاقَتْ (vedâgat)
Ankebût	33	وَضَاقَ بِهِمْ (vedâga bihim)

2.8.9. **طَآبَ** bu kelime bu vezne göre Kur'an-ı Kerimde tek yerde geçmiştir:

(مَا طَآبَ لَكُمْ) : Nisâ/3

2.8.10 **رَانَ** Bu kelime bu vezne göre Kur'an-ı Kerimde tek yerde geçmiştir:

(كَلَّا بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ) : Mütaffifin/14

Bu kelimedede Hamze, Kisâî, Halef ve Ebubekir imale yapmışlar, diğer kıraatler feth ile okumuşlardır.¹⁶⁵

Hamze bu on fiilin hepsinde, her nerede geçerse geçsin imale ile okudu. Ancak, Ahzab suresinin 10. Ayetinde geçen **وَادُّرَاعَتِ الْأَبْصَارُ** ayetinde feth ile okudu. Hamzeye Kisâî'nin Nusayr tarikinin dışında ittifak ettiler. İbn'ü Zekvan da **جَاءَ** , **شَاءَ** ve **زَادَ** kelimelerinde Kur'anın tümünde imale ile okumuştur.¹⁶⁶

¹⁶⁴ Dâni, *el-Mudih*, s. 144.

¹⁶⁵ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr* 3, 119.

¹⁶⁶ Dâni, *el-Mûdih*, s. 144.

Bahsettiğimiz bu on fiil, خَاف fiilinin haricinde yâ harfinden dönüşmüş bir eliftir. خَاف fiili, خَوَف kökünden gelme bir fiildir. Dolayısıyla bu kelimelerde imale yapılmıştır. İmale yapılan fiillerin yâ harfinden dönüşmüş olduklarını şu şekilde örneklendirebiliriz:

و (جاء) : من المجيء 34/أraf

و (شاء) : من المشيئة 20/Bakara

و (زاد) : من الزيادة

و (زاغ) : من الزيغ 17/Necm

و (حاق) : يحيق 8/Hûd

و (ضاق) : من الضيق 77/Hûd

و (طاب) : من الطيب 3/Nisâ

و (ران) : من الرين 14/Mutaffifîn

Bu örneklere göre, kelimenin aslından olan yâ harfine delalet etmek için bu kelimelerde imale yapan kıraatler olmuştur.

Dilbilimci Asım el-Cuhdurî¹⁶⁷, Hz Osman b. Affân (ö. h. 23) mushafında, مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النَّسَاءِ ayetindeki طاب kelimesini طيب şeklinde gördüğünü söylemiştir. Kisâî de; Ubey b. Ka'b (ö.h.21) mushafında, جَاءَتْهُمْ (câethüm) kelimesini جِيءَتْهُمْ (cîethüm) şeklinde gördüğünü söylemiştir.¹⁶⁸

İsti'lâ harfleri genellikle isimlerde imaleye engel olur. Fakat fiillerde böyle bir durum söz konusu değildir. Çünkü fiillerin çekimi yapılabilir ve elifleri yâ harfine dönüşebilir, o yüzden fiillerde imale şartları sağlanmış olur.

¹⁶⁷ Dâni, *el-Mûdih*, s. 147.

¹⁶⁸ İbn'ül-Cezerî, *Ğayetü'n-Nihaye*, 1, 13, Zehebî, *Ma'rifetü'l-Kurra*, 1, 4.

Fakat isimlerde böyle bir durum söz konusu değildir, isimler camiddir. Dolayısıyla fiillerle isimlerin hükümleri birbirinden ayrılmaktadır.

Taklil ile okuyanların sebepleri, imale ile okuyanlar ile aynıdır. Fakat sesin yâ harfine çok fazla meyletmesine gerek duymadılar.

Bu kelimeler üzerinde farklı uygulama yapanların amaçları, dilde ve Rasülullah (sav)'in hadis-i şeriflerinde tüm uygulamaların olduğunu göstermek tüm uygulamaların yaygın olmasını ve unutulmamasını sağlamaktır.

فَأَجَاءَهَا الْمَخَاضُ ayetindeki فَأَجَاءَهَا kelimesine baktığımız zaman, bu kelime çok fazla geçmediği için daha farklı uygulamalar olmuştur. Bu kelime feth ile okuyanlar; kelime hemze ile başlamış, hemze harfi ile bitmiştir. Hemze boğaz harflerindedir. Ortadaki imale yapılabilecek elif harfinin mahreci de aynıdır. Mahreçlerde birlik ve okuyuşu hafifletmek, adına bu kelime feth ile okumayı tercih etmişlerdir.¹⁶⁹

---

¹⁶⁹ Dâni, *el-Mûdih*, s. 151.

2.10. فَعَلَ (fe'lâ) Veznine Göre Üç Harfli Mazi Fiillerde, İlk Harfi İletli, İkinci Harfi Sahih Kelimelerde Feth ve İmale

Bu vezne göre Kur'ân-ı Kerîm'de toplam yüz yirmi beş tanedir. Bu bölümle ilgili geçen kelimelerden bazıları şu şekildedir:

<u>Sure İsmi</u>	<u>Ayet No</u>	<u>Ayetler</u>
Bakara	34	أَبَى (ebâ)
Nisâ	6	كَفَى (kefâ)
En'âm	40	أَتَاكُمْ (etâküm)
Âraf	20	نَهَاكُمْ (nehâkümâ)
Enfâl	17	رَمَى (ramâ)
Yûsuf	68	قَضَاهَا (gadâhâ)
İbrâhîm	36	عَصَانِي (asânî)
Tâhâ	24	طَغَى (tağâ)
Kasas	24	فَسَغَى (feseğâ)
Kasas	47	فَبَغَى (febeğâ)
Fussîlet	12	فَقَضَاهُنَّ (fegadâhünne)
Zuhruf	8	وَمَضَى (ve medâ)
Müzzemmil	16	فَعَصَى (feasâ)
Şems	6	وَمَا طَحَاهَا (vemâ tahâhâ)

Bu vezne göre geçmiş bu kelimeleri Hamze ve Kisâî imale ile okudular. Fakat bahsettiğimiz bu yerlerin altı tanesinde ihtilaf ettiler. Bu altı yer ise şunlardır:¹⁷⁰

<u>Sure İsmi</u>	<u>Ayet No</u>	<u>Ayetler</u>
En'âm	80	وَقَدْ هَدَانُ (ve gad hedân)
İbrâhîm	36	وَمَنْ عَصَانِي (vemen asânî)
Nâziât	30	دَحَاهَا (dehâhâ)
Şems	2	تَلَاهَا (telâhâ)
Şems	6	طَحَاهَا (tahâhâ)
Duhâ	3	سَجَى (secâ)

¹⁷⁰ Dâni, *el-Mûdih*, s. 153-156.

Bu altı yerde yapılan imaleler, vav harfinden dönüşmüş bir elif iledir. Buralarda Kisâî imale, Hamze feth ile okumuştur.¹⁷¹

Hamze'nin tariklerinden İbn Cübeyr, İnsan suresi 12. Ayette geçen وَجَزَاهُمْ kelimesini feth ile okumuştur.

¹⁷²أَتَى أَمْرُ اللَّهِ kelimesinde İbn Zekvan rivayetinde ihtilaf olmuş, Ahfeş rivayetinde Ahmed b. Muallâ, Osman b. Harrazâd, Ve's-Sa'lebî imale ile okumuştur.

Dânî, İbn Ğalbün'dan (ö.h.399) bu kelimeleri feth ile okumuştur. Ancak bu kelimeler ayet sonlarında olduğu ve sonunda müenneslik zamiri olmayan yerleri taklil ile okumuştur.¹⁷³

Zümer suresi kırk ikinci ayette geçen قَضَى kelimesini Hamze ve Kisâî قَضِي (gudîye) şeklinde, الموت kelimesinin son harekesini de damme ile okumuşlardır.¹⁷⁴

Bu kelimelerde imale yapılan harflerin asli harfleri yâdır. İmale harfinden önceki harfin harekesi fetha olmasından ötürü bu yâ harfleri elif harfine dönüşmüştür.¹⁷⁵

Hamze bu kelimeler üzerinde imale yapmasına rağmen (عَصَائِي) (هُدَايَ) kelimelerini aynı zamanda feth ile de okumuştur. Bunun sebebini ise; bu kelimelerde her iki okuyuşun da caiz olduğunu ver her iki okuyuşunda yaygınlaşması gerektiği şeklinde açıklamıştır.¹⁷⁶

Feth ile okuyanlar ise, elif harfine dönüşmüş yâ harfinin tekrar telaffuz edilmemesi için feth ile okumuşlardır.

Bu bölümde okunan feth, imale gibi uygulamaların mana ile ilgisi yoktur. Kelimenin asli harfinin değişimi, telaffuzu ve yaygınlaşması ile alakalıdır.

¹⁷¹ Dâni, *el-Mûdih*, s. 156-157.

¹⁷² Nahl 1, أتى أمر الله, İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr* 3, 79, 87.

¹⁷³ Dâni, *el-Mudih*, s. 157.

¹⁷⁴ Dani, *el-Mûdih*, s. 157.

¹⁷⁵ Dâni, *et-Teysîr*, 1, 365.

¹⁷⁶ Dani, *el-Mûdih*, 159, İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr* 3, 94.

2.11. فَعَلَ (feale) Veznine Göre, Üç Harfli, Ayn'ül-Fiili (Ortadaki Harf) Hemze Olan Fiillerde Feth ve İmale

Bu vezne göre olan kelimeler رَأَى (raâ) fiiliyle gerçekleşmiş ve toplam on altı yerde geçmiştir.¹⁷⁷ Şu şekilde birkaç örnek verebiliriz:

<u>Sure İsmi</u>	<u>Ayet No</u>	<u>Ayetler</u>
Hûd	70	رَأَى أَيَّدِيهِمْ (raâ eydîhim)
Tâhâ	10	رَأَى نَارًا (raâ nârâ)
Fâtır	8	فَرَأَاهُ حَسَنًا (feraâhü hasenâ)

Bu vezinde geçen kelimelerde, hem râ harfinde hem de hemzede, Hamze, Kisâî, Asım'dan Ebu Bekir rivayeti imale ile okumuşlardır. *en-Neşr*'e baktığımız zaman bu isimlere kıraat-i aşereden Halef-ü Âşir de ilave edilmiştir.¹⁷⁸ İbn Zekvan rivayetinde ihtilaf olmuştur. Ahfeş'den gelen rivayet hem râ'yı hem de hemzeyi imale ile okumuştur.

Eğer ki bu fiillere zamir eklenmiş halde olursa, (رَأَى, رَأَى vb.) bu kelimeleri ise feth ile okumuştur.¹⁷⁹

Dani ise, zahir isimle birlikte gelen bu fiilleri Ebu'l-Feth'a imale ile okumuştur. Bunların dışındaki fiilleri feth ile okumuştur. Bu fiillerin geçtiği ayetler ise toplam beş yerdedir.

Nâfî rivayetinin İsbahânî tarîki, bu kelimedeki her iki harfide taklil ile okumuştur.

Ebû Amr kıraati Dürî rivayetinde râ harfini feth ile hemzeyi imale ile okumuştur.

¹⁷⁷ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr* 3, 84.

¹⁷⁸ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr* 3, 84.

¹⁷⁹ Dani, *el-Mûdih*, 162.

Dânî, bu fiilden sonra lâm-ı tarif gelirse uygulamaların farklı olacağını belirtmiştir. Eğer ki vasıl halinde olur ve kelime ayrılmazsa uygulamalar şu şekilde olur ve bu duruma dair fiiller toplam altı yerdedir:

Sure İsmi	Ayet No	Ayetler
En'âm	77	رَأَى الْقَمَرَ (rae'l-gamera)
En'âm	78	رَأَى الشَّمْسَ (rae'ş-şems)
Nahl	85	رَأَى الَّذِينَ (raellezîne)
Kehf	53	وَرَأَى الْمُجْرِمُونَ (veraelmücrimüne)
Ahzâb	22	رَأَى الْمُؤْمِنُونَ (raelmü'minüne)
Nahl	86	رَأَى الَّذِينَ (raellezîne)

Bu vezinde geçen kelimeleri Asım, Ebubekir rivayetinde Yahya b. Halef, râ ve hemze harflerini imale ile okumuştur.

Hamze bu kelimelerde, râ harfini imale ile hemzeyi feth ile okudu. Aynı şekilde Kisâî'nin Nusayr rivayeti aynı okuyuşu tercih etmiştir.¹⁸⁰

Bu fiilden sonra gelen harf cezimli bir şekilde gelen durumla ilgili şunları söyleyebiliriz:

Bu fiiller şu şekilde geçmektedir Neml/44 : فَلَمَّا رَأَتْهُ حَسِبَتْهُ لُجَّةً

Bu fiilin bu şekilde geçtiği yerlerde tüm kıraatler ittifak ederek feth ile okumuşlardır. Çünkü bu fiilden sonra gelen elif harfi bu hallerde iken düşmüş ve imale sebebi ortadan kalkmıştır.¹⁸¹

¹⁸⁰ Dani, *el-Mûdih*, 163.

¹⁸¹ Dani, *el-Mûdih*, 165.

2.12. أَفْعَل (ef'âl) Veznine Göre Mazi Fiillerde Feth ve İmale

Bu vezne göre olan kelimeler Kur'ân-ı Kerîm 'de toplam yüz yirmi üç yerde geçmiştir.¹⁸²

Sure İsmi	Ayet No	Ayetler
Bakara	148	فَأَحْيَاكُمْ (feehyâküm)
Âli İmrân	152	أَرَاكُمْ (erâküm)
Nisâ	21	أَفْضَى (efdâ)
Âraf	107	عَصَاهُ (asâhü)
Yûnus	16	أَدْرَاكُمْ (edrâküm)
Yûsuf	42	فَأَنْسَاهُ (feensâhü)
İbrâhîm	13	فَأَوْحَى (feevhâ)
Nahl	15	الْقَى (elgâ)
Kehf	12	أَحْصَى (ehsâ)
Tâhâ	50	أَعْطَى (e'tâ)
Zuhuf	16	وَأَصْفَاكُمْ (ve esfâküm)
Necm	43	وَأَبْكَى (ve ebkâ)
Hâkka	3	أَدْرَاكَ (edrâke)
Nâziât	32	أَرْسَاهَا (ersâhâ)

Hamze ve Kisâî bu bölümdeki kelimeleri imale ile okumuştur.

İbn Zekvan rivayetinde iki yerde ihtilaf vardır. Bunlar; Enfâl/43 (وَلَوْ أَرَاكُمْهُنَّ), Nâziât/20. (فَأَرَاهُ الْآيَةَ الْكُبْرَى) âyetlerdir. Ahmed b. Uleymî'den gelen rivâyette Osman b. Harrazâd bu iki kelimeyi imale ile okumuştur.¹⁸³

¹⁸² Dani, *el-Mûdih*, 167.

¹⁸³ Dani, *el-Mûdih*, 173, İbn'ül-Cezerî, *Çayetü'n-Nihaye*, 1, 226.

2.14 فَعَلَّ Veznine Göre Mazi Fiillerde Feth ve İmale

Bu vezne göre olan kelimeler Kur'ân-ı Kerîm'de toplam otuz yedi yerde geçmiştir. Bazı örnekler şu şekildedir:

<u>Sure İsmi</u>	<u>Ayet No</u>	<u>Ayetler</u>
Bakara	29	فَسَوَّاهُنَّ (fesevvâhünne)
Bakara	132	وَوَصَّيَّ (vevessâ)
En'âm	153	وَصَّأَكُمُ (vessâküm)
Âraf	22	فَدَلَّاهُمَا (fedellâhümâ)
İsrâ	67	نَجَّاهُمْ (neccâhüm)
Kehf	37	سَوَّأَكَ (sevvâke)
Hacc	78	سَمَّأَكُمُ (semmâküm)
Nûr	39	فَوَفَّأَهُ (feveffâhü)
Neml	10	وَلَّى (vellâ)
Secde	9	سَوَّأَهُ (sevvâhü)
Necm	54	غَشَّأَهُ (ğaşşâ)
Kıyâme	31	صَلَّى (sallâ)
İnsân	11	وَلَقَّأَهُمْ (veleggâhüm)
Şems	3	جَلَّأَهَا (cellâhâ)
Alâk	10	صَلَّى (sallâ)

Bu kelimelerde Hamze ve Kisâî imale yapmıştır. Verş rivayetinde Ebu'l-Hasen, ayet sonları vakıf halde ve sonunda müennes zamiri olmayan kelimeleri taklil ile diğer rivayetler ise feth ile okumuşlardır.

2.15. تَفَعَّلَ (tef'âl) Veznine Göre Mazi Fiillerde Feth ve İmale

Bu vezne göre olan kelimeler Kur'ân-ı Kerîm'de toplam otuz üç yerde geçmiştir:¹⁸⁴

Sure İsmi	Ayet No	Ayetler
Bakara	37	فَتَأْتَى (fetelekkâ)
Âli İmrân	82	تَوَلَّى (tevellâ)
Âraf	143	تَجَلَّى (tecellâ)
Tâhâ	76	تَزَكَّى (tezekkâ)
Necm	24	تَمَنَّى (temennâ)
Leyl	2	تَجَلَّى (tecellâ)

Bu vezne göre geçen kelimelerden bazıları bunlardır. Hamze ve Kisâî bu kelimelerin tümünde imale yapmıştır. Ebû Amr, ayet sonlarını taklil ile okumuş, diğer yerleri feth ile okumuştur. Asım'dan gelen Ebubekir rivayeti, bakara suresi 37. Ayette geçen فَتَأْتَى آدَمُ kelimesini imale ile okumuş, diğer yerlerde bu rivayette feth ile okumuştur. Bahsettiğimiz kıraatlerin dışındaki tüm kıraat imamları, bu vezinde geçen tüm kelimeleri feth ile okumuşlardır.¹⁸⁵

¹⁸⁴ Dani, *el-Mûdih*, 178.

¹⁸⁵ Dani, *el-Mûdih*, 179.

2.16. اِفْتَعَلَ (ifteale) Veznine Göre Mazi Fiillerde Feth ve İmale

Bu vezne göre olan kelimeler Kur'an-ı Kerimde toplam yetmiş yedi yerde geçmiştir. Bazı örnekler şu şekildedir:

<u>Sure İsmi</u>	<u>Ayet No</u>	<u>Ayetler</u>
Bakara	29	اِسْتَوَى (istevâ)
Bakara	132	اِصْطَفَى (îstafâ)
Nisâ	48	اِفْتَرَى (ifterâ)
Mâide	94	اِعْتَدَى (î'tedâ)
Tevbe	111	اِشْتَرَى (işterâ)
Yûsuf	21	اِشْتَرَاهُ (işterâhü)
Nahl	121	اِجْتَبَاهُ (ictebâhü)
Enbiyâ	27	اِرْتَضَى (irtedâ)
Mü'minîn	7	اِتَّبَعَى (ibteğâ)
Neml	92	اِصْطَفَى (istafâ)
Fecr	15-16	اِبتَلَاهُ (ibtelâhü)
Leyl	5	اِتَّقَى (ittegâ)

Hamze ve Kisâî bu kelimelerin tümünde imale yapmıştır. Ebû Amr, içinde râ harfi olan kelimeleri imale ile diğer kelimeleri feth ile okumuştur. İbn Zekvân rivayetinde Osman b. Hurrazâd, Ahmed b. Muallâ, sadece Tâhâ suresi 61. Ayette geçen اِفْتَرَى (ifterâ) kelimesini imale ile diğer yerleri feth ile okumuşlardır.¹⁸⁶

Asım kıraatinin Ebubekir rivayetinde Muhammed b. Halef el-Âşâ, Bakara suresi 102. Ayette geçen اِشْتَرَاهُ kelimesinde imale yapmış, diğer kelimeleri feth ile okumuştur.

¹⁸⁶ Dani, *el-Mûdih*, 182.

2.17. اسْتَفْعَلٌ (istef'al) Veznine Göre Mazi Fiillerde Feth ve İmale

Bu vezne göre olan kelimeler Kur'ân-ı Kerîm'de toplam yetmiş yedi yerde geçmiştir:

<u>Sure İsmi</u>	<u>Ayet No</u>	<u>Ayetler</u>
Bakara	60	اسْتَسْقَى (istesgâ)
Âraf	160	اسْتَسْقِيَهُ (istesgâhü)
Tâhâ	64	اسْتَعْلَى (iste'lâ)
Abese	5	اسْتَعْنَى (isteğnâ)

Hamze ve Kisâî bu kelimelerde imale yapmıştır. Ebû Amr, Taha Suresi, Abese Suresi, Leyl Suresi ve Alak Suresi'nde geçen kelimeleri taklil ile okumuştur. Sadece bu dört ayette yapmasının sebebi, bu kelimelerin ayet sonlarında vakıf halinde olmaları, Bakara, En'am ve A'raf surelerindeki kelimelerin ise, ayet ortasında geçmeleridir.

En'am suresi 71. Ayette geçen اسْتَهْوَتْهُ kelimesini sadece Hamze, اسْتَوِيَه şeklinde okumuş, diğer kıraatler bu kelimeyi استهوته şeklinde okumuşlardır.¹⁸⁷

¹⁸⁷ Dani, *el-Mûdih*, 183.

2.18. فَاعِل (fâale) Veznine Göre نَادَى (nâdâ) Kelimesinde Feth ve İmale

Bu vezne göre olan kelimeler Kur'ân-ı Kerîm'de toplam yirmi bir yerde geçmiştir:

<u>Sure İsmi</u>	<u>Ayet No</u>	<u>Ayetler</u>
Âli İmrân	39	فَنَادَتْهُ (fenâdethü)
Âraf	22	وَنَادَاهُمَا (venâdâhümâ)
Hûd	42	وَنَادَا (ve nâdâ)
Kehf	96	إِذَا سَاوَا (izâ sâvâ)
Meryem	24	فَنَادَاهَا (fenâdâhâ)
Sâffât	75	نَادَانَا (nâdânâ)

Bu vezne göre geçen kelimelerden bazıları bunlardır. Bu kelimelerin tümünü Hamze ve Kisâî imale ile Nâfi'nin ravisi Verş taklil ile diğer kıraatler feth ile okumuşlardır.¹⁸⁸

Sadece Âli İmrân Suresi 39. Ayette geçen فَنَادَتْهُ (fenâdethü) kelimesini Hamze ve Kisâî فَنَادَاهُ (fenâdâhü) şeklinde okumuşlardır.¹⁸⁹

¹⁸⁸ Dâni, *el-Ahrufu's-Seb'a*, s. 8, İbn Mücahid, *es-Seb'atü fi'l-Kıraat* s. 90, İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr* 2, 325, El-Bennâ, *İthafü Füdâlâ'il-Beşer*, 1, 314, İbn Haleveyh, *el-Hücce fi'l-kırâ'âti's-seb'*, s. 368.

¹⁸⁹ Dani, *el-Mûdih*, 184.

2.19. تَفَاعُل (tefâ'âl) Veznine Göre تعالی (Teâlâ) Kelimesinde Feth ve İmale

Bu vezne göre olan kelimeler Kur'ân-ı Kerîm'de toplam on bir yerde geçmiştir. Bu yerlerden bazıları şu şekildedir:

<u>Sure İsmi</u>	<u>Ayet No</u>	<u>Ayetler</u>
Yûnus	18	وَتَعَالَى (ve Teâlâ)
Mü'minîn	92	فَتَعَالَى (feteâlâ)
Kamer	29	فَتَعَالَى (feteâtâ)

Bu kelimelerin tümünü Hamze ve Kisâf imale ile Nâfi'nin ravisi Verş taklil ile diğer kıraatler feth ile okumuşlardır.

Şuarâ Suresinde geçen (تَرَاءَى الْجُمُعَانَ) ayetini de bu vezne dâhil etmek gerekir. Bu kelimenin vasıl halinde, Hamze ve Kisâf'nin Ebû'l-Haris rivayetinde İbn Âsım râ ve elif harflerinde imale yapmışlar, diğer kıraatler bu kelimeyi feth ile okumuşlardır.¹⁹⁰ Verş rivayetinin Ezrak ise, bu ayeti taklil ile okumuştur.¹⁹¹

Bu vezinde olan kelimelerde imale yapılmasının sebepleri, asli hallerinde var olan yâ harfini göstermektir.

Feth ile okuyanlar ise, kelimenin aslında olmasına rağmen yazımında kullanılmayan yâ harfinden kaçınmak ve elif harfine riayet etmek şeklinde bu okuyuşun sebebini açıklamışlardır.¹⁹²

¹⁹⁰ Dani, *el-Mûdih*, 185.

¹⁹¹ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr* 3, 131.

¹⁹² Dani, *el-Mûdih*, 186.

2.20. **فَعَلٌ** (feale) Veznine Göre, **عَسَى** (asâ), **مَتَى** (metâ), **بَلَى** (belâ)
Kelimelerinde Feth ve İmale

عَسَى (asâ) kelimesi bu vezne göre toplamda yirmi iki yerde geçmiştir. Bu kelime birkaç yerde şu şekilde geçmiştir:

<u>Sure İsmi</u>	<u>Ayet No</u>	<u>Ayetler</u>
Bakara	216	عَسَى أَنْ تَكْرَهُوا (asâ en tekrahû)
Bakara	216	وَعَسَى أَنْ تُحِبُّوا (veasâ en tuhibbû)
Âraf	129	عَسَى رَبُّكُمْ (asâ rabbüküm)
Tevbe	18	فَعَسَىٰ أُولَٰئِكَ (feasâ ûlâike)
Neml	27	قُلْ عَسَىٰ (gûl asâ)
Tahrîm	5	عَسَىٰ رَبُّهُ (asâ rabbehû)
Kalem	32	عَسَىٰ رَبُّنَا (asâ rabbünâ)

متى (metâ) kelimesi bu vezne göre toplamda yirmi dokuz yerde geçmiştir.

Bazı yerlerde şu şekilde geçmiştir:

<u>Sure İsmi</u>	<u>Ayet No</u>	<u>Ayetler</u>
Bakara	214	مَتَى نَصْرُ اللَّهِ (metâ nasrullâh)
Yûnus	38	مَتَى هَذَا الْوَعْدُ (metâ hâze'l-vâ'dü)
Secde	28	مَتَى هَذَا الْفَتْحُ (metâ hâze'l-fethu)

بلى (belâ) kelimesi bu vezne göre yirmi iki yerde geçmiştir. Bazı yerlerdeki örnekleri şu şekildedir:

<u>Sure İsmi</u>	<u>Ayet No</u>	<u>Ayetler</u>
Bakara	81	بَلَى مَنْ كَسَبَ (belâ men kesebe)
Âli İmrân	76	بَلَى مَنْ أَوْفَى (belâ men evfâ)
En'âm	30	قَالُوا بَلَى وَرَبِّنَا (gâlû belâ ve rabbinâ)
Âraf	172	قَالُوا بَلَى شَهِدْنَا (gâlû belâ şehidnâ)
Sebe	3	قُلْ بَلَى وَرَبِّي (gûl belâ ve rabbî)
Yâsîn	81	بَلَى وَهُوَ الْخَلَّاقُ (belâ vehüve'l-Hallâk)
Zümer	59	بَلَى قَدْ جَاءَتْكَ (belâ gad câ'etke)
Mü'min	50	قَالُوا بَلَى (gâlû belâ)
Zuhruf	80	بَلَى وَرُسُلِنَا (belâ ve rusülünâ)

Bu üç kelimenin bu vezne göre geçmiş hallerinden bazıları bunlardır. Hamze ve Kisâî bu kelimelerde imale yapmıştır. Nâfî kıraatinin Verş rivayeti bu kelimeleri taklil ile okumuştur. İmale ve taklil ile okuyanların sebebi, bu kelimelerin yâ harfi ile yazılmış olması ve yâ harfinin imale için güçlü sebeplerden biri olmasından ötürüdür. Bu kıraatlerin haricindeki kıraatler bu kelimeleri feth ile okumuşlardır.¹⁹³

عَسَى (asâ) kelimesi aslında mazi bir fiil idi. İstemek, yalvarmak, zannetmek gibi anlamlara gelmektedir. Bu kelimenin son harfi yâ harfi olduğu için bu kelime imale yapılmıştır.

مَتَى (metâ) kelimesi ise zaman zarfıdır. Bu kelime zamanla ilgili soru cümlelerinde şart edatı göreviyle kullanılmaktadır.

بَلَى (belâ) kelimesi tasdik ve icabet manasında bir cevap olarak kabul edilmektedir. Âraf Suresi 172. Ayette geçen (أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ , قَالُوا بَلَى شَهِدْنَا) (ben sizin Rabbiniz değilmiyim? Onlar da: Evet sen bizim Rabbimizsin, bizler de şahidiz) şeklindeki ayet bu kelime ve kullanımı açısından bir örnektir. Bu kelimelerde taklil ile okuyanların sebebi, imale ile okuyan kıraatler ile aynıdır. Feth ile okuyanlar ise, kelimenin son harfi her ne kadar yâ harfi olsa da harekesinin fetha olduğu, dolayısıyla fetha hareke nedeniyle feth ile okumanın daha uygun olacağı şeklindedir.¹⁹⁴

¹⁹³ Dani, *el-Mûdih*, 186, İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr* 3, 102-103.

¹⁹⁴ Dani, *el-Mûdih*, 189.

2.21. يَفْعَلُ (yef'âl) Veznine Göre, Müstakbel (gelecek zaman) Fiillerde Feth ve İmale

Bu vezne göre olan kelimeler Kur'ân-ı Kerîm'de toplam yüz yirmi altı yerde geçmiştir. Bu yerlerden bazıları şu şekildedir:

<u>Sure İsmi</u>	<u>Ayet No</u>	<u>Ayetler</u>
Bakara	87	تَهْوَى (tehvâ)
Nisâ	108	يَرْضَى (yerdâ)
Mâide	62	نَحْشَى (nehşâ)
En'âm	30	تَرَى (terâ)
Enfâl	42	وَيَحْيَى (ve yahyâ)
Tevbe	8	تَأْبَى (te'bâ)
Nahl	90	يَنْهَى (yenhâ)
Tâhâ	2	لِنَشْفَى (liteşgâ)
Kasas	20	يَسْعَى (yes'â)
Mü'min	16	لَا يَخْفَى (lâ yehfâ)
Şems	4	يَغْشَاهَا (yeğşâhâ)
Duhâ	5	فَتَرْضَى (feterdâ)
Alâk	5	لَيَطْفَى (leyetgâ)
Leheb	3	سَيَصْلَانَارًا (seyeslânâran)

¹⁹⁵ (كتاباً يلقته منشوراً) : İsrâ/13

(لعلك ترضى) : Tâhâ/130, (لتنشقى) : Tâhâ/2

¹⁹⁶ (ماذا ترى) : Sâffât/102

¹⁹⁷ (ترضاه) : Ahkâf/15

¹⁹⁸ (ويصلى سعيراً) : İnşikâk/12

¹⁹⁹ (تصلى ناراً) : Ğâşiye/4

¹⁹⁵ Dani, *el-Mûdih*, 191, İbn Haleveyh, *el-Hücce fi'l-kırâ'âti's-seb'*, 2, 48, El-Bennâ, *İthafü Fûdalâ'il-Beşer*, 1, 501, Halef es-Sarakustî, *el-Unvân fi'l-Kiraati's-Seb'a* 1, 20, Dâni, *et-Teysir* s. 97.

¹⁹⁶ İbn Mücahid, *es-Seb'atü fi'l-Kiraat* s. 231, Dâni, *et-Teysir* s. 121, El-Bennâ, *İthafü Fûdalâ'il-Beşer*, 1, 659, İbn Hâleveyh, *el-Huccet*, 1, 227, İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2, 448.

¹⁹⁷ Dani, *el-Mûdih*, 193, İbn Mücahid, *es-Seb'atü fi'l-Kiraat* s. 239.

¹⁹⁸ Dani, *el-Mûdih*, 194, Dâni, *et-Teysir* s. 139, İbn Mücahid, *es-Seb'atü fi'l-Kiraat* s. 279.

Bu vezne göre geçen kelimelerin birçoğunda Hamze ve Kisâî imale yapmıştır. Ebû Amr ise bu vezinde içinde râ harfi olan kelimelerde imale yapmıştır. Bu kelime Ebû Amr'ın Zekvan rivayetinin Sûrî tariki ve Ebû Amr kıraatinin bir diğer rivayeti de aynı şekilde مَاذَا تَرَى (mâzâ terâ) kelimesinde imale yapmıştır.²⁰⁰

Dânî hocası İbn Ğalbün'den, Verş rivayetine göre, imale harfinden önce râ harfi olan ve müennes zamiri birleşmemiş olan kelimeleri taklil ile, diğer kelimeleri feth ile okumuştur. Halef b. İbrahim el-Hâkânî ve Faris b. Ahmed de taklil ile okumuştur.

Verş rivayetinin İsbahânî tariki bu kelimeleri feth ile okumuştur. Hubeyra'dan rivayet edildiğine göre, Asım'ın ravisi Hafs'ın bir tariki تَرَى (terâ) kelimesinde تَرَى , يَرَى , تَرَى hallerinin tümünde imale yapmış, diğer tarikler ise feth ile okumuştur.

Bu vezne göre geçmiş kelimelerin bazı ayetlerde geçen halleri bunlardır. Bu ayetlerdeki bazı kelimelerde “Ferş’ül-Hurûf” vardır. Örneğin; İsrâ suresi 14. Ayette geçen بَلِقَاهُ (yelgâhü) kelimesini Hamze ve Kisâî يَلِقَاهُ (yeleggâhü) şeklinde okumuşlardır. Hamze ve Kisâî, Sâffât suresi 102. Ayette geçen تَرَى (terâ) kelimesini تُرَى (türâ) şeklinde okumuştur. Oluşan değişiklik neticesinde rubaî fiile dönüşmüş ve bu kelime üzerinde Hamze ve Kisâî imale yapmamıştır. Sonuç itibariyle imale yapılan kelimeler bazen harf ya da hareke değişikliğine uğrayarak ferş karakterli kelime de olabilmektedir. Ayette gerçekleşen bu tür durumlarda, kelimenin vezni değişerek imale yapılabilecek sebepler ortadan kalkmaktadır.

2.22. يَفْعَلُ , تَفْعَلُ , نَفْعَلُ Veznine Göre, İlk Harf Dammeyle, İkinci Harf Cezimli, Son Harf Fethalı Harekeyle Geçen Kelimelerde Feth ve İmale

Bu vezne göre olan kelimeler Kur’ân-ı Kerîm’de toplam yetmiş üç yerde geçmiştir. Bu yerlerden bazıları şunlardır:

¹⁹⁹ Dani, *el-Mûdih*, 194, Dâni, *et-Teysir* s. 139, El-Bennâ, *İthafü Fûdalâ’il-Beşer*, 1, 191.

²⁰⁰ Dani, *el-Mûdih*, 194.

<u>Sure İsmi</u>	<u>Ayet No</u>	<u>Ayetler</u>
Âli İmrân	73	يُؤْتَى (yü'tâ)
Nisâ	127	يُتْلَى (yütlâ)
En'âm	50	يُوحَى (yûhâ)
Tevbe	35	يُحْمَى (yühmâ)
Ra'd	4	يُسْقَى (yüsgâ)
Furkân	5	تُتْلَى (tümlâ)
Kasas	57	يُجَبَى (yücbâ)
Fâtır	36	يُقْضَى (yükdâ)
Kıyâme	37	يُؤْمَنَى (yümnâ)

يونس : (واذا تتلى عليهم آياتنا بينات 15 , ألا ما يوحى اليّ 15 , إلا أن يهدى 35 , وأتبع ما يوحى إليك 109)²⁰¹

يوسف : (وما ارسلنا من قبلك إلا رجالاً يوحى اليهم 109 , على غير قراءة حفص)²⁰²

النحل : (الأ رجالاً نوحى اليهم فسئلوا اهل الذكر , على غير قراءة حفص)²⁰³

النحل : (لا يهدى من يضلّ وما لهم من ناصرين 37)²⁰⁴

Bu vezne göre geçen kelimelerin bazıları bunlardır. Bu kelimelerde Hamze ve Kisâî imale yapmıştır. Ebû Amr bu kelimelerin ayet sonlarında ve vakıf hallerinde geldiği durumlarda taklil ile okumuştur. Necm Suresi 40. Ayette geçen سوف يُرى kelimesinde râ harfinden dolayı Ebû Amr bu kelimedede de imale yapmıştır. Nâfi kıraati ise, Verş rivayetinde taklil ile Kâlûn rivayetinde feth ile okumuştur.²⁰⁵

Nahl Suresi 37. Ayette geçen يهدى kelimesini, Nâfi, İbn Kesîr, Ebû Amr ve İbn Âmir, meçhul sigayla يهُدَى şeklinde okumuşlardır.²⁰⁶

²⁰¹ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 3, 65.

²⁰² Dani, *el-Mûdih*, s. 196, El-Bennâ, *İthafü Fudalâ'il-Beşer*, 1, 477.

²⁰³ El-Bennâ, *İthafü Fudalâ'il-Beşer*, 1, 496.

²⁰⁴ İbn Haleveyh, *el-Hücce fi'l-kırâ'âti's-seb'*, 1, 136, El-Bennâ, *İthafü Fudalâ'il-Beşer*, 1, 496.

²⁰⁵ Dani, *el-Mûdih*, 199.

²⁰⁶ İbn Haleveyh, *el-Hücce fi'l-kırâ'âti's-seb'*, 1, 136, El-Bennâ, *İthafü Fudalâ'il-Beşer*, 1, 496.

2.23. تَفَعَّلَ (tüfa'âl) Veznine Göre Geçen Kelimelerde Feth ve İmale

Bu vezne göre oluşan kelimeler toplam on yerde geçmiştir.

<u>Sure İsmi</u>	<u>Ayet No</u>	<u>Ayetler</u>
Bakara	281	تُوفِّي (tüveffâ)
Nisâ	42	تُسَوَّى (tüsevvâ)
Kasas	80	يُلَقَّاهَا (yülekkâhâ)
İnsân	18	تُسَمَّى (tüsemmâ)

Bu vezne göre geçen kelimeler bunlardır. Bu kelimelerde Hamze ve Kisâf imale ile okumuşlardır. Bu kelimeler içerisinde İsrâ Suresi 13. Ayette geçen يُلَقَّاه kelimesini, İbn Âmir'in ravisi İbn Zekvan'ın Surî يُلَقَّاه şeklinde okumuştur.²⁰⁷ Bu tarikler şu üç yerde imale yapmıştır:

<u>Sure İsmi</u>	<u>Ayet No</u>	<u>Ayetler</u>
Nahl	1	أَتَى أَمْرُ اللَّهِ (etâ emrullâh)
Yûsuf	88	مُزْجَاةٍ (müzçâtin)
İsrâ	13	يُلَقَّاهُ (yelgâhü)

İbn Zekvan rivayetinde Ahfeş ise, bu üç kelimeyi feth ile okumuştur. Verş rivayetinde Ezrak bu kelimeleri taklil ile İsbahânî ve diğer kıraatlerin tümü ise, bu kelimeleri feth ile okumuşlardır.²⁰⁸

²⁰⁷ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 3, 79.

²⁰⁸ Dani, *el-Mûdih*, 200.

2.24. يَتَفَعَّلُ (yeteffa'âl) Veznine Göre Geçen Kelimelerde Feth ve İmale

Bu vezne göre oluşan kelimeler toplam on üç yerde geçmiştir. Bazıları şu şekildedir:

Sure İsmi	Ayet No	Ayetler
Âli İmrân	23	يَتَوَلَّى (yetevellâ)
Nisâ	15	يَتَوَفَّيْهُنَّ (yeteveffâhünne)
En'âm	60	يَتَوَفَّيْكُمْ (yeteveffâküm)
Enbiyâ	103	تَتَلَفَّيْهُمْ (tetelekkâhüm)
Nûr	47	يَتَوَلَّى (yetevellâ)
Fâtır	18	يَتَزَكَّى (yetezekkâ)
Kıyâme	33	يَتَمَطَّى (yetemettâ)
Leyl	18	يَتَزَكَّى (yetezekkâ)

Bu vezne göre geçen bu kelimelerde Hamze ve Kisâi imale ile yapmıştır. Nâfi kıraatinin Verş rivayeti bu kelimeleri taklil ile okumuştur. Ebû Amr, يَتَمَطَّى kelimesi vakıf halinde olduğu için bu kelimeye Verş gibi taklil yapmış, diğer yerleri feth ile okumuştur.²⁰⁹

2.25. تَتَفَعَّلُ (tetefa'âl) Veznine Göre Geçen Kelimelerde Feth ve İmale

Bu vezne göre oluşan kelimeler toplam beş yerde geçmiştir.

Sure İsmi	Ayet No	Ayetler
Nisâ	97	تَوَفَّيْهُمْ (teveffâhüm)
Nâziât	18	تَزَكَّى (tezekkâ)
Abese	6	تَصَدَّى (tesaddâ) ²¹⁰
Abese	10	تَلَهَّى (telehhâ)
Leyl	14	تَلْظَى (telezzâ)

²⁰⁹ Dani, *el-Mûdih*, 201.

²¹⁰ Dani, *el-Mûdih*, 201, İbn Mücahid, *es-Seb'atü fi'l-Kıraat* s. 277, İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2, 490, İbn Haleveyh, *el-Hücce fi'l-kırâ'âti's-seb'*, 2, 83, El-Bennâ, *İthafü Fûdalâ'il-Beşer*, 1, 766, Dâni, *et-Teysir* s. 104, İbn Mücahid, *es-Seb'atü fi'l-Kıraat* s. 185, Halef es-Sarakustî, *el-Unvân fi'l-Kıraati's-Seb'a* s. 35.

Bu kelimeler aslında kelime başındaki tâ harfi ikili şekildedir. Fakat kelimenin hafiflemesi ve telaffuzunun kolaylaşması adına bu tâ harflerinden birisi hazfedilmiştir. Kimi görüşler kelimenin ilk harfinin hazfedildiğini, kimi görüşler ise ikinci harfin hazfedildiğini iddia etmektedirler.

Nâfi ve İbn Kesir, naziat suresi 18. Ayette geçen أَنْ تَرْكَبِي bölümünü idğam yaparak; أَنْ تَرْكَبِي şeklinde okumuştur.

Bu vezinde geçen kelimeleri Hamze ve imale ile Ebû Amr Nisa Suresinde geçen bölümü ayet ortasında ve vasıl halinde olduğu için feth ile diğer yerleri Verş rivayetinin de okuduğu gibi taklil ile diğer kıraatler ise bu bölümde geçen kelimeleri feth ile okumuşlardır.²¹¹

2.26.Sure Başlarındaki Huruf-u Mukattaalarda Feth ve İmale

2.26.1. الر (elif-lâm-râ) Bu harflerle başlayan sureler; Yunus suresi. Hûd suresi, Yusuf suresi, İbrahim suresi ve Hicr suresidir. Ayrıca Ra'd suresi de المر şeklinde başladığı için bu bölüme dâhil ettik. Fetha harekeyle yer alan râ harfinde, Ebû Amr, İbn Âmir, Hamze, Kisâî imale yapmıştır.²¹² İbnü'l-Cezerî'nin *en-Neşr*'ine göre, bu isimlere, kıraat-i aşere'den Halef de dâhil edilmiştir.²¹³

Dânî, bu kelimedeki râ harfini Ebu'l-Feth'den feth ile İbn Ğalbün'den imale ile okumuştur. İbn Âmir'den Hişam'ın rivayetiyle Ahmed b. Ahmed b. Amr, Ahmed b. Yunus, Abdullah b. Muhammed kesre ile okumuştur.²¹⁴ İbn Âmir'in İbn Zekvan rivayetinde Ahmed b.Enes, Abdullah b. Muhammed râ harfinde imale yapmıştır.²¹⁵

Nâfi kıraatinin Verş rivayetine göre, Ezrak, Ahmed b. Salih ve Yusuf b. Amr, râ harfinde taklil yapmış, Verş rivayetinde İsbahânî ise feth ile okumuştur.²¹⁶

2.26.2 كهيعص : (kâf-hâ-yâ-ayn-sâd) Meryem Suresi bu harflerle başlamıştır. Bu kelimedeki “hâ” harfini, Ebû Amr, Kisâî ve Ebu bekir imale yapmış,

²¹¹ Dani, *el-Mûdih*, 202.

²¹² Dani, *el-Mûdih*, 208.

²¹³ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 3, 132.

²¹⁴ Dani, *el-Mûdih*, 208-209.

²¹⁵ İbnü'l-Cezerî *en-Neşr*, 3, 133.

²¹⁶ Dani, *el-Mûdih*, 209, İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 3, 133.

Verş rivayetinde ise, İsbahânî feth ile Ezrak ise taklil ile okumuştur.²¹⁷ Bu kelimedeki yâ ve hâ harfini Kisâî imale ile okumuştur.²¹⁸

Asım kıraatine göre bu kelimenin rivayetinde ihtilaf olmuş, Ebubekir rivayetinin Yahya b. Âdem, Yahya b. Muhammed el-Uleymî rivayeti hâ ve yâ harflerinde imale yapmış, Hafs rivayeti ise feth ile okumuştur.²¹⁹

Bu kelimedeki yâ harfînde, İbn Âmir, Hamze, Kisâî, Asım kıraatinin Ebu bekir rivayeti ve Kıraat'î Aşere imamlarından Halef imale yapmıştır.²²⁰

2.26.3. طه (tâ-hâ) : Kur'ân-ı Kerîm'in yirminci suresi, adını birinci âyette yer alan bu harflerden almıştır. Fetha harekeyle yer alan bu iki harfi de, Hamze ve Kisâî imale ile okumuştur.²²¹ İbnü'l-Cezerî'nin en-Neşr'ine göre, bu bölümde imale yapan bu isimlere, kıraat-i aşere'den Halef de dâhil edilmiştir.²²²

Bu kelime üzerinde Verş rivayetinde ihtilaf olmuş, İsbahânî bu harfleri feth ile ezrak ise taklil (beyne beyne) ile okumuştur.

Ebû Amr, ta harfini feth ile hâ harfini imale ile okumuştur.²²³

2.26.4. يس (yâ-sîn) : Kur'ân-ı Kerîm'in otuz altıncı suresi, adını birinci âyette yer alan bu harflerden almıştır. İlk harf olan yâ harfide, Hamze ve Kisâî imale yapmış,²²⁴ İbnü'l-Cezerî'nin en-Neşr'ine göre, bu bölümde imale yapan bu isimlere, kıraat-i aşere'den Halef ve Ya'kub'un ravisi Ravh da dâhil edilmiştir.²²⁵ Bu harf üzerinde Hamze hem taklil hemde imale yapmıştır. Asım kıraatinde de ihtilaf olmuş Ebubekir rivayeti imale ile Hafs rivayeti ise feth ile okumuştur.

²¹⁷ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 3, 134-135.

²¹⁸ Dani, *el-Mûdih*, 209.

²¹⁹ Dani, *el-Mûdih*, 210.

²²⁰ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 3, 137.

²²¹ Dani, *el-Mûdih*, 210.

²²² İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 3, 135.

²²³ Dani, *el-Mûdih*, 211.

²²⁴ Dani, *el-Mûdih*, 211.

²²⁵ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 3, 140.

2.26.5. طس (tâ-sîn), طسم (tâ-sîn-mîm) : طس Neml suresi başlangıcındaki harflerdir. طسم ise, Şuara ve Kasas suresindedir. Ta harflerinde Hamze, Kisâî, Asım kıraati ravisi Ebubekir ve Kıraati Aşere'den Halef imale yapmıştır.

2.26.6. حم (hâ-mîm) : Bu harflerle başlayan yedi sure vardır. Mü'min, Fussilet, Şûrâ, Zuhruf, Dühân, Câsiye ve Ahkâf sureleri bu harflerle başlamıştır. Bu vezinde geçen ح harfinde Hamze, Kisâî ve İbn Âmir İbn Zekvan rivayetinde ve Meşhur kıraatlerden Halef imale yapmıştır.²²⁶ Asım kıraatinde Ebubekir imale ile Hafs feth ile okumuştur.

2.27. Vakıf Halinde Hâ-i Te'nîs (müenneslik tâ'sı) İle gelen Kelimelerde Feth ve İmale

Bazı isimler müenneslik tâ'sı ile biter. Bu kelimeler üzerinde de kıraatler arasında farklı uygulamalar olmuştur. Bu kelimeleri müenneslik tâ'sından önceki harfler üzerinden sınıflandırıp açıklayacağız.

2.27.1 الهمزة : Hemze harfî, müenneslik ta'sı ile on bir farklı kelimedede, birçok ayette geçmektedir.²²⁷ Bu kelimeler; (كَهَيْعَةٍ), (خَطِيئَةٌ), (النَّشْءَةُ), (خَاظِعَةٌ), (سَيِّئَةٌ), (نَاشِئَةٌ), (فِعَاءٌ), (مِائَةٌ), (خَطِيئَةٌ), (سَوَّعَةٌ), (اِمْرَعَةٌ), kelimeleridir. Müenneslik harfinden önce hemze gelmişse, buharfîn harekesi de kesre olursa burada imale yapılabilir.²²⁸ Fakat bir önceki harfin harekesi fetha olursa, o halde feth ile okunmalıdır.²²⁹

2.27.2 الهاء : Bu harften önceki harfîn harekesi kesre olursa, hâ-i te'nîs ile biten bu kelimedede imale yapılabilir.²³⁰ Bu bölümle ilgili (ءَالِهَةٌ), (فَكَاهَةٌ), (وَجْهَةٌ) kelimelerini örnek olarak verebiliriz.²³¹ Fakat bu harften

²²⁶ Dani, *el-Mûdih*, 212, İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 3, 143.

²²⁷ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 3, 172-173.

²²⁸ Dani, *el-Mûdih*, 244.

²²⁹ Dani, *el-Mûdih*, 246.

²³⁰ Dani, *el-Mûdih*, 244.

²³¹ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 3, 173.

önce سَفَاهَةٌ kelimesinde olduğu gibi, med harfî olan elif gelir ise, o halde imale yapılamaz feth ile okunur.

2.27.3 الراء : Bu harften önceki harfin harekesi kesre olursa, hâ-i te'nis ile biten bu kelimedede imale yapılabilir. Bakara 94 (الْأَخِرَةُ), Bakara 221 (الْمَغْفِرَةُ); Bakara 280 (فَتَنَظْرَةً); Âraf 163 (حَاضِرَةً) gibi örnekler verilebilir.²³² Eğer râ harfinden önce huruf-u mukattaa harflerinden biri olur ve bu harfin harekesi de fetha olursa, o zaman imale yapılamaz ve feth ile okunur.²³³ Ör: Rum suresi 30 (فَطَرَتْ)

2.27.4 الكاف : Bu harften önceki harfin harekesi kesre olursa, ya da yâ harfî olursa, hâ-i te'nis ile biten bu kelime vakıf halinde olursa imale yapılabilir.²³⁴ Ör: مُشْرِكَةٌ , الْمَلَابِكَةِ : وَالْمُؤْتَفِكَةُ

Kesre ve yâ harfî imale yapılması için güçlü sebeplere sahiptir. Huruf-u mukattaaalar da imale yapılmasına engel durumlardandır. Bu vezinde yapılan feth ve imale uygulamasında da bu kural diğer tüm vezinlerde olduğu gibi devam etmektedir.

²³² İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 3, 174.

²³³ Dani, *el-Mûdih*, 245.

²³⁴ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 3, 172.

SONUÇ

Kur'ân-ı Kerim, Cenâb-ı Hakk'ın insanlığa indirmiş olduğu son ilâhi kitaptır. Nâzil olduğu dönemden bu döneme kadar, Müslümanlar, Kur'ân'ın mahâfaza edilmesi, okunması, anlaşılması ve insan hayatına tatbik edilmesi hususunda çok titiz davranmışlar ve büyük gayret göstermişlerdir. Kur'ân ilimleri içerisinde şüphesiz ki Kıraat ilmi'nin önemli bir yeri vardır. Kur'ân-ı Kerîm'in Cenâb-ı Hakk tarafından insanlara kolaylık ve rahmet olması adına yedi harf üzerine indirilmiş olması, bunun neticesinde de ashab'ın Peygamber (sav)'den aldıkları tilâvetîn, bazı kelime ve harflerde aldıkları edâ şeklini nakilde bulunmaları sebebiyle, farklı bölgelerde Kur'an tâlim ve tedrisleri farklılık göstermiştir. Tüm bu gelişmelerin sonucunda, farklı bölgeler ve coğrafyalarda asırlar boyunca kıraat ilmine dair, pek çok âlim yetişmiş, bu âlimler sayısız talebe yetiştirmiş, neticesinde de günümüze kadar ulaşan çok önemli eserler meydana gelmiştir.

Dânî, Hicri dördüncü asrın sonları ile beşinci asrın ilk yarısında, Endülüs bölgesinde yaşamıştır. Bu dönem İslam âlemi adına bölünme ve parçalanma girişimlerinin hayli fazla olduğu, siyasal durum açısından çalkantılı bir dönemdir. Tüm bu olumsuzluklara rağmen bu dönemde, Kur'an ilimlerine olan ilgi artmış, Bağdat'ta Nizâmiye medreseleri kurulmuş, Endülüs ilim ve kültür merkezi haline gelmiş ve çok önemli âlimler bu dönemde yetişmiştir. Bu âlimler içerisinde şüphesiz en önemli isimlerden biri de Ebû Amr Osman b. Saîd ed-Dânî'dir. Bazı bölgelerde İbnü's-Sayrafi olarak da bilinmektedir. Kur'an ve Kıraat ilmine dair eseri bulunan Dâni, sadece kendi dönemiyle sınırlı kalmayıp, yüzyıllar boyunca ve hatta bugün bile başyapıt sayılabilecek eserlerin sahibidir. Sadece Kıraat alanında değil, Fıkıh gibi alanlarda da devrinin önemli fıkıh âlimleriyle münazara yapabilecek bir yetkinliğe sahip çok yönlü bir âlimdir. Dâni'nin eserlerinin dikkatli bir şekilde incelenmesi sonucunda, Kıraat ilmiyle ilgili birçok hususu kaleme almış olup, tek bir yönüyle sınırlı kalmamış olduğu görülecektir. Nitekim Zehebî, Dâni ile ilgili; "Hem kendi devrinde, hem de

sonrasında, kıraatle ilgili kişiler, onun eserlerine güvenip itimat etmiş ve nakletmişlerdir” demiştir.

Dânî, hayatı boyunca birçok hocadan dersler almış, yüzlerce talebe yetiştirmiş ve yaklaşık yüz yirmi civarında eser kaleme almıştır. Bu sayının yüz otuz kadar olduğunu söyleyenler de vardır. Sayıdaki bu farklılık, birkaç yapraklık risaleleri kabul edip etmemeye bağlı olarak farklılık göstermektedir. Kıraat ilminin büyük âlimlerinden biri olan İbnü'l-Cezerî; “Onun kitaplarına bakan, Kıraat alanında derece ve büyüklüğünü ve Allah’ın (cc) ona olan lütfunu anlar” sözleriyle, Dâni’den övgüyle bahsetmiştir. Dâni, sayıca bu kadar çok eser yazmasına rağmen, işini sağlam ve güzel yapmış ve bu ilimle uğraşan nice âlimler, hocalar ve talebeler, bu eserlerden istifade etmişlerdir.

Kıraat ile ilgili çeşitli tanımlar kullanılmıştır. “Okumak”, “tilâvet etmek”, “nağmeli veya nağmesi okumak” gibi tanımlar yapılmıştır. Kıraat iliminin en büyük âlimlerinden biri olan İbnü'l-Cezerînin; “Kur’an kelimelerinin nasıl okunacağını ve râvîlerine nispet ederek, bu kelimelerdeki farklı okuyuşları konu edinen bir ilimdir” şeklinde yapmış olduğu tanım, çok daha kapsayıcı bir tanımdır. Kıraat ilminin Kur’an’ın nüzûyla birlikte ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Bu ilmin zenginleşmesi ve gelişmesini sağlayan en önemli hususlardan birinin, Kur’an’ın kolay okunup anlaşılmasını sağlayan yedi harf (el-Ahrufü’s-Seb’a) olduğunu söylemek mümkündür. İçinde muhtelif kıraat âlimlerinin okuyuşlarına yer verilen kıraat tasnifleri, hicrî birinci asrın sonuna kadar devam etmektedir. Özellikle Mekke, Medine, Kûfe, Basra ve Şam gibi şehirlerde yoğun bir şekilde kıraat çalışmaları olmuştur. Bu bölgelerde yapılan çalışmalar bir dönem öylesine artmıştır ki, ilimle ilgili bazı durumlar karmaşa haline gelmeye başlamıştır. Ebû Ubeyd el-Kâsım b. Sellâm, kendi yazmış olduğu kitapta otuz iki kıraate yer vermiş, İbn Cerîr et-Taberî de yirmi kıraati zikretmiştir. Kıraatler konusunda ilk kısıtlayıcı tasnifi yapan İbn Mücahittir. Yapılan başka hiçbir tasnif, onun yaptığı kadar ve belirleyici olmamıştır. Her ne kadar, yedili kıraat tasnifini İbn Mücahid yapmışsa da, bunu yaygın hale getiren

Endüslü âlimlerdir. Bu âlimlerin en önde gelen isimlerinden biri de elbette ki Ebû Amr ed-Dânî'dir. Onun yedi kıraati anlatan en meşhur eseri; “*et'teysîr fi'l-Kirââti's-Seb'a*” isimli eseridir. Biz bu çalışmamızda Dânî'nin bu eserinden de istifâde ettik.

Çalışmamızın esasını teşkil eden eserin son bölümlerinde kıraat ile ilgili uygulamalardan olan tağlîz, terkîk gibi konular olmakla birlikte, biz bu bölümlere değinmedik. Feth, beyne, imale ile ilgili bölümler üzerinde durulmuştur.

KAYNAKÇA

KUR'AN-I KERİM.

ABDÜLFETTÂH EL-GÂDÎ, *el-Büdüri'z-Zahire fi'l-kıraati'l-Aşera*, 2007.

AHMED B. MUHAMMED EL-BENNÂ, *İthâfu Fudalâi'l-Beşer bi'l-Kirâati'l-Erbaate Aşer*, tah. Şaban Muhammed İsmail, Beyrut, 1987.

AHMED HALİL ŞÜKRÜ VE DİĞERLERİ, *El-Münîr fi Ahkâmi't-Tecvîd*, 22. baskı, el-Metâbi'u'l-Merkeziyye, Amman, 2013.

AKDEMİR MUSTAFA ATİLLA, *Kıraat İlmi Eğitim ve Öğretim Metotları*, İfav yayınları, 1. baskı, İstanbul, 2015.

-----, *Hâmid b. Abdülfettâh el-Pâlûvî Hayatı, İlmi şahsiyeti, Eserleri ve Zübdetü'l-İrfan Adlı Eserinin Metodolojik Tanıtımı ve Tahkiki* (doktora tezi), İstanbul, 1999.

ALİYYÜ'L-KÂRÎ, *El-minehu'l-Fikriyye fi Şerhi'l-Mukaddimeti'l-Cezeriyye*, tah. Usâme Atâyâ, ikinci baskı, Dâru'l-Gavsâni, Dimaşk, 2012.

ATİYYE KÂBİL NASR, *Ğâyetü'l-Mürîd fi İlmi't-Tecvîd*, Mektebetü'l-Harameyn, Riyad, 1409.

BAĞDÂDÎ Ebû Bekir Ahmed bin Musa bin el-Abbâsî bin Mücahid et-Temîmî, *Kitâbü's-Seb'a fi'l-Kirâât*, tah. Cemaluddin Muhammed Şeref, birinci baskı, Dâru's-Sahâbe, Tanta 2007.

BAĞDATLI İSMAİL PAŞA, *Hediyetü'l-Ârifîn, Esmâü'l-Müellifîn ve Âsârü'l-Musannifîn*, İstanbul 1951.

BEVVÂB Ali Hüseyin, *Et-Temhîd fi 'İlmi't-Tecvîd*, Mektebetü'l-Maârif, Riyad, 1985.

BEYHAKÎ Ahmed b. Hüseyin, *Şuabü'l-İmân*, nşr: M. Said b. Besyûnî Zağlül, Beyrut 1990.

BİRİŞİK Abdülhamit, *Kıraat İlmi ve Tarihi*, Emin yay. 2. Baskı, Bursa 2014.

BROCKELMANN Carl, (1956), *Geschichte Der Arabischen*, GALi Leiden, 1943-1949 (1-2).

BURSALI MEHMET TAHİR, Celâleddîn es-Suyûtî, *El-İtkân fi 'Ulûmi'l-Kur'an*, tah. Şuayp el-Arnâvut, birinci baskı, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 2008.

ÇETİN Abdurrahman, *Dânî*, *DİA* 33, 414, İstanbul, 1993

-----, *Ğâyetü'n-Nihâye*, *DİA*, 33, 459-461.

-----, *Kur'an Okuma Esasları*, 36. baskı, Emin Yayınları, Bursa, 2016.

-----, *Ebû Amr ed-Dânî ve Kıraat ilmindeki yeri*, Ensar yay. İstanbul, 2015.

-----, *Kıraatların Tefsire Etkisi*, Ensar yay. İstanbul, 2012.

DABBÎ Ahmed b. Yahyâ b. Ahmed, *Buğyetü'l-Mültemis*, Beyrut 1967.

DÂNÎ, Ebû Amr Osman b. Saîd (444/1053), *el-Ahrufu's-Seb'a li'l-Kuran*, Riyad, 1997.

-----, *el-Beyân, fi Add'i Âyi'l-Kur'an*, Kuveyt, 1994.

-----, *Câmiu'l-Beyân fi'l-kırâati's-Seb'*, Ankara 1999.

-----, *Müfredâtü'l-Kurrâi's-Seb'a*, nşr: Hâtim Salih ed-Dâmin, Dâru İbnü'l-Cevzî, 2001.

-----, *et-Teysîr fi'l-kırâati's-Seb'*, İstanbul, 1930.

DÂVÛDÎ, Muhammed Alib. Ahmed (945/1538), *Tabakâtü'l-Müfessirîn* nşr: Ali Muhammed Ömer, Kahire, 1972.

EBÛ'L-HASEN TÂHİR b. Abdü'l-Münim bin Ğalbun el-Mukrî el-Halebî, *Et-Tezkira fi'l-Kırâati's-Semân*, tah. Eymen Rüşdi Süveyd, Cemaâtü'l-Hayriyye, Cidde.

EBÛ'L-KÂSİM Şehâbeddîn Abdürrahman el-Makdisî, *İbrâzü'l-Meânî*, thk: Ahmed b. Yusuf el-Kadirî, Beyrut 2010.

EBÛ ŞÂME Abdurrahman b. İsmail el-Makdisî, (665/1267), *el-Mürşidü'l-Vecîz*, nşr: Tayyar Altıkulaç, Beyrut 1975.

-----, *İbrâzü'l-Meânî*, thk: Ahmed b. Yusuf el-Kadirî, Beyrut 2010.

HACCÎ, Aburrahman Aki el-Haccî, *et-Târîhu'l-Endelüsî*, Beyrut 1976.

HAMÎDULLAH Muhammed, *Kur'an-ı Kerim Tarihi*, trc: M. Said Mutlu, İstanbul 1965.

HAMÎTÛ, Abdülhâdî Abdullah, *Mu'cemü'l-Muellefât*, Ebû Amr ed-Dânî, Riyad, 2011.

HUSARÎ Mahmut Halil, *Ahkâmu Kırâeti'l-Kur'âni'l-Kerim*, Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, Mekke, 1995.

İSFAHÂNÎ er-Rağıb, *el-Müfredât fî Ğarîbü'l-Kur'ân*, kahire 1961.

-----, *El-Müfredât*, Çev. Abdülbaki GÜNEŞ, Mehmet YOLCU, Gözden geçirilmiş 4. Baskı, Yarın yay. , İstanbul, 2015.

İBN BEŞKÜVÂL Ebi'l-Kâsım Halef b. Abdülmelik b. Mes'ûd, *Kitâbü's-Sıla*, Kahire 1966.

İBN MANZÛR, *Lisanü'l-Arab*, tah. Emin Muhammed Abdülvehhâb-Muhammed es-Sâdık el-Ubeydî, üçüncü baskı, Dâru Ahyâut-Turâsü'l-Arabî, Lübnan, 1999, Cilt 1-18.

İBNÜ'L-CEZERÎ, *Tayyibetü'n-neşr fîl Kıraatı Aşr*, Eymen Rüşdi Süveyd, Dimaşk.

-----, *Ğâyetü'n-Nihâye fî Tabakâti'l-Kurrâ*, nşr: İbn'ü Teymiyye, Kahire.

-----, *Müncidü'l-Mukriîn ve Mürşidü't-Tâlibîn*, nşr: Ali b. Muhammed el-İmrân, Mekke, 1998.

-----, *et-Temhîd fî İlmü't-Tecvîd*, Lübnan, 2001.

-----, *en-Neşr fî'l-Kıraatı'l-Aşr*, Ali Muhammed ed-Debba' (1380/1960), Mısır, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, (1-2).

İBN HALDÛN, *Mukaddime*, Beyrut, 4. Baskı, İstanbul, 1967.

İBN HÂLEVEYH, Ebî Abdillâh el-Huseyn b. Ahmed b. Hâleveyh el-Hemedânî, (370/980), *Î'râbü'l-Kırââti's-Seb'a*, kahire 1992.

-----, *el-Hucce fî'l-kırââti's-Seb'a*, nşr: Abdül'al Salim Mekrem, Kuveyt 1971.

İBN MANZÛR, *Lisânü'l-Arab*, Kahire 2003.

İZMİRLİ İsmail Hakkı (1946), *Târîh-i Kur'an*, İstanbul 1956.

KARAÇAM İsmail, *Kur'ân-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, otuzuncu baskı, İFAV yayınları, İstanbul, 2016.

KÂSİM B. FİRRÛH b. Halef bin Ahmed eş-Şâtıbî el-Endülüsî, *Hırzû'l-Emânî ve Vechü't-Tehanî*, Tah. Muhammed Temim er-Ru'bî, 5. Baskı, Dâru'l-Gavsânî, Dimaşk, 2014.

KÂSİM B. SELLÂM el-Herevî el-Ezdî, *Fedâilü'l-Kur'ân*, thk: Ahmed b. Abdülvâhid el-Hayyâtî, Kuveyt 1995.

KÂTİP ÇELEBİ, Mustafa b. Abdullah, *Keşfü'z-Zünûn an Esmâi'l-Kütübi ve'l-Fünûn*, nşr: Şerafeddin Yalçınkaya, 2. Baskı, İstanbul 1971.

KUDÂH Ahmed Muhammed Müflih, *Tahbîrû't-Teysîr fî'l-Kıraâtî'l-Aşr*, tah. Kudâh, 1. baskı, Dâru'l-Furkân, Ürdün, 2000.

MAKKÂRÎ, Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Muhammed (1041/1631), *Nefhü't-Tib min Ğusni'l-Endelüsî'r-Ratîb*, 1856.

MEKKÎ B. EBÎ TÂLİB Ebü Muhammed el-Kaysî, (437/1045), *El-Keşf 'an Vücûhi'l-Kırâati's-Seb'i ve 'İlelihâ ve Hucecihâ*, tah. Doktor Muhammed Ramazan, üçüncü baskı, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1984.

-----, *el-İbâne an meâni'l-Kırâat*, nşr: Abdülfettah İsmail Şelebi, Mısır, 1960.

MUHAMMED EMİN B. ABDULLAH, *Umdetü'l-Hallân fî İzâhi Zübdetü'l-İrfân*, (Basım evi, yeri ve yılı yok).

MUHYİDDÎN, Ebî Zekeriyâ Yahyâ b. Şerîf en-Nûrî, *el-Beyân fî Âdâbi Hameletü'l-Kur'ân*, Kahire, 2000.

MUTCALI Serdar, *Arapça-sözlük*, Dağarcık Yay. Aralık, 1985.

PAKDİL Ramazan, *Ta'lim Tecvid ve Kıraat*, on birinci baskı, İFAV, İstanbul, 2016.

PÂLÛVÎ Abdülfettah, *Zübdetü'l-İrfân*, Hanifiyye Kitabevi, İstanbul.

SAÇAKLIZÂDE Ebu Bekr İbn Bacce İbnü's-Saiğ Muhammed b. Yahya b. Saiğ et-Tücibi es-Sarakusti el-Endelüsî, (h.533/m.1139), *Cühdü'l-Mukill*, tah. Sâlim Kaddûrî el-Hamed, ikinci baskı, Dâru Ammâr, Ürdün, 2008.

SADRU'L-EFÂDİL el-Kasım el-Harezmi, *et-Tahmîr Şerhü'l-Mufassal fî San'ati'l-İrâb*, Beyrut 2011.

SARI Mehmet Ali, *DİA Kıraat Maddesi*, c. 21, s. 400-401, Ankara.

SEHÂVÎ, Ebü'l-Hasan Alemüddin Ali b. Muhammed b. Abdüsselâm, *Cemâlü'l-Kurrâ ve Kemâlül İkrâ*, (thk. Ali Hüseyin el-Bevâb), Mektebetü't-Türâs, Mısır, 1987.

SİCİSTÂNÎ İbn Ebü Dâvûd, *Kitâbü'l-Mesâhif*, Beyrut, 2002.

SUYÛTÎ, Celâleddîn Abdurrahman, (911/1505), *el-İtkân fî Ulûmi'l-Kurân*, nşr: Mustafa dib. El-Buğâ, Beyrut, 1996.

-----, *Tabakâtü'l-Huffâz* nşr: Ali Muhammed Öner, Kahire.

TAŞKÖPRİZÂDE, Ahmed b. Mustafa, (968/1561), *Miftâhu's-Seâde ve Mısbâhu's-Siyâde fî Mevdûâti'l-Ulûm*, nşr: Kâmil Bekir-Abdülvaehhâb Ebû'n-Nûr, Kahire, 1968.

TEMEL Nihat, *Kıraat ve Tecvit İstılahları*, 2. Baskı, İFAV yay. , İstanbul, 2009
-----, *Kur'an Kıraatında Vakf ve İbtidâ*, 3. baskı, İFAV, İstanbul, 2014.

YÂKÛT, Şihâbuddîn er-Rûmî el-Hamevî (627/1229), *Mücemü'l-Büldân*, Beyrut.

YAZIR Elmalılı Nuhammed Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, Diyanet yay.

YÜKSEL Ali Osman, *İbnü'l-Cezeri ve Tayyibetü'n-Neşr*, 2. baskı, İfav, İstanbul, 2012.

ZEHEBÎ, Ebû Muhammed b. Ahmed (748/1347), *Mârifetü'l-Kurrâi'l-Kibâr ale't-Tabakâti ve'l-Âsâr*, nşr: Muhammed Seyyid Câdü'l-Hakk, Mısır, 1967.
-----, *Tezkîretü'l-Huffâz*, Dâiretü'l-Maârif, Beyrut, 1958.

ZÜRKÂNÎ, Abdülazim Muhammed, *Menâhilü'l-İrfân fî Ulûmi'l-Kur'ân*, Mısır ts.

ZERKEŞÎ, Bedruddîn Muhammed b. Abdillâh (794/1392), *el-Burhân fî Ulûmi'l- Kur'ân*, nşr: Muhammed Ebû'l-Fadl İbrahim, Mısır, 1972.

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ KONYA SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	---	---

ÖZGEÇMİŞ

1983 yılında Konya’da doğdu. İlkokul eğitiminin ardından 1998 yılında hafızlığını tamamladı. 1999-2004 yılları arasında Kur’ân-ı Kerîm’i Güzel Okuma ve Hafızlık yarışmalarında çeşitli Türkiye dereceleri elde etti ve uluslararası yarışmada Türkiye’yi temsil etti. 2004 yılında Konya İmam Hatip Lisesi’nden Mezun oldu. 2005 yılında imam hatip olarak göreve başladı. 2011 yılında Hasan Hüseyin Varol hocadan tashih-i hurûf, tecvid ve tâlim dersleri icâzetini aldı. 2014 yılında Necmettin Erbakan Üniversitesi Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Bölümünden mezun oldu. 2019 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde açılan Aşere-Takrip-Tayyibe kursunu tamamladı.